

Stratégia rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji

SPRACOVATELIA STRATÉGIE

**EKONOMICKÁ
FAKULTA**

UNIVERZITA MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

**Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Katedra cestovného ruchu, Ekonomická fakulta**

prof. Ing. Vanda Maráková, PhD.

Ing. Tomáš Gajdošík, PhD.

Ing. Matúš Marciš, PhD.

Košice
región
turizmus

**KOŠICKÝ
SAMOSPRÁVNY
KRAJ**

Košice Región Turizmus

JUDr. Lenka Vargová Jurková

Ing. Zuzana Pajtášová

Zástupcovia organizácií

Ďalší experti v oblasti ekoturizmu a ekosystémových služieb

prof. Ing. František Petrovič, PhD. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)

Ing. Eva Šcepková, PhD. (EnviroFuture, Nadácia Ekopolis)

Ing. Monika Pásková, PhD. (Univerzita Hradec Králové, Česká republika)

Dr. Marija Belij (University of Belgrade, Srbsko)

Dr. Simon Kerma (University of Primorska, Slovinsko)

PREDHOVOR

V tejto dobe, ešte viac ako kedykoľvek predtým, je exaktné definovanie manažérskych východísk jedným zo základných predpokladov úspechu pri riadení destinácií cestovného ruchu. Organizácie destinačného manažmentu (DMO) preto za týmto účelom stále viac využívajú aj rozširujúce sa možnosti zberu dát. Rastúce objemy disponibilných dát ich však zároveň stavajú pred neľahkú úlohu, ako získané dáta správne spracovávať a analyzovať. Tu sa preto nielen ponúka, ale doslova žiada, spolupráca DMO s vedeckou obcou, ktorá vie tieto procesy garantovať.

Dokument, ktorý držíte v rukách je výsledkom takejto odbornej spolupráce medzi Krajskou organizáciou cestovného ruchu Košice Región Turizmus (KRT) a Katedrou cestovného ruchu Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorej tím spracovateľov pozorne a trpezlivo analyzoval dostupné dáta a východiská poskytnuté zadávateľom. Za príspevku ďalších významných aktérov cestovného ruchu v Košickom kraji, oblastných organizácií cestovného ruchu, občianskych združení, ako i domácich a zahraničných odvetvových expertov, sme tak spoločne vytvorili prvú **Stratégiu rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji**. Stratégia sa opiera o teóriu ekosystémových služieb a kladie si za cieľ využitie prírodného a kultúrneho bohatstva regiónu pre rozvoj ekoturizmu. Sme veľmi radi, že mohla vzniknúť v rámci projektu **EcoVeloTour**, na ktorý tiež obsahovo odkazuje.

V organizácii Košice Región Turizmus dlhodobo pracujeme s predpokladom, že medzi základné úlohy destinačného manažmentu patrí cielená mobilizácia turistického potenciálu spravovanej destinácie a popularizácia jej nespoznávaných výnimočností. Uvedomujeme si teda, že práve hľadaním nových možností a reagovaním na aktuálne trendy môže mať naša destinácia reálnu šancu presadiť sa v ostrej konkurencii na domácom i európskom trhu.

Ešte v roku 2019, krátko pred aktuálnou globálnou krízou turizmu, sme pozorne a s veľkými očakávaniami sledovali, ako svetový turizmus dynamicky rastie. Zároveň sme si uvedomovali, že práve dynamika tohto rastu spôsobuje aj negatívne javy, keď prudko akcelerovaný dopyt po konkrétnych miestach poškodzuje samotné pamiatky, enviromentálne zatažuje lokality, v ktorých sa nachádzajú, a znehodnocuje kvalitu života miestnych obyvateľov. Hľadali sme teda možnosti ako vo výhľade niekoľkých rokov podchytiť v Košickom kraji nové trendy, ktoré smerujú „proti prúdu“ masového turizmu, a ktoré môžu byť príležitosťou pre „neobjavené“ destinácie. Destinácie, ktorým sa podarí v správnom čase dostať do povedomia tých, ktorí aj naďalej hľadajú predovšetkým autentický zážitok. Hľadali sme odpovede na otázky, či má Košický kraj dostatočné predpoklady na rozvoj ekoturizmu a udržateľného turizmu, a s nimi neoddeliteľne spojenej zelenej mobility. Spracovaná **Stratégia** nám dáva na tieto otázky vedeckou metódou podložené odpovede a, napriek práve prebiehajúcemu útlmu celého odvetvia, potvrdzuje predpoklady Košického kraja stať sa atraktívnou destináciou pre nové cieľové skupiny ekologicky uvedomelých cestovateľov. Tieto skupiny sú síce počtom menšie, ale prístupom k navštívenej destinácii pre nás nesmierne hodnotné. Preto si zároveň uvedomujeme významné ekonomické a sociálne benefity ekoturizmu pre domáce komunity v tých lokalitách destinácie, ktoré sa budú aktívne podieľať na tvorbe ponúkaných zážitkov ekoturizmu. V prípade konzumentov produktov ekoturizmu totiž ide zväčša o vzdelaných návštevníkov, ktorí zostávajú na území destinácie dlhšie, a ktorí v destinácii realizujú vyšší spotrebný výdavok v porovnaní s „masovým“ turistom. Sme preto presvedčení, že podpora

---

rozvoja ekoturizmu sa v zasiahnutých komunitách stretne s porozumením a bude spoločensky vnímaná aj ako nástroj regionálneho rozvoja. Očakávame tiež, že produkty ekoturizmu vytvoria medzi návštevníkmi a ich hosťiteľmi osobnejší vzťah, a že návštevníci budú z našej destinácie odchádzať s pocitom, že ich pobyt mal pozitívny dopad nielen na životné prostredie, ale aj na miestnu komunitu. Tieto naše predpoklady súvisia aj so skutočnosťou, že ekoturizmus má celkovo menej negatívnych vplyvov na prostredie v porovnaní s inými formami cestovného ruchu.

Na cestu k svojej realizácii si **Stratégia rozvoja ekoturizmu Košického kraja** určuje prioritné ciele, ktoré povedú k pozitívnemu rozvoju ekoturizmu v jednotlivých sub-destináciách Košického kraja. Pre aktérov cestovného ruchu tak bude slúžiť aj ako manuál pre budovanie produktovej základne ponuky služieb a zážitkov ekoturizmu v Košickom kraji. Spoločne s nimi sa, z pozície regionálnej DMO, budeme pri aplikácii tejto stratégie usilovať, aby sa prínos cestovného ruchu pre ekonomiku Košického samosprávneho kraja trvalo posilňoval a bol relevantným faktorom pri zvyšovaní životnej úrovne najmä v regiónoch, kde nie sú reálne predpoklady na posilnenie priemyselnej, či poľnohospodárskej produkcie.

Lenka Vargová Jurková, výkonná riaditeľka

Košice Región Turizmus, november 2020

OBSAH

1. ÚVOD	6
1.1. Súvislosti a odôvodnenie	6
1.2. Proces plánovania	6
1.3. Kontext politiky	7
2. VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA	10
2.1. Trendy ekoturizmu	13
2.1.1. Príklady dobrej praxe z destinácií s rozvinutým ekoturizmom	14
2.1.2. Profil návštevníka ekoturizmu	19
2.2. Zdroje a produkty ekoturizmu	23
2.2.1. Potenciál územia Košického kraja pre rozvoj ekoturizmu	25
2.2.2. Kapacita územia Košického kraja pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch	29
2.2.3. Hodnotenie ekosystémových služieb v Košickom Kraji	31
2.2.4. Možnosti rozvoja územia Košického kraja	32
2.2.5. Účinky cestovného ruchu na územie Košického kraja	34
2.2.6. Nedostatky v rozvoji cestovného ruchu v Košickom kraji	37
2.2.7. Karty destinácií	38
2.3. Infraštruktúra a služby cykloturizmu	62
2.3.1. Cykloturistické trasy v Košickom kraji	62
2.3.2. Služby pre cykloturistov v Košickom kraji	66
2.4. Dostupné príležitosti pre ekoturizmus	68
3. STRATEGICKÝ RÁMEC	70
3.1. Vízia a ciele	70
3.2. Strategické smery a zámery	72
4. INŠTITUCIONÁLNY RÁMEC	90
4.1. Kľúčoví aktéri a zainteresované strany v rozvoji ekoturizmu	90
4.2. Inštitucionálne opatrenia	92
5. NÁVRH AKČNÉHO PLÁNU	94
5.1. Prioritné akcie a projekty	94
5.2. Monitorovanie a hodnotenie	108
5.3. Výsledok / monitorovanie vplyvu	112
Zoznam bibliografických odkazov	115

---

1. ÚVOD

Ekoturizmus je možné chápať ako zodpovedné cestovanie do prírodných oblastí, ktoré zároveň dbá na životné prostredie a zlepšuje život miestnym obyvateľom (TIES, 1990). Spájajú sa v ňom prírodné a kultúrne hodnoty, je založený na rozvoji komunít, má nízky negatívny vplyv na prostredie, je zameraný na vzdelávanie a interpretáciu, a tak podporuje zachovávanie prostredia, miestnych obyvateľov a pozitívne vplýva na spokojnosť návštevníkov. Ekoturizmus zohľadňuje princípy udržateľného cestovného ruchu, pričom využíva prírodné zdroje.

Cieľom udržateľného rozvoja cestovného ruchu je zabezpečenie nielen uspokojovania potrieb súčasných návštevníkov v cestovnom ruchu a miestneho obyvateľstva, ale aj ochranu a zachovanie príležitostí pre budúcnosť. Na zhodnotenie posunu k udržateľnému rozvoju je vhodné využiť ekosystémové služby, ktoré vyjadrujú prínosy ekosystému pre ľudí. Ekosystémové služby sú účinným nástrojom porozumenia vzťahov medzi prírodou a spoločnosťou. Rozvoj cestovného ruchu, podobne ako rozvoj iných sektorov, závisí na ekosystémových službách (Pueyo-Ros, 2018). Cestovný ruch využíva produkčné služby na poskytovanie stravovania návštevníkom a výrobu energie. Zároveň sú rekreačné a kultúrne ekosystémové služby dôležité pre zvyšovanie spokojnosti návštevníkov.

Rozvoj ekoturizmu založený na ekosystémových službách sa zameriava na nasledujúce základné témy: rešpektovanie potrieb miestnych obyvateľov, nemasový charakter, špeciálne zameranie na mokrade a cykloturizmus, autentickosť, interaktívne spoznávanie prírody a s tým spojených hodnôt (miestne zdroje, jedlo a nápoje), prepojenie na vzdelávanie a pôsobenie na zmysly (WP3 Ecotourism planning, 2019).

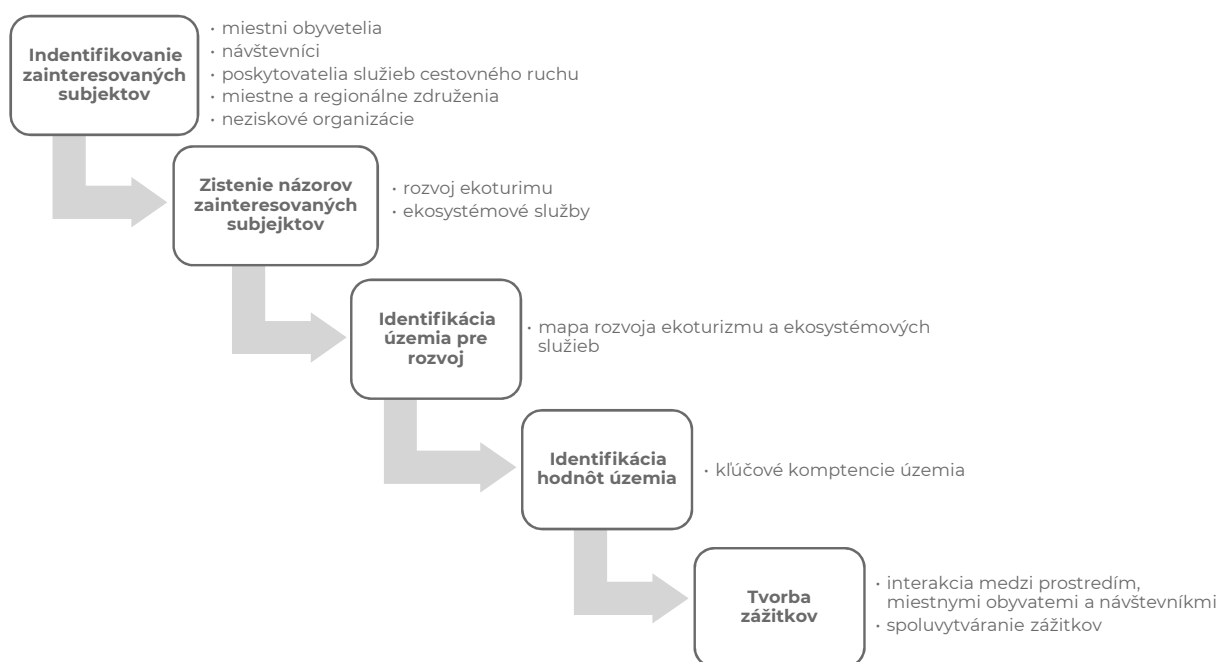
1.1. SÚVISLOSTI A ODÔVODNENIE

Projekt EcoVeloTour, na ktorý táto stratégia nadväzuje, napomáha rozvoju ekoturizmu. Podkladom pre vypracovanie stratégie sú štúdie o ekoturizme a zelenej mobilite. Stratégia sa opiera o teóriu ekosystémových služieb s cieľom využiť prírodné a kultúrne dedičstvo regiónu pre rozvoj ekoturizmu. Obsahovou oporou pri tvorbe stratégie je výmena poznatkov s inými pracovnými balíčkami projektu, ale aj mapovanie ekosystémových služieb v Košickom regióne a intenzívna spolupráca s kľúčovými aktérmi, analýza a aktívna spoluúčasť zainteresovaných strán na miestnej, regionálnej a nadnárodnej úrovni. Jedným prostriedkom na rozvoj ekoturizmu je aj cyklistika a cykloturizmus, ktorý poskytuje návštevníkovi zážitok z okolitého prostredia. Preto sa stratégia opiera aj o poznatky o trvalo udržateľnej mobilite.

1.2. PROCES PLÁNOVANIA

Stratégia rozvoja ekoturizmu založeného na ekosystémových službách má byť založená na interdisciplinárnej perspektíve – prieniku prírodných a spoločenských vied (Drius a kol, 2019). Z tohto dôvodu je aj táto stratégia založená na diskusii medzi viacerými zainteresovanými subjektmi, ktoré sa zaoberajú ochranou prírody až po riadenie a ekonomiku cestovného ruchu. Stratégia vychádza z identifikácie trendov ekoturizmu, ktoré zahŕňajú príklady dobrej praxe z destinácií s rozvinutým ekoturizmom a profil návštevníka ekoturizmu, ďalej sa zaoberá zdrojmi a produktami ekoturizmu, ako aj infraštruktúrou a službami cykloturizmu. Za účelom zohľadnenia súčasného stavu ekosystémových služieb a rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji je proces analýzy okrem sekundárnych zdrojov, podporený aj primárnymi údajmi a založený na nasledujúcich piatich krokoch:

Proces analýzy rozvoja ekoturizmu založený na ekosystémových službách

Takáto analýza pomôže identifikovať silné a slabé stránky, ako aj príležitosti a ohrozenia rozvoja ekoturizmu založeného na ekosystémových službách v predmetnom území. Zistené skutočnosti na následne prejavia vo formulovaní vízie a cieľov, ako aj strategického smerovania rozvoja ekoturizmu.

1.3. KONTEXT POLITIKY

Cestovný ruch je súčasťou verejnej politiky na viacerých úrovniach. Ciele politiky cestovného ruchu sa líšia v závislosti od úrovne (medzinárodná, národná, regionálna, miestna) a od toho, aký význam prikladajú medzinárodné orgány, orgány štátnej správy a samosprávy rozvoju cestovného ruchu. V súčasnosti je možné pozorovať, že politiky cestovného ruchu kladú dôraz na zmenu prístupu k rozvoju cestovného ruchu. Podpora prechádza od tradičných druhov a foriem cestovného ruchu k udržateľnému rozvoju a podpore rozvoja „mäkkých foriem“ cestovného ruchu.

Na medzinárodnej úrovni v roku 2015 definovala Organizácia spojených národov (OSN) ciele udržateľného rozvoja, ktoré zdôrazňujú, že udržateľný rozvoj je spoločnou zodpovednosťou a základnou súčasťou národných politík a rozhodovacích procesov. Európska únia nadväzuje na tieto ciele a vychádza z predpokladu, že konkurencieschopnosť európskeho cestovného ruchu je úzko spojená s jeho udržateľným rozvojom a kvalita destinácií cestovného ruchu závisí najmä od ich prírodného a kultúrneho prostredia. Na Slovensku rozvojom cestovného ruchu zaoberajú viaceré dokumenty, ktoré akcentujú jeho udržateľný rozvoj.

Dokumenty zaoberajúce sa udržateľným cestovným ruchom

Úroveň	Dokument	Väzba na cestovný ruch
Medzinárodná (OSN)	Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj (2015)	- 17 cieľov udržateľného rozvoja (SDG)
Medzinárodná (OSN)	Environmentálny program OSN	- ekoturizmus ako rozvojový nástroj
Medzinárodná (Európska únia)	Smerom k udržateľnej Európe do roku 2030 (2019)	- napĺňanie princípov SDG - rozvoj udržateľného cestovného ruchu - ekosystémové služby cestovného ruchu
Medzinárodná (spoločenstvo štátov - Česko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Ukrajina)	Rámcový dohovor o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát (2003)	- environmentálna ochrana - prínos cestovného ruchu pre rezidentov
Národná (SR)	Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030	- udržateľný rozvoj regiónov - regionálny cestovný ruch
Národná (SR)	Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja (2001)	- udržateľný cestovný ruch ako príležitosť na napĺňanie cieľov TUR
Národná (SR)	Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020 (2013)	- rozvoj „jemných“ foriem cestovného ruchu - rozvoj cykloturistiky, pešej turistiky a vodnej turistiky na Slovensku
Národná (SR)	Stratégia rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030 (v príprave)	- udržateľné využívanie potenciálu krajiny - podpora autentických zážitkov
Národná (SR)	Protokol o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu (2011)	- podpora výnimočnosti prírody, krajiny a kultúrneho dedičstva prostredníctvom cestovného ruchu
Národná (SR)	Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 (Zelenšie Slovensko)	- podpora „mäkkých“ foriem cestovného ruchu - zvyšovanie environmentálneho povedomia
Národná (SR)	Národná stratégia rozvoja cyklickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike	- cykloturistika ako príležitosť pre udržateľný cestovný ruch
Regionálna (KSK)	Regionálna integrovaná územná stratégia Košického kraja na roky 2014 – 2020	- rozvoj cykloturistiky

---

Okrem stratégií a z nich vyplývajúcich politík je možné na rôznych úrovniach nájsť profesijné združenia a asociácie, ktoré sa zaoberajú rozvojom udržateľného cestovného ruchu a ekoturizmu. Na medzinárodnej úrovni je to najmä Ecological Tourism in Europe (Ökologischer Tourismus in Europa e.V.). Ide o neziskovú organizáciu, ktorá združuje ostatné organizácie zaoberajúce sa ochranou prírody a udržateľným cestovným ruchom. Na Slovensku je možné využiť spoluprácu so štátnymi príspevkovými organizáciami (napr. Agentúra pre rozvoj vidieka, Slovenská agentúra životného prostredia), mimovládnyimi organizáciami (Vidiecky parlament, Ekopolis, Aegis, Sosna, Vydra, Alter Nativa a i.) a záujmovými zväzmi a združeniami (Klub slovenských turistov, Slovenský cykloklub).

Formulovanie politiky rozvoja ekoturizmu na regionálnej úrovni je jedným z výstupov tejto stratégie. Tá je vyjadrením konsenzu názorov zainteresovaných subjektov a špecifikuje nositeľov (kompetencie a zodpovednosť), ako aj nástroje na dosiahnutie ekonomických, environmentálnych a spoločenských cieľov. Využitie sú najmä organizačné a finančné nástroje.

---

2. VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA

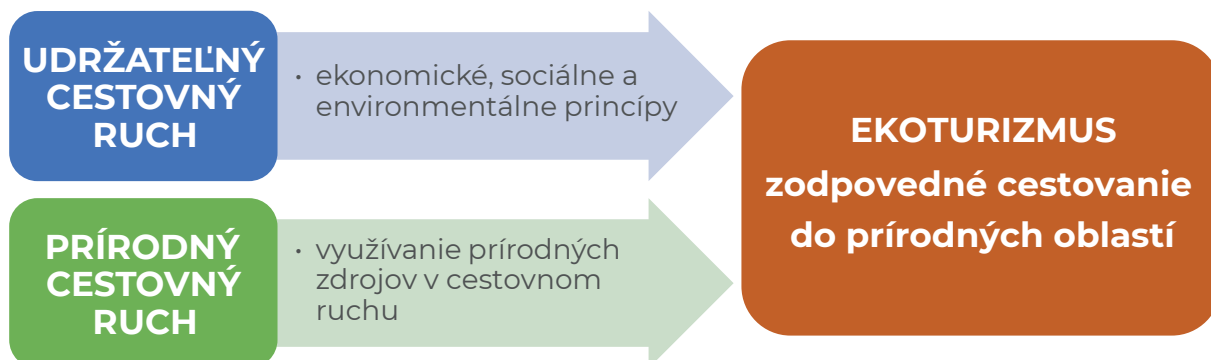
Ekoturizmus je možné chápať ako zodpovedné cestovanie do prírodných oblastí, ktoré zároveň dbá na životné prostredie a zlepšuje život miestnym obyvateľom (TIES, 1990). Ekoturizmus sa rozvíja v prírodnom prostredí, a preto ovplyvňuje **prírodný cestovný ruch**, ktorý zahŕňa všetky formy cestovného ruchu (napr. masový cestovný ruch, dobrodružný cestovný ruch, ekoturizmus), ktoré využívajú prírodné zdroje. Prírodný cestovný ruch zahŕňa teda akékoľvek cestovanie za účelom navštívenia prírodného prostredia, zatiaľ čo ekoturizmus má byť založený na nasledovných princípoch:

- minimalizuje negatívny vplyv cestovného ruchu na prostredie,
- vytvára povedomie o environmentálnych a kultúrnych hodnotách,
- poskytuje autentický zážitok pre návštevníkov a domácich obyvateľov,
- poskytuje priamu finančnú podporu pre zachovávanie hodnôt,
- podporuje miestnych obyvateľov.

Prírodné prostredie má rozličný význam pre rôznych ľudí. V mestských destináciách sú to napr. parky, ktoré predstavujú prírodné prostredie využívané na rekreáciu. Vo vidieckych oblastiach sa k nim pridávajú aj napr. lesy. Ekoturizmus sa preto dá rozvíjať všade, či už v mestách, na vidieku alebo aj v chránených územiach.

Ekoturizmus spolu napríklad s geoturizmom, kultúrnym cestovným ruchom a zodpovedným cestovným ruchom sú dôležitými komponentmi udržateľného cestovného ruchu. **Udržateľný cestovný ruch** možno chápať ako širší pojem, zahŕňajúci a prejavujúci sa vo všetkých druhoch cestovného ruchu. V centre záujmu udržateľného cestovného ruchu nie je len ochrana prírodných zdrojov, ale zameriava sa aj na ekonomickú a sociálnu rovnováhu prostredia, v ktorom sa rozvíja. Udržateľný cestovný ruch tak plne berie do úvahy svoje súčasné a budúce ekonomické, sociálne a environmentálne účinky, uspokojuje potreby návštevníkov, priemyslu, životného prostredia a rezidentov (UNWTO, 2004). Udržateľný rozvoj cestovného ruchu musí zabezpečiť nielen príjmy z cestovného ruchu (ekonomický princíp), rešpektovať prírodné zdroje (environmentálny princíp), ale aj zlepšiť kvalitu života miestnych obyvateľov (sociálny princíp).

Vymedzenie vzťahov medzi udržateľným cestovným ruchom, prírodným cestovným ruchom a ekoturizmom

Ekoturizmus v porovnaní s masovým cestovným ruchom ponúka návštevníkom výnimočný zážitok. Návštevníci odchádzajú z destinácie, ktorá ponúka ekoturizmus s pocitom, že ich návšteva má pozitívny dopad na miestnu komunitu, ako aj životné prostredie. Súvisí to so skutočnosťou, že ekoturizmus má minimálne, resp. menej negatívnych vplyvov na prostredie v porovnaní s inými formami cestovného ruchu. Ekoturizmus je v súlade s princípmi udržateľného rozvoja cestovného ruchu a minimalizuje negatívne dopady na životné prostredie. Miestni obyvatelia sú podporovaní zachovávať krehké prvky kultúrneho prostredia, ako aj miestne remeslá a zvyky, v konečnom dôsledku profituje nielen návštevník, ale aj miestna komunita rastúcou kvalitou života. Cieľom je tiež vzdelávanie návštevníkov o konzervácii a získavanie finančných zdrojov určených na ekologickú konzerváciu.

Popri nesporných ekonomických prínosoch a príspevku k zmierňovaniu negatívnych dopadov na životné prostredie má ekoturizmus významný prínos aj k rozvoju socio-kultúrneho prostredia. Pozitívne prínosy sa prejavujú z pohľadu miestnych obyvateľov v podobe financovania školských a zdravotníckych zariadení, zlepšenému prístupu k pitnej vode, ako aj podpory komunitných projektov. Tieto pozitívne dopady sú významné najmä v rozvojových krajinách. Prístupy k vymedzeniu ekoturizmu sa menili v časovom vývoji.

Vybrané definície ekoturizmu

Prameň	Definície
Ceballos-Lascurain (1987)	Cestovanie do relatívne nepoškodených a neznečistených prírodných oblastí so špecifickým zámerom spoznávať, obdivovať a užívať si prírodnú scenériu a divokú faunu a flóru, ako aj kultúrne dedičstvo (minulé aj súčasné) územia.
Morgan (1999)	Ekologicky udržateľný cestovný ruch, ktorý zastrešuje poznanie, docenenie hodnoty a pochopenie významu environmentálneho a kultúrneho prostredia
The British Ecotourism Market UNWTO (2002)	<p>Ekoturizmus sa vzťahuje na formy cestovného ruchu, ktoré majú tieto charakteristiky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - všetky formy cestovného ruchu v prírodnom prostredí, kde dominuje motivácia návštevníkov pozorovať a doceniť prírodu, ako aj tradičné kultúry typické pre prírodné prostredie. - obsahujú vzdelávacie a interpretačné prvky - väčšinou organizované špecializovanými touroperátormi pre malé skupiny návštevníkov. - služby sú poskytované mikro- a malým podnikmi vo vlastníctve miestnych obyvateľov - minimalizuje negatívne dopady na prírodné a socio-kultúrne prostredie - podporuje udržiavanie prírodných oblastí, ktoré sú v ekoturizme atraktivitami prostredníctvom: <ul style="list-style-type: none"> • generovania ekonomických prínosov pre hostiteľskú komunitu, organizácie a úrady, ktoré spravujú prírodné oblasti s cieľom ochrany • poskytnutia alternatívnych pracovných príležitostí a príjmov pre miestnu komunitu • zvýšenia povedomia o zachovaní prírodných a kultúrnych hodnôt pre miestnych aj pre návštevníkov
The International Ecotourism Society (2015)	Zodpovedné cestovanie do prírodných oblastí, ktoré prispieva k ochrane prírodného prostredia, prispieva k udržaniu kvality života miestnych obyvateľov, zahŕňa interpretáciu a vzdelávanie, ktoré zahŕňa poskytovateľov služieb aj návštevníkov.

Viacere definície zdôrazňujú, že ekoturizmus predstavuje istú formu alternatívy v porovnaní s masovým cestovným ruchom, ktorý spôsobuje mnohé dysfunkcie. Zahraničné výskumné štúdie potvrdzujú rastúci záujem o cestovný ruch v prírodnom prostredí, rastúce environmentálne povedomie návštevníkov. Na trhu sa objavuje nový, špecifický, ale početný a rastúci segment, ktorý otvára nové podnikateľské príležitosti.

Prejavy ekoturizmu

1. Správanie typické pre ekoturizmus sa neprejavuje iba počas cestovania. Hodnoty a princípy sa prelínajú s každodenným životom, preto môžeme tvrdiť, že ekoturizmus je životný štýl.
2. Pre návštevníkov v ekoturizme je typická citlivosť na otázku ochrany životného prostredia a environmentálne-vedomé správanie.
3. Cestovný ruch nemusí nevyhnutne prispievať k poškodzovaniu životného prostredia, práve naopak, môže merateľne prispieť k ochrane prostredia.
4. Ekoturizmus prináša výhody pre všetky zainteresované subjekty (návštevníkov, podnikateľov, miestnych obyvateľov). Čoraz viac sú títo aktéri prístupnejší aj pricestovaniam väčších organizovaných skupín do územia za predpokladu istých obmedzení.
5. Ekoturizmus je relatívne nová výskumná oblasť, budúce smerovanie výskumov by malo byť zamerané na: (1) identifikovanie podmienok a tendencií v rozvoji ekoturizmu, (2) analyzovať a popísať správanie a vzťahy medzi trhovými subjektami.

Ekoturizmus v podmienkach Slovenska možno vymedziť ako novú **produktovú líniu, ktorá** prináša nové možnosti osloviť **moderný trhový segment návštevníkov**. Košický kraj orientáciou na ekoturizmus získava konkurenčnú výhodu na trhu, keďže výnosy z predaja takto orientovaných produktov medziročne rastú aj tým, že spoločnosť si uvedomuje dôsledky necitlivých zásahov človeka do prírodného prostredia. Príkladom sú početné diskusie o globálnom otepľovaní a klimatických zmenách. Posolstvo týchto diskusií znie: „Je potrebné začať od každého z nás.“

Riešenie ponúkajú dovolenky v chránených územiach, vo vidieckom priestore či na historicky a kultúrne atraktívnych miestach s mottom „Prežívaj zážitky a ochraňuj hodnoty“. Pri akejkolvek aktivite v prírode alebo v historickom centre mesta treba brať ohľad na budúce generácie.

2.1. TRENDY EKOTURIZMU

Orientácia na ekoturizmus v destináciách je podporená zmenami v spotrebiteľskom správaní. Výsledky analytických štúdií zameraných na spotrebiteľské správanie poukazujú na skutočnosť, že poskytovatelia služieb v cestovnom ruchu potvrdzujú rastúce preferencie po produktoch priateľských k životnému prostrediu. V medzinárodnom meradle rastie záujem o destinácie s mimoriadne atraktívnym prírodným prostredím (Costa Rica, Južná Afrika, Galapágy, Peru, Belize a iné). Výsledky sociologických prieskumov tiež poukazujú na skutočnosť, že verejnosť očakáva, že producenti služieb sa budú správať zodpovedne pri poskytovaní služieb. Rastie teda tlak verejnej mienky na environmentálnu uvedomelosť producentov, o to viac je táto otázka kľúčová v cieľových miestach cestovného ruchu, ktorých atraktívnosť a konkurencieschopnosť je do značnej miery závislá od stupňa zachovania kvality prírodného prostredia, rôznorodosti fauny a flóry, nemasového charakteru turistických prúdov, ako aj ponuky kvalitných produktov zameraných na edukáciu, rozvoj osobnosti mladej generácie s akcentom na zachovanie hodnôt, interpretáciu prírodného aj kultúrneho dedičstva a dosiahnutie zážitku. Uplatňovanie princípov spoločenskej zodpovednosti zo strany subjektov zainteresovaných na rozvoji cestovného ruchu v území, predstavuje teda jeden z významných faktorov, podľa ktorého sa potenciálni návštevníci rozhodujú, či navštívia dané cieľové miesta, resp. či budú preferovať konkurenčné ponuky. Podľa medzinárodnej štúdie (Nielsen Wire Survey, 2012) spotrebiteľia preferujú pri kúpe tovarov a služieb organizácie, ktoré majú implementované programy na podporu miestnej komunity (ako súčasť programu spoločenskej zodpovednosti – CSR) a sú ochotní si za tieto tovary a služby aj „priplatiť“, tzn. že rozhodujúcim faktorom výberu je hodnotová orientácia poskytovateľa služieb a nie cena.

Zážitok a príležitosť vzdelávať sa sú ústredné heslá (ITB, 2012), ktoré charakterizujú spotrebiteľské správanie v druhej dekáde 21. storočia a akcentujú požiadavku individuálneho a autentického cestovateľského zážitku. Cestovný ruch by mal tiež prispievať k eliminácii bariér, je potrebné investovať do hosta budúcnosti, pričom až 10 % účastníkov cestovného ruchu má nejakú formu znevýhodnenia, resp. zdravotného obmedzenia. Podľa zahraničnej štúdie (CMIGreen Traveler Study, 2010) sa vyznačujú návštevníci ekoturizmu vyššou cestovnou intenzitou ako priemerný návštevník. Dve tretiny týchto návštevníkov realizuje minimálne dve vycestovania v priebehu roka mimo miesta svojho trvalého bydliska, pričom jedna tretina zrealizuje päť až osem ciest ročne. Motiváciou k účasti na ekoturizme je pre nich citlivé vnímanie biodiverzity, podpora kultúry, ktorá oceňuje prostredie, význam ochrany ohrozených miest, druhov a kultúr.

2.1.1. PRÍKLADY DOBREJ PRAXE Z DESTINÁCIÍ S ROZVINUTÝM EKOTURIZMOM

V tejto časti sme si vybrali príklady zo Slovinska a Švajčiarska. Výber krajín je možné zdôvodniť nasledovne. Slovinsko je v mnohom porovnateľným príkladom pre Slovensko z hľadiska potenciálu pre rozvoj cestovného ruchu, aj preto si ho nezriedka návštevníci (neznalí geografie) zamieňajú so Slovenskom. Počtom obyvateľov porovnateľne malý štát, ktorý predstavuje pre Slovensko z hľadiska mnohých aspektov príklad dobrej praxe. Švajčiarsko je mnohokrát uvádzané ako „vzorová“ krajina z pohľadu rozvoja cestovného ruchu. Tvorcovia stratégie si uvedomujú, že Švajčiarsko je na inom stupni vývoja ako Slovensko, čo sa prejavuje vo fáze životného cyklu produktu, účinnej politike cestovného ruchu, prepracovanom organizačno-inštitucionálnom rámci, ako aj stabilným systémom financovania. Je zrejmé, že rámcové podmienky pre rozvoj sú neporovnateľné, ale práve akcent na udržateľný rozvoj, ktorý bol po desaťročia nosnou filozofiou nás núti k tomu, aby sme uviedli aj príklad tohto štátu a jeho regiónov.

SLOVINSKO

Slovinsko má už na národnej úrovni spracovanú inšpiratívnu Stratégiu pre udržateľný rast cestovného ruchu na roky 2017 - 2021. Tento strategický dokument popri tradičných častiach akcentuje v osobitnej časti aj nevyhnutnosť podpory malých a stredných podnikov (zjednodušovanie administratívnych procedúr a zlepšovanie podnikateľského prostredia), ktoré dominujú aj v ponuke cestovného ruchu. Stratégia tiež akcentuje intenzívny marketing, ktorý je koncentrovaný na kľúčové produkty a kľúčové trhy ako aj potrebu rastúcej účinnosti komunikačných nástrojov. Vízia štátu ako cestovného cieľa akcentuje „zelenú orientáciu“, keď ju definuje nasledovne: „Slovinsko má jasnú víziu. Slovinsko sa stane zelená, aktívna a zdravá destinácia, ktorá poskytuje päťhviezdičkový zážitok“.

LJUBLJANA (inteligentné mesto s akcentom na udržateľný rozvoj)

Hlavné mesto Slovinska, Ljubljana, je metropolou „pre ľudí“. Profiluje sa orientáciou na zelený a inteligentný rozvoj cieľového miesta. Proces transformácie hlavného mesta ako príkladu udržateľného rozvoja bol oficializovaný jeho ocenením „European Green Capital 2016“. Ocenenie bolo udelené Európskou komisiou za realizované opatrenia v najkratšom čase smerom k jeho udržateľnému rozvoju. Implementácia zmien, z ktorých profitujú miestni obyvatelia, ale aj návštevníci by nebola možná bez expertízy, jasnej vízie, ale aj zanietých osobností. Tí, ktorí sa do Ljubljany vrátia po rokoch, sú ohromení jej viditeľnou transformáciou, ktorá zvýšila kvalitu života v meste, bez toho, že by utrpela autenticita, práve naopak, mesto je atraktívnejšie pre návštevníkov viac ako kedykoľvek predtým.

Ljubljana má udržateľnosť ako súčasť svojej DNA. Mesto bolo aj historicky rozpoznateľné vďaka svojej „zelenej duši“. V poslednej dekáde boli implementované viaceré zelené iniciatívy, vrátane zelenej mobility, odpadového hospodárstva a udržateľného urbanistického plánovania. Od roku 2012 boli vylúčené motorové vozidlá z centra mesta, čo podnietilo dopyt obyvateľov po alternatíve – cyklo doprave. Popularita mestských bicyklov narastá, čo podporil aj systém spoločného využívania mestských bicyklov (bike sharing network). Tento systém umožňuje požičiavanie „city bikov“ zo samoobslužných terminálov v širšom centre mesta. Popri tom, že metropola Slovinska patrí podľa Kodaňského indexu celosvetovo medzi mestá najpriateľskejšie k cyklistom v ostatných rokoch získava na popularite aj spoločné využívanie kolobežiek ako alternatívnej formy dopravy, obľúbenej najmä medzi mladou generáciou a študentami.

Oblúbeným dopravným prostriedkom najmä pre seniorov, osoby so znevýhodnením, ale aj návštevníkov je vozidlo na elektrický pohon „Kavalir“, ktorý pomalým tempom brázdí pešiu zónu mesta. V meste tiež došlo k nárastu počtu mestských autobusov, ktoré využívajú metán, čo pomohlo zredukovať množstvo CO₂ emisií.

Obyvatelia aj návštevníci mesta vysoko hodnotia aj kvalitu pitnej vody, ktorá dosahuje parametre podzemných vôd bez ďalšej úpravy a pridávania látok, pričom v meste je dostupné veľké množstvo fontánok a vodovodov osviežujúcej pramenitej vody.

Ljubljana je prvým hlavným mestom v Európe, ktoré vyhlásilo program „nulového odpadu“ (zero waste), získalo niekoľko medzinárodných ocenení za stratégiu mobility a dostupnosť verejných priestranstiev pre občanov s obmedzenou mobilitou. Je to teda príklad, ktorý je inšpiráciou aj pre metropolu východu Košice.

BOHINJ (región lokálnych produktov a služieb)

Na severozápade Slovinska leží región Bohinj. Jeho administratívnym centrom je mesto Bohinjska Bistrica a hlavnou atraktivitou Triglavský národný park v Julských Aplách. Čo je pre tento malebný slovinský región príznačné je široká paleta ponuky miestnych produktov. Samostatne do detailov rozpracovanou ponukou sú gastronomické špeciality, pričom ide o typické receptúry kulinárnych špecialít, ktoré sa prezentujú pod Bohinjskou značkou. Ďalšou samostatnou skupinou certifikovaných produktov sú produkty remeselníkov a majstrov, jedinečné kúsky prezentujúcu pestrú paletu až po industriálny dizajn. Certifikovaná ponuka zahŕňa aj služby sprievodcov (tematické sprievodcovanie, ktoré akcentuje autentickosť a identitu regiónu), ako aj ponuka ubytovacích zariadení, ktorá prináša lokálnu atmosféru (napr. ubytovanie na farme, rodinný penzión priateľský k cyklistom, apartmánový včelí dom, eko-hotel a pod.).

SOČA VALLEY (nová destinácia s porovnateľnou primárnou ponukou)

Destináciu je možno charakterizovať ako zatiaľ menej turisticky rozvinutú, viac cenovo dostupnú a autentickú časť Álp. Cestovný ruch zaznamenáva každoročne 20 % tempá rastu, pričom dve tretiny poskytovateľov služieb sú nováčikmi na trhu, sú teda relatívne neskúsení. Keďže rozvoj cestovného ruchu v tomto území je úplne závislý na kvalite prírodného prostredia, dodržiavanie hodnôt a princípov udržateľného rozvoja cestovného ruchu je kľúčové. Výkonný riaditeľ Soča Valley Tourist Board spomína, že pokiaľ pred rokmi Národný park Triglav a návštevníci stáli v opozícii, v súčasnosti sú obe strany spojencami a v partnerstve sa podieľajú na napĺňaní cieľov stratégie.

Štyri oblasti, ktorým venujú z pohľadu udržateľného rozvoja prioritnú pozornosť zahŕňajú: rieku Soča, mobilitu, sezónnosť a kvalitu poskytovaných služieb. Neudržateľným na rieke Soča je vysoký počet agentúr, ktoré ponúkajú vodné športy (kayak, rafting a pod.), ktoré historicky patrili k obrazu rieky. Pokiaľ pred 25 rokmi fungovalo päť takýchto agentúr, v súčasnosti ich je približne 70, čo nie je udržateľné.

Druhým problémom je mobilita, pokiaľ sa prezentujú ako „zelené stredisko“, ale 95% pricestovaní návštevníkov sa realizuje osobným motorovým vozidlom, je to v rozpore. Spôsobuje to dopravné kolízie, nedostatok parkovacích miest a výraznú uhlíkovú stopu.

Sezónnosť spôsobuje, že 96 % dopytu je koncentrovaná do obdobia od apríla do októbra. Keďže väčšina ubytovacích kapacít je lokalizovaná do kempov a ubytovania v súkromí a iba 10% lôžok je v hoteloch, je obtiažne zabezpečiť celoročnú ponuku. Aj kvalita služieb spôsobuje problémy. Je zrejmé, že dlhodobá konkurencieschopnosť destinácie nemôže byť založená na masovosti, ktorá generuje úspory nákladov z rozsahu výroby (economies of scale), ale skôr

---

na kvalite poskytovaných služieb. Subjekty na strane ponuky pociťujú, že je vhodná doba na to, aby sa ešte viac zamerali na obsahovú stránku produktov, intenzívnejšie zapojenie regionálnych produktov a celkovú rastúcu kvalitu.

PODČETRTEK (skutočne fungujúca zelená destinácia)

Podčetrtek je príkladom v Slovinsku, kde „udržateľnosť“ skutočne funguje. Je to vďaka harmonizovanej a konzistentnej politike rozvoja medzi zainteresovanými aktérmi, miestnou komunitou, manažérskou organizáciou, silnými podnikateľskými subjektami aj drobnými podnikateľmi. Aj táto destinácia dokazuje, že úspech je možné dosiahnuť iba spoločnými silami a ako významná je dôvera subjektov k spoločnému sieťovaniu aj k aktivitám manažérskej organizácie. Projekty zelenej mobility boli v tomto regióne implementované s podporou fondov EÚ. Zreteľa hodná na príklade tohto regiónu je najmä certifikačná schéma pre ubytovacie zariadenia, ktoré korešpondujú s identitou destinácie a zdôrazňuje existenciu typického ubytovania vo vidieckom prostredí (rodinné farmy, ubytovanie pri ZOOparku, pobyt spojený s kurzom chovu včiel a pod). Značná pozornosť je tiež venovaná podpore miestnych remesiel a tradičných ručne vyrábaných výrobkov.

ŠVAJČIARSKO

Švajčiarsko je vďaka inováciám a kvalitným službám lídrom cestovného ruchu v Európe už od 70. rokov 20. storočia. Aj keď v 90. rokoch vplyvom silného franku a štrukturálnych zmien zaznamenalo výrazný pokles prenocovaní, v súčasnosti môžeme vo Švajčiarsku z dôvodu viacerých uskutočnených reforiem cestovného ruchu pozorovať zvýšený dopyt po cestovnom ruchu zo strany domácich aj zahraničných návštevníkov. V porovnaní so Slovenskom má Švajčiarsko podobnú primárnu ponuku cestovného ruchu, v sekundárnej ponuke však dochádza k dominancii Švajčiarska. Kvalitné podnikateľské prostredie, vybudovaná dopravná infraštruktúra a infraštruktúra cestovného ruchu, kvalifikovaní zamestnanci a starostlivosť o životné prostredie zvyšujú konkurencieschopnosť tejto krajiny na trhu cestovného ruchu. Viaceré destinácie môžu byť príkladom rozvoja ekoturizmu.

ZERMATT (udržateľné horské stredisko)

Zermatt je „samo-udržateľným“ horským strediskom vo Švajčiarsku, kde rozvoj cestovného ruchu je v harmónii s prírodou. Konkurenčná výhoda strediska je založená na neporušenej horskej prírode, pohostinnosti domácich obyvateľov a starostlivosti o životné prostredie. S rozvojom automobilovej dopravy vo Švajčiarsku súviseli viaceré environmentálne problémy. Z tohto dôvodu sa Zermatt rozhodol zostať „bezmotorový“. Vstup áut nie je do strediska povolený (musia zostať na záchytnom parkovisku pod strediskom) a návštevníci sa do strediska môžu dostať buď vlakom alebo elektrickým vozidlom. Obyvatelia Zermattu hlasovali v referende trikrát (1961, 1972 a 1986), vždy s výsledkom zachovať takéto obmedzenia.

Udržateľnosť v Zermatte však nesúvisí len s dopravou. Až 70 % elektrickej energie pochádza z vodných elektrární a väčšina budov a dopravnej infraštruktúry je budovaná s dôrazom na udržateľnosť prostredia. Ochota rozvíjať toto stredisko udržateľne je zakorenená v myšliach obyvateľov a podnikateľov. To je možné pozorovať aj na príklade manažérskej organizácie cieľového miesta Zermatt Tourism, ktorá nevytvára žiadne obmedzenia rozvoja cestovného ruchu, ale rozhodnutie správať sa udržateľne je ponechané na zainteresované subjekty. Najnovším projektom je stanica novej energeticky efektívnej lanovky Matterhorn Glacier Ride, ktorá je vybavená účinným solárnym systémom, ktorý je zároveň najvyššie položeným v Európe (3 821 m.n.m.). Takto nastavený rozvoj cestovného ruchu podporuje starostlivosť

---

o prírodu a udržiavanie zdrojov tak, aby z toho mali úžitok aj budúce generácie, čo možno považovať za jedinečnú konkurenčnú výhodu (USP) destinácie.

ENGADIN SCUOL SAMNAUN (manažérska organizácia podporujúca ekoturizmus)

Destinácia Engadin Scuol Samnaun je príkladom, ako je možné s podporou manažérskej organizácie vybudovať udržateľný produkt destinácie. Konkurenčnou výhodou regiónu je kombinácia jeho prírodnej a kultúrnej ponuky. Manažérska organizácia Tourismus Engadin Scuol Samnaun Val Müstair AG (TESSVM) sa snaží propagovať len také produkty, ktoré chránia prírodný a kultúrny potenciál destinácie a podporujú zážitok vytváraný z týchto hodnôt. TESSVM sa snaží o rovnomerné využívanie kapacít počas roka, čo umožňuje vytvárať stabilné pracovné miesta a udržiavať ekonomický rast. Procesy v organizácii sú nastavené tak, aby organizácia svojou činnosťou podporovala starostlivé využívanie zdrojov, ochraňovala podnebie a prispievala k sociálnej spravodlivosti. Organizácia taktiež každoročne marketingovo podporuje akciu dobrovoľníkov zameranú na zber odpadkov v destinácii.

Príkladom dobrej praxe sú produkty destinácie zamerané na udržateľnú mobilitu. Ide napríklad o spoluprácu manažérskej organizácie, ubytovacích zariadení a dopravných podnikov. Ak sa návštevník ubytuje v letnej sezóne aspoň na jednu noc v destinácii, môže využiť bezplatnú dopravu autobusom alebo vlakom, prípadne 50 % zľavu na osobné horské dopravné zariadenia (lanovky). Podobným príkladom je aj Culture Bus, ktorý návštevníkom umožňuje zúčastniť sa kultúrnych podujatí bez nutnosti použiť na dopravu osobné auto. Manažérska organizácia spolu s národným parkom ponúka tiež možnosť vypožičania elektrického auta BMWi3 návštevníkom, a tak zvyšuje povedomie o e-mobilite a umožňuje cestovanie bez emisií v rámci destinácie.

Na základe prezentovania prípadových štúdií zo Slovinska a Švajčiarska, ako aj ďalších krajín s rozvinutým cestovným ruchom (Španielska, Rakúska a ďalších) môžeme zovšeobecniť odporúčania, ktoré je nevyhnutné zohľadniť pri rozvoji ekoturizmu v regióne.

Odporúčania vo vzťahu k uplatňovaniu príkladov dobrej praxe v rozvoji ekoturizmu v regióne

Na základe prenosu skúseností a príkladov dobrej praxe zo zahraničia je možné identifikovať 24 odporúčaní, ktorými by sa mali riadiť regióny pri orientácii sa na ekoturizmus. Poradie uvádzaných odporúčaní neindikuje ich váhu a rovnako nepovažujeme uvedený zoznam za „vyčerpávajúci“.

Aspekty v súvislosti so socio-ekonomickými dopadmi:

1. Podpora cestovného ruchu orientovaného na miestnu komunitu (community based tourism) ako preferovanú formu ekoturizmu.
2. Redukovať alternatívu, že miestna komunita bude bytostne závislá na ekoturizme (finančná závislosť).
3. Podpora partnerstiev s multidisciplinárnym zapojením expertov, ktorí budú integrovaní vo všetkých fázach implementácie stratégie rozvoja ekoturizmu v regióne.
4. Podpora partnerstiev medzi projektami rozvíjajúcimi ekoturizmus, projektami

-
- priateľskými k životnému prostrediu a spoločensky zodpovednými podnikmi.
5. Podpora myslenia „environmentálneho sieťovania“ medzi všetkými zainteresovanými subjektami, počnúc decíznymi orgánmi a končiac návštevníkmi prostredníctvom environmentálneho vzdelávania a integrovaného plánovania všetkých ekoturistických aktivít.
  6. Podporovať národnú akreditáciu cestovného ruchu v prírodných oblastiach na základe medzinárodných štandardov pri rešpektovaní jedinečnosti každého regiónu.

Zlepšovanie povedomia o otázke konzervovania/zachovania prírodného dedičstva vo vzťahu k ekoturizmu:

7. Kontinuálne monitorovanie prostredia podľa možnosti s odborníkmi na environmentalistiku vždy pri holistickom vnímaní systémov a procesov ekosystémov.
8. Sledovanie multikriteriálnych biologických indikátorov pri monitorovaní záťaže na prirodzené prostredie.
9. Realizácia seriózných štúdií zameraných na psychológiu, správanie, reprodukčný systém a prežitie pred a po použití cudzorodých prvkov (napr. výskyt nových druhov fauny a flóry) v prírodnom prostredí.
10. Využitie poznania o psychológii zvierat, reakcii a rozvoji ekosystémov pri plánovaní ekoturistických aktivít.
11. Stimulovať výskum o tzv. prirodzenej ochrane výnimočných druhov fauny a flóry, ktoré sa vyskytujú v chránených územiach.
12. Zber údajov ohľadne počtu návštevníkov v území s cieľom identifikovať aktuálnu úroveň dopytu ako východisko pre tvorbu strategických materiálov a podklad pre rozhodovacie procesy.
13. Realizovať sociologické zisťovania s cieľom zhodnotiť, ako jednotlivé ekoturistické aktivity prispievajú k zvyšovaniu uvedomelosti návštevníkov a prispievajú k ich angažovaní v ochrane prírodného prostredia.
Aspekty, ktoré priamo súvisia s udržateľnosťou počtu druhov zvierat
14. Poskytovanie služby environmentálneho vzdelávania ekoturistom aj s využitím sprievodcov.
15. Stanovenie jasných pravidiel pre vstup návštevníkov do ekoturistického územia, viac alebo menej reštriktívnych s ohľadom na sezónu, stupeň ochrany, citlivosť druhov a prostredia na ľudský zásah.
16. Obmedzenie fyzického kontaktu alebo priblíženie k divo žijúcim zvieratám.
17. Eliminovanie príkrmovania zvierat osobitne pre nich neprirodzenou potravou.
18. Prioritizácia používania neinvazívnych techník v maximálnej možnej miere pri výskume a monitorovaní fauny a flóry chránených území, ako aj regiónov, kde sa rozvíja ekoturizmus.
19. Implementovanie účinných praktík s cieľom prevencie biologickej invázie a prenosu ochorení.
20. Implementovanie účinných praktík s cieľom prevencie znečistenia životného prostredia, vrátane znečistenia hlukom a osvetlením.
21. Ekoturistická infraštruktúra, ktorá sa nachádza v jasne vymedzenom a limitovanom území, s cieľom maximalizovať nezastavané a prirodzené prostredie.
22. Plánovať a riadiť sieť pozemných komunikácií (cesty, železnice), tak aby sa

minimalizovalo riziko kolízií s inými dopravnými prostriedkami, návštevníkmi a zvieratami.

Závislosť kontextu best practices

23. Príklady dobrej praxe (best practices) by mali byť upravené na konkrétne podmienky environmentálneho, geografického a sociologického kontextu.
24. Príklady dobrej praxe (best practices) by mali byť prispôsobené najnovším poznatkom, ako aj vzniku nových environmentálnych hrozieb.

2.1.2. PROFIL NÁVŠTEVNÍKA EKOTURIZMU

Na identifikovanie profilu návštevníka ekoturizmu využívame zahraničné štúdie z krajín s rozvinutým ekoturizmom. Na základe členenia profilu ekoturistu z hľadiska veku, vzdelania a príjmu, ako aj iných socio-demografických charakteristík vyplýva, že ekoturistu je možné charakterizovať ako **návštevníka s vyšším vzdelaním, vyšším príjmom a s väčšou dĺžkou pobytu** v porovnaní s inými typmi návštevníkov. Uvedené potvrdzujú aj výsledky terénnych prieskumov realizovaných v podmienkach napr. Ekvádora, Kanady, Kostariky, Peru, Austrálie, východnej Afriky a v ďalších oblastiach (Fennell, 2015).

Ak porovnáваме preferencie ekoturistov vs. „tradičných návštevníkov“, môžeme konštatovať, že očakávané prínosy vnímané ekoturistami spočívajú najmä v nových, aktívnych a zážitkových formách aktivít, čo je v protiklade s očakávaniami „tradičných návštevníkov“, ktorí sú pasívnejší a ich očakávania smerujú najmä k aktivitám s rodinou. Ekoturisti vyhľadávali najmä outdoorové aktivity (v divokej prírode, parkoch, chránených oblastiach a na vidieku), zatiaľ čo tradičný návštevník inklinuje viac k mestám a typickým rezortom. Zásadný rozdiel medzi ekoturistami a bežnými návštevníkmi je z hľadiska preferencií, motivácie a očakávaného prínosu z cestovania. **Na strane ekoturistu je zjavná aktivita, zatiaľ čo tradičný návštevník je skôr pasívnym príjemcom a konzumentom masového produktu** (Fennell a Smale, 1992).

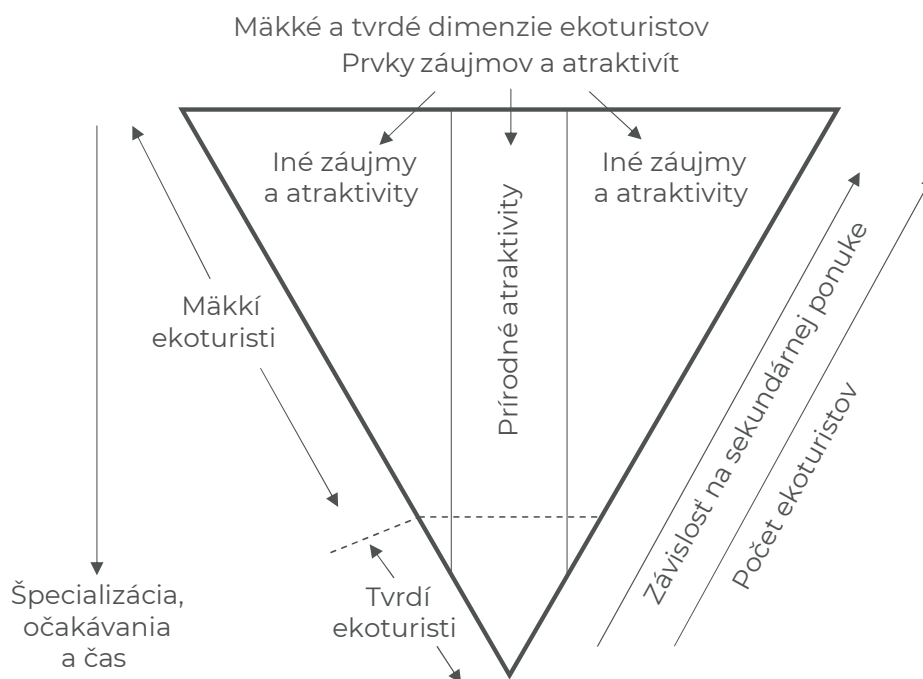
Očakávania a aktivity ekoturistu a tradičného návštevníka

Očakávania ekoturistu:	Očakávania tradičného návštevníka
<ul style="list-style-type: none"> - Vyskúšanie si nového životného štýlu - Degustácia nových jedál - Byť fyzicky aktívny - Navštíviť historické pamätihodnosti - Vidieť a zažiť najviac ako je len možné - Získať čo najviac nových podnetov a zážitkov - Spoznávať ľudí s podobnými záujmami	<ul style="list-style-type: none"> - Sledovanie športov - Návšteva priateľov a známych - Nič nerobenie - Byť spolu ako rodina - Návrat k „starým dobrým“ časom - Návšteva miest, kde má pôvod moja rodina - Mať pocit domova aj mimo domova - Zabávať sa a byť zabávaní
Preferované atraktivity ekoturistu:	Preferované atraktivity tradičného návštevníka

- Divoká príroda
- Národné parky a rezervácie
- Vidiecke oblasti
- Hory
- Jazerá a vodné plochy
- Historické pamiatky
- Kultúrne podujatia
- Pobrežia

- Indorové športy
- Zábavné a tematické parky
- Nočný život a zábava
- Hazardné hry
- Nakupovanie
- Kúpanie a opalovanie na plážach
- Divadlo a živá hudobná produkcia

Pri identifikácii profilu ekoturistu je dôležitý rozdiel medzi tzv. tvrdými a mäkkými ekoturistami.

Prameň: Spracované podľa Fennell (2015)

Mäkkí ekoturisti, ktorí sú podľa výskumov najpočetnejšou skupinou, trávajú veľa času bežnými aktivitami mimo prírodného prostredia. Spotrebúvajú tovary a služby v destináciách, rovnako ako bežní návštevníci. Utrácajú za kultúru, nákupy, dobrodružstvo, tematické parky a i. Sú závislí na infraštruktúre a službách (sekundárnej ponuke) a vyznačujú sa menšou mierou špecializácie záujmov. Na opačnej strane osi sa nachádzajú tzv. tvrdí ekoturisti, ktorí majú viac špecializované záujmy, sú menej závislí na sekundárnej ponuke a ide o menej početný segment.

Zahraničné štúdiá uvádzajú rôzne poradie motivačných faktorov, ktoré stimulujú návštevu ekoturistických destinácií.

Správanie sa ekoturistu – prípadové štúdie

Prípadová štúdia z Austrálie (Hard-core Ecotourists in Lamington National Park in Australia), ktorá prezentuje profil návštevníka v ekoturizme na základe primárneho zisťovania na vzorke 1 180 návštevníkov (klientoch eko-ubytovania v Národnom parku Lamington) deklaruje na základe použitia zhlukovej analýzy, že typickými znakmi sú:

1. Pozorovanie **prírody** v pôvodnej a nenarušenej podobe.
2. Ideálna predstava ekoturistickej destinácie je **divoká príroda**.
3. Preferencia destinácií, ktoré sú ťažko prístupné na odľahlých miestach.
4. Príležitosť **učiť sa o prírodnom prostredí**, v ktorom sa pohybujú.
5. Snaha zistiť čo najviac o **prírodnom prostredí** pred návštevou.
6. Zážitok v ekoturizme má byť mentálnym obohatením.
7. Preferencia miest, ktoré ponúkajú interpretáciu **prírodných atraktivít**.
8. Všeomná snaha o to, aby po odchode návštevníkov bola destinácia v „lepšej kondícii“ ako pred ich príchodom.
9. Kvalita prírodného prostredia zohráva kľúčovú rolu pri výbere destinácie, je významnejším faktorom v porovnaní s kvalitou ubytovania.
10. Snaha o podporu miestnej ekonomiky navštívených miest.
11. Podpora (aj finančných zbierok) na atraktivity v ekoturizme ako napr. národné parky.
12. Účasť na dobrovoľníckych aktivitách typu údržba, čistenie a značenie chodníkov a pod.
13. Preferencia destinácií, ktoré sú menej navštevované.
14. Ochota podniknúť dlhú túru aj v nepriaznivom počasí, pokiaľ by išlo o jedinečnú možnosť vidieť vzácnu rastlinu resp. živočícha.
15. Snaha navštíviť počas života čo najviac ekoturistických destinácií.
16. Kontakt s prírodným prostredím je možné označiť ako intenzívne spirituálny.
17. Potešenie z rozprávania o vlastných ekoturistických skúsenostiach.
18. V prípade, že sa ekoturistická destinácia návštevníkovi páči, má snahu vracat sa tak často, ako je to len možné.
19. Stretávanie sa návštevníkov s podobnými preferenciami.
20. Počas cestovania sa návštevníci snažia čo najviac spoliehať na vlastné sily.
21. Preferencia fyzicky náročných a sčasti rizikových ekoturistických zážitkov.
22. Snaha urobiť dojem na rodinných príslušníkov a priateľov pokiaľ ide o výber destinácie.

Kanadská štúdia (Galloway In Carvajal, 2013) ponúka segmentáciu návštevníkov chránených území v Ontariu, Kanada. Veľkosť výberového súboru bola 9 495 návštevníkov. Oslovení respondenti vyhládávajú prírodné oblasti najmä vďaka:

- načerpaniu energie v prírodnom prostredí,
- redukcii psychického napätia a uvoľnenia stresu,
- úniku pred hlukom a masami ľudí vo veľkomestách, vyhládávaniu fyzickej námahy,
- učeniu sa v exteriéroch,
- stretávaniu sa s osobami na „rovnakej vlnovej dĺžke“, ale aj istá miera rizika,
- nezávislosti a spiritualite.

Na základe tejto štúdie je možné diferencovať medzi (1) návštevníkmi unikajúcimi stresu, (2) aktívnymi pôžitkármi v prírode a (3) návštevníkmi vyhládávajúcimi dobrodružstvo.

Sumarizáciou konštatujeme, že ide najmä o kontakt a učenie sa v prírodnom prostredí. Návštevníkov láka pozorovanie, spoznávanie, ale aj vyskúšanie nových aktivít, čo v konečnom dôsledku vedie k pochopeniu, ale aj rešpektovaniu prírodných zákonitostí. Súčasťou je dotyk s novým životným štýlom. Zdôrazňuje sa, že najvýznamnejším stimulom je návrat k prírode. Príroda poskytuje nevšedný rámec pre vzdelávacie aktivity zamerané na rôzne vekové kategórie, ale aj spoznávanie chránených území. Ako potenciálne bariéry, ktoré vnímajú v súvislosti s vycestovaním do ekoturistických destinácií, je určitá miera rizika,

---

ktorú potenciálni návštevníci vyhodnotia ako prijateľnú, resp. neúnosnú, ale aj finančné riziká, nedostatok informácií a nehomogénna komunikácia, ktorá by zdôrazňovala špecifiká jednotlivých ponúk. Návštevníci v ekoturizme sa označujú za „spoločensky zodpovedných“, keďže svojim spotrebiteľským správaním prinášajú pozitívnu zmenu pre ekonomické, socio-kultúrne a prírodné prostredie v destinácii.

Segmentácia ekoturistov z pohľadu odbornej literatúry

Prvé zmienky o segmentácii ekoturistov je možné nájsť v odbornej literatúre už koncom osemdesiatich a začiatkom deväťdesiatich rokov. Kusler (1991) tvrdil, že ekoturistov je možné klasifikovať do jednej z nasledujúcich troch kategórií.

1. „Urob si sám“ (Do it yourself ecotourist) zahŕňa najväčší podiel ekoturistov, ktorí si vyberajú rôzne typy ubytovacích zariadení a vykazujú pri návšteve atraktivít vysoký stupeň mobility a flexibility
  2. Organizovaní ekoturisti (Ecotourist on tours) požadujú dokonalé organizačné zabezpečenie svojich ciest, radi cestujú do exotických destinácií (napr. Antarktída)
  3. Školské skupiny resp. skupiny výskumníkov (School groups, scientific groups) sú charakteristické pripravenosťou byť zahrnutí do vedeckého výskumu čo vyžaduje dlhodobjší pobyt v území častokrát pri „drsnejších“ podmienkach v porovnaní s vyššie uvedenými skupinami
-

Lindberg (1991) vo svojom výskume zdôrazňuje význam odhodlania a času ako funkcií pre definovanie typov ekoturistov, vrátane požadovanej očakávanej skúsenosti, kam si želajú cestovať a ako budú cestovať. Vo svojom diele identifikoval štyri základné typológie ekoturistov:

1. Tvrdé jadro – zarytí ekoturisti (Hard-core nature tourists): vedeckí výskumníci, resp. skupiny so špecifickým vzdelávacím zameraním.
  2. Odhodlaní návštevníci prírody (Dedicated nature tourists): ľudia, ktorí navštevujú chránené s cieľom pochopiť miestne prírodné a kultúrne dedičstvo.
  3. Hlavný prúd návštevníkov (Mainstream nature tourists): ľudia, ktorí navštevujú Amazóniu, gorilí park v Rvande, alebo iné destinácie s cieľom nezvyčajného zážitku.
  4. Náhodní návštevníci (Casual nature tourists): osoby, ktoré sa náhodne ocitnú v prírode ako súčasť širšie koncipovaného pobytu.
-

Klasifikácia podľa Mowforth (1993) zohľadňuje kritérium veku, typ cesty, spôsob organizovania cesty a rozpočet. Tri typy ekoturistov, medzi ktorými rozlišuje zahŕňajú:

1. Drsní ekoturisti (Rough ecotourist): mladí ľudia, resp. aj generácia stredného veku, ktorí cestujú individuálne resp. v malých skupinách, sú nezávislí, preferujú nízkorozpočtové cestovanie, vyhľadávajú športové príležitosti a dobrodružstvo.
  2. Hladkí ekoturisti (Smooth ecotourist): návštevníci stredného veku až staršia generácia, uprednostňujú cestovanie v skupinách, sú závislí od touroperátorov, majú vyšší rozpočet na cestu, vyhľadávajú prírodu a safari
  3. Špecializovaní ekoturisti (Specialist ecotourist): vekovo neohraničení, cestujú individuálne, sú nezávislí a spoľahnú sa na skupiny špecialistov, majú stredne veľký až vysoký rozpočet a ich záujem je determinovaný vedeckou orientáciou až po záľubu.
-

Beaumont (2011) na základe terénneho prieskumu realizovanom na domácich aj zahraničných ekoturistoch v Národnom parku Lamington v Austrálii sledoval tri kritériá. Spätosť s prírodou v správaní ekoturistov, vzdelávací aspekt a udržateľnosť.

1. Pri splnení všetkých troch kritérií hovorí o úplných ekoturistoch (Complete ecotourists),
2. pri plnení dvoch kritérií ide o silného ekoturistu (Strong ecotourist),
3. pri plnení jedného kritéria okrajový ekoturista (Peripheral ecotourist).

V závere štúdie autor konštatuje, že pokiaľ prírodné prostredie a príležitosť vzdelávania sú podstatné pre dopyt v ekoturizme, kritérium udržateľnosti nie je významnejším faktorom vplyvujúcim na rozhodovanie ekoturistov v porovnaní s hlavným prúdom. Udržateľnosť nie je charakteristická iba pre ekoturizmus, ale vzťahuje sa aj na iné druhy cestovného ruchu, ako aj ubytovacie, stravovacie, dopravné služby a atraktivity, ich plánovanie, rozvoj a manažment.

Z identifikovaných trendov ekoturizmu vyplývajú viaceré odporúčania pre rozvoj ekoturizmu. Aby manažérske organizácie (DMO), v slovenských podmienkach oblastné organizácie cestovného ruchu na lokálnej úrovni a krajské organizácie cestovného ruchu na regionálnej úrovni, správne nastavili svoje fungovanie, nie je postačujúce aby zohrávali len akúsi úlohu marketingovej centrály. Je veľmi dôležité, aby realizovali vnútorný (interný) marketing a sieťovali subjekty naprieč všetkými sektormi (súkromný, verejný, neziskový) ako aj naprieč rôznych ekonomických odvetví. Tu sa naše organizácie územne aj odvetvovo príliš vymedzujú, aktéri v území vzájomne nedostatočne spolupracujú a do rozvoja cestovného ruchu v území nie sú „vťahovaní“ miestni obyvatelia, čo je prípad úspešných svetových destinácií v oblasti ekoturizmu. Manažérske organizácie však môžu vytvárať vlastné certifikačné schémy, ktoré budú podporovať lokálne koncepty a identitu územia (značka regiónu, značka kvality pre ubytovacie zariadenia, tradičné produkty a remeslá). Je nevyhnutné nastaviť prostredie pre podnikateľské aktivity tak, aby motivovalo pre vstup do odvetvia aj nové subjekty. Ako je zrejmé z prezentovaných zahraničných štúdií, profil ekoturistu tomu praje, keďže ide zväčša o **vzdelaných návštevníkov, ktorí zostávajú v území dlhšie a realizujú vyšší spotrebný výdavok** v porovnaní s bežným návštevníkom.

2.2. ZDROJE A PRODUKTY EKOTURIZMU

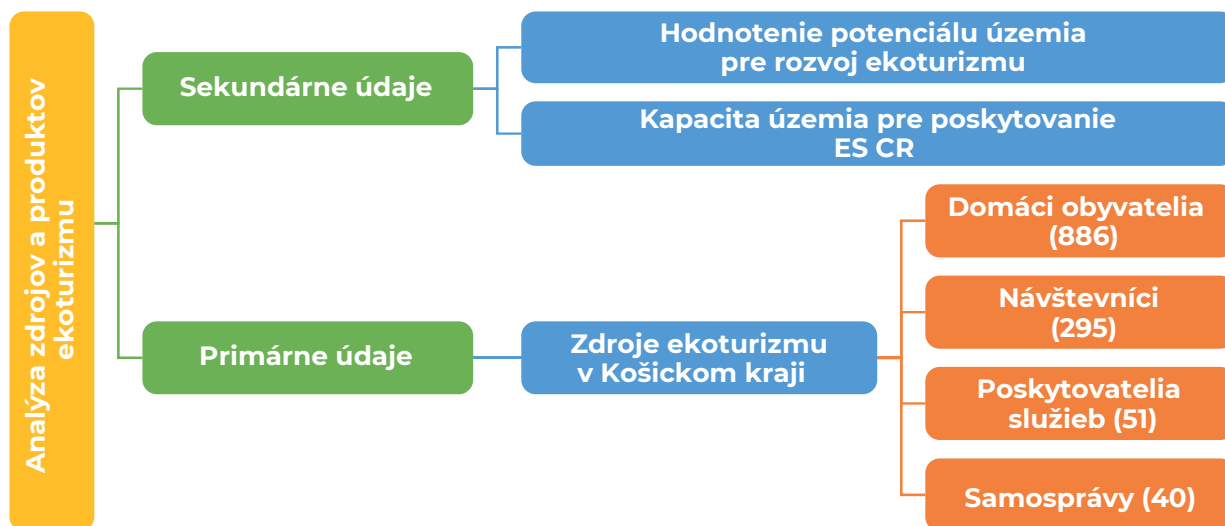
Prírodné prostredie je z pohľadu človeka kľúčovou hodnotou, ktorá sa zohľadňuje aj v Národnej stratégii ochrany biodiverzity pre roky 2012 - 2020. Jedným z cieľom stratégie je mapovať a hodnotiť ekosystémové služby, ktoré oceňujú význam prírodných zdrojov, ekosystémov ich funkcií a služieb, ktoré príroda poskytuje ľuďom. Z tohto dôvodu sa pri hodnotení zdrojov a produktov ekoturizmu v Košickom kraji zameriavame na hodnotenie potenciálu územia pre rozvoj ekoturizmu a hodnotenie ekosystémových služieb, z ktorých vyplývajú následné možnosti rozvoja územia.

Predkladaná analýza zdrojov a produktov ekoturizmu v Košickom kraji využíva sekundárne a primárne zdroje údajov. Na hodnotenie potenciálu územia Košického kraja využívame údaje z Klimatického atlasu SHMÚ a databázy Štatistického úradu SR. Pri hodnotení kapacity územia pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch je využitý Katalóg ekosystémových služieb Slovenska (Mederly, Černický a kol., 2019).

Primárne zdroje údajov sú využité s cieľom identifikovať zdroje ekoturizmu v Košickom kraji. Na získanie primárnych údajov bol využitý dotazníkový prieskum medzi zainteresovanými subjektami. Zainteresované subjekty v Košickom kraji z pohľadu ekoturizmu sme rozdelili do štyroch kategórií:

- domáci obyvatelia,
- návštevníci,
- poskytovatelia služieb (ubytovacie, pohostinské, športovo-rekreačné zariadenia),
- samosprávy.

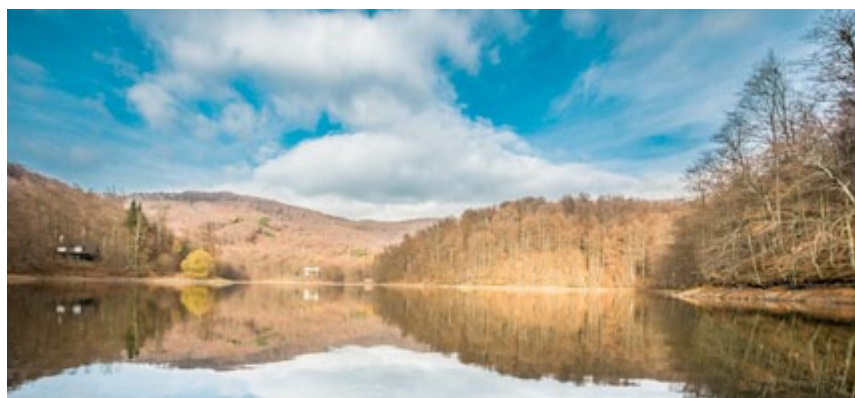
Pre každú kategóriu bol zostavený samostatný dotazník. Dotazníky boli distribuované v mesiacoch september – november 2019 formou terénneho opytovania a elektronickou distribúciou. Celkovou bolo vyzbieraných 1 272 dotazníkov, z toho 886 od domácich obyvateľov, 295 od návštevníkov (z toho 11 zahraniční), 51 od poskytovateľov služieb a 40 od samospráv v Košickom kraji. Keďže išlo o náhodný výber respondentov a počet odpovedí je vo všetkých prípadoch dostatočne veľký, je možné považovať takýto výberový súbor za hodnoverný.

Pri hodnotení zdrojov ekoturizmu v Košickom kraji prezentujeme hodnotenie potenciálu územia pre rozvoj ekoturizmu, kapacitu územia pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch a následne hodnotíme pohľad zainteresovaných subjektov na ekosystémové služby. Získané informácie sú základom pre identifikáciu možností rozvoja územia. Na základe identifikovaného vysokého potenciálu pre rozvoj ekoturizmu sú následne hodnotené ekonomické, sociálne a environmentálne účinky cestovného ruchu na územie. Analýzu uzatvára identifikácia nedostatkov v rozvoji cestovného ruchu.

Vyhodnotený údaje sú prezentované za celý Košický kraj spolu. Vzhľadom na veľkosť územia a regionálne osobitosti rozvoja cestovného ruchu sú údaje spracované aj za jednotlivé destinácie cestovného ruchu v Košickom kraji formou kariet destinácií. Na základe podobných primárnych podmienok (prírodné a kultúrno-historické danosti územia), návštevníckych prúdov a súčasného regionálneho členenia z manažérskeho pohľadu boli identifikované nasledovné destinácie cestovného ruchu: Slovenský raj, Gemer, Spiš, Košice a okolie, Dolný Zemplín a Tokaj.

Regionálne členenie destinácií Košického kraja z manažérskeho pohľadu

Prameň: www.kosiceregion.com

Spiš a Slovenský raj

Gemer

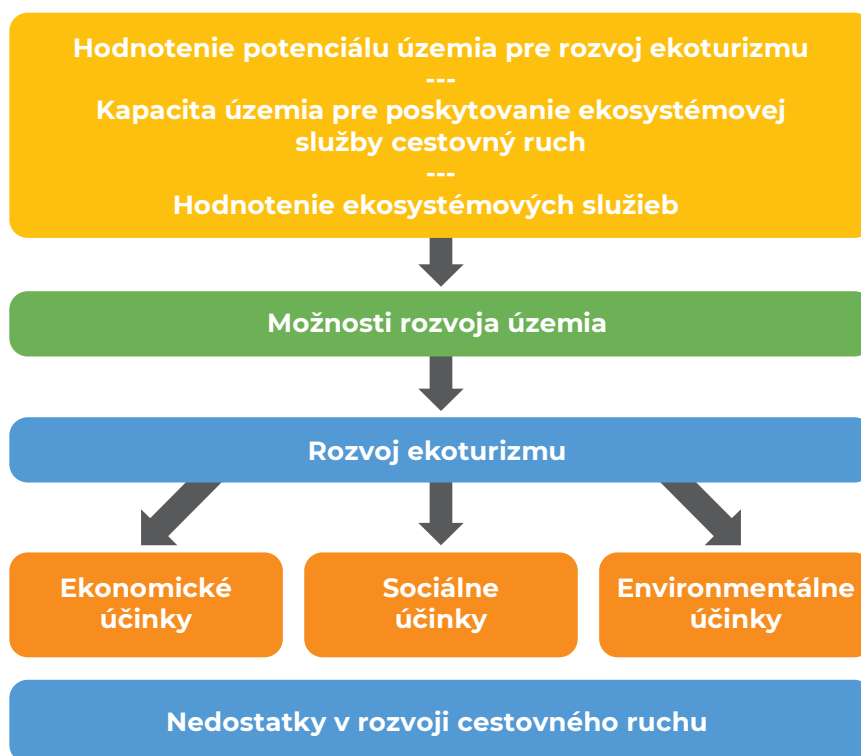
Košice

Dolný Zemplín

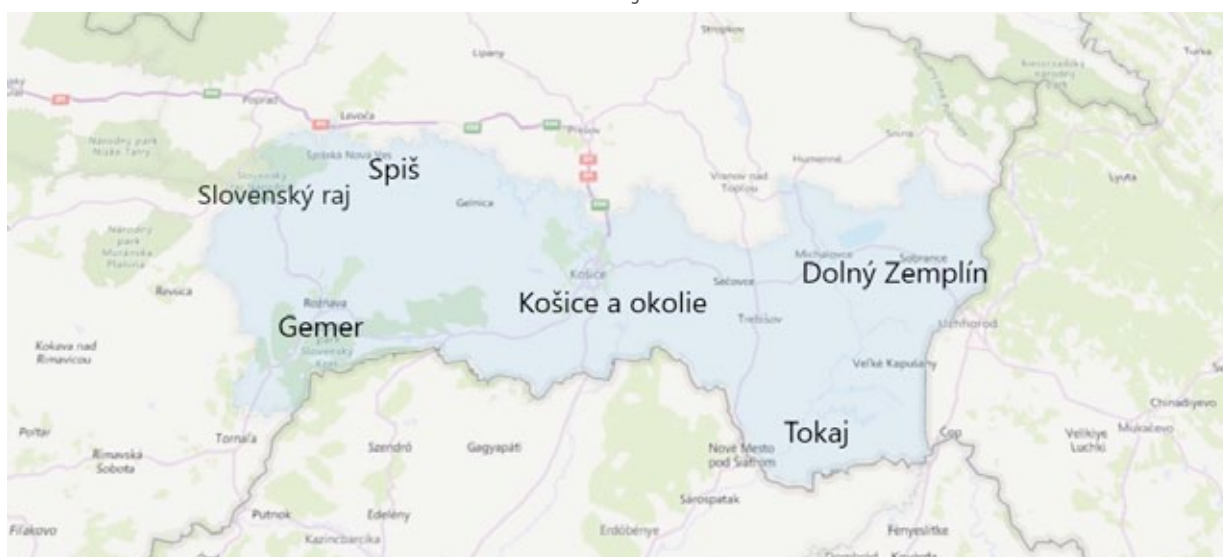
Tokaj

Metodický postup hodnotenia zdrojov a produktov ekoturizmu v Košickom kraji

Rozdelenie územia Košického kraja na destinácie cestovného ruchu

2.2.1. POTENCIÁL ÚZEMIA KOŠICKÉHO KRAJA PRE ROZVOJ EKOTURIZMU

Potenciál územia pre rozvoj ekoturizmu možno hodnotiť na základe skupiny kritérií. Vzhľadom na to, že ekoturizmus využíva prírodné zdroje, ktorých využívanie je ovplyvnené počasím a podnebím, sú prvou skupinou kritérií klimatické podmienky. Druhú skupinu kritérií tvorí estetika prostredia, ktorá zahŕňa reliéf, vodstvo a rastlinstvo v území. Poslednou skupinou je úroveň infraštruktúry, najmä infraštruktúry cestovného ruchu. Na hodnotenie potenciálu územia využívame bodovú stupnicu. Každý indikátor zo stanovenej skupiny kritérií hodnotíme na škále 1 – 5 (1 – nízky potenciál, 5 – vysoký potenciál).

Kritéria hodnotenia potenciálu územia pre rozvoj ekoturizmu

Kritérium/hodnotenie	1	2	3	4	5
Klimatické podmienky					
Počet mrazivých dní	<70	70 - 90	90 - 105	105 - 120	>120
Počet dní s teplotou >10 °C	<40	40 - 100	100 - 140	140 - 160	>160
Počet zrážkových dní	>180	140 - 180	120 - 140	100 - 120	<100
Priemerná teplota v lete (°C)	≥21,6 ≤17,4	21,1 - 21,5 17,9 - 17,5	20,6 - 21 18,4 - 18,0	20-1-20,5 18,9 - 18,5	19 - 20
Kvalitatívna charakteristika	Vhodné podmienky v dĺžke 1 - 2 mesiace: krátke chladné letá a dlhé zimy, alebo horúce letá a zimy bez snehu	Vhodné podmienky v dĺžke do 3 mesiacov: horúce suché letá, nestabilné zimy s málom snehu	Vhodné podmienky v dĺžke 3 - 6,5 mesiaca: chladné daždivé letá a mierne zimy s nestabilnou snehovou pokrývkou alebo horúce suché letá a chladné zimy	Vhodné podmienky v dĺžke 7 - 9 mesiacov: horúce suché letá a mierne zimy so stabilnou snehovou pokrývkou	Vhodné podmienky v dĺžke 9,5-10,5 mesiacov: teplé letá a mierne chladné zimy so stabilnou snehovou pokrývkou alebo dlhé horúce letá a krátke mierne zimy bez stabilnej snehovej pokrývky
Reliéf					
Priemerná nadmorská výška	1000 - 2500	2500	0 - 100	100 - 400	700 - 1000
Typ krajiny	Alpská	Alpská	Nížinná	Podhorská	Horská
Vodstvo					
Hydrologický typ	-	Potoky	Rieky	Rieky a jazerá	Rieky, jazerá, vodopády
Rastlinstvo					
Rastlinný typ	Púšť	Step	Lúky	Lesy	Lesy a stepy
Infraštruktúra					
Infraštruktúra cestovného ruchu	Žiadna	Nerozvinutá	Mierne rozvinutá	Rozvinutá	Rozvinutá a rozmanitá

Prameň: Vlastné spracovanie s využitím Radomska, Kolotylo, 2019.

Celkový potenciál územia je možné vyjadriť na základe sumy pridelených bodov. Vhodnosť územia pre rozvoj ekoturizmu: 40 - 50 = výborné predpoklady, 30 - 39 = dobré predpoklady, 20 - 29 = uspokojivé predpoklady, <19= nedostatočné predpoklady. Na základe údajov z Klimatického atlasu SHMÚ a Štatistického úradu SR hodnotíme potenciál územia Košického kraja pre rozvoj ekoturizmu v Košickom kraji.

Potenciál Košického kraja pre rozvoj ekoturizmu

Klimatické podmienky		body
Počet mrazivých dní		4
Počet dní s priemernou teplotou >10 °C		5
Počet zrážkových dní		5
Priemerná teplota v lete (°C)		5
Kvalitatívna charakteristika	<p>Územie patrí do severného mierneho pásma s priemernými ročnými teplotami na vybraných meteorologických staniciach okolo 10 °C. Severná časť územia patrí do mierne teplej klimatickej oblasti, juh a juhovýchod spadá do teplej klimatickej oblasti.</p>	5

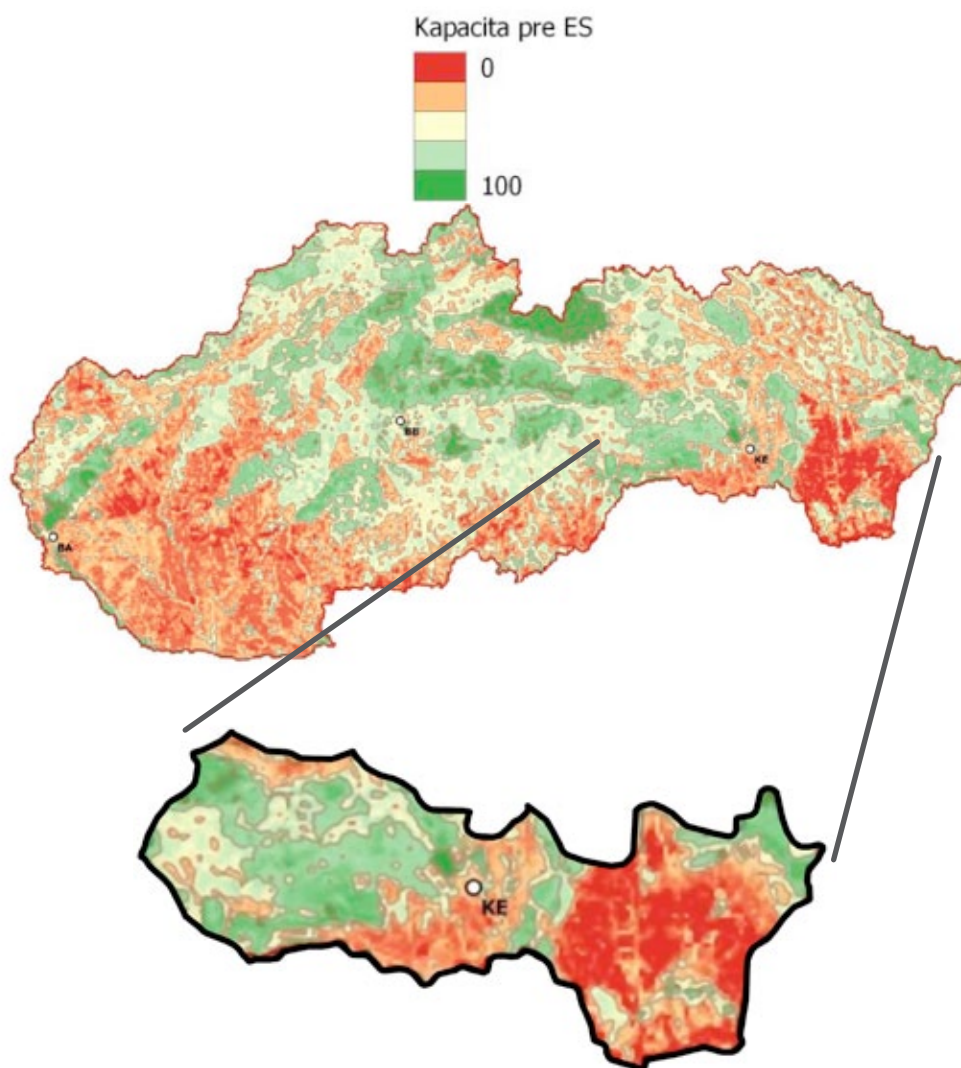
Reliéf		
Priemerná nadmorská výška		4
Typ krajiny	<p>Na území kraja sa nachádzajú, alebo do neho čiastočne zasahujú dva národné parky Slovenský raj a Slovenský kras, 2 chránené krajinné oblasti (CHKO) a 140 maloplošných chránených území, z toho 40 národných prírodných rezervácií, 47 prírodných rezervácií, 23 národných prírodných pamiatok, 18 prírodných pamiatok a 6 chránených areálov.</p>	4
Vodstvo		
Hydrologický typ		5
Rastlinstvo		
Rastlinný typ	<p>Lesy pokrývajú dve pätiny povrchu územia. Nachádzajú sa najmä v horských a podhorských oblastiach kraja v severnej a juhozápadnej časti kraja. Na juhovýchode územia sú lužné lesy, východná a južná časť má nížinato-pahorkovitý charakter a prevláda tu poľnohospodárska pôda.</p>	5
Infraštruktúra		
Infraštruktúra cestovného ruchu	<p>Infraštruktúra cestovného ruchu je v Košickom kraji rozvinutá. Z ubytovacích zariadení sú zastúpené najmä hotely (54 hotelov s počtom 4 305 lôžok), penzióny (74 penziónov s počtom 1 808 lôžok) a kempingy (10 kempingov s počtom 8 491 lôžok). Služby pohostinských zariadení sú koncentrované najmä vo väčších obciach. V kraji sa nachádza 10 lyžiarskych stredísk (s 39 vlekmí a 2 lanovkami) prevažne regionálneho významu. Na území Košického kraja je v súčasnosti vyznačených 1 416 kilometrov cykloturistických trás.</p>	4

Podľa pridelených bodov (46) má Košický kraj výborné predpoklady pre rozvoj ekoturizmu. Ekoturizmus je vhodné rozvíjať v súlade s ekosystémovými službami. Z tohto dôvodu hodnotíme aj kapacitu územia pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch.

2.2.2. KAPACITA ÚZEMIA KOŠICKÉHO KRAJA PRE POSKYTOVANIE EKOSYSTÉMOVEJ SLUŽBY CESTOVNÝ RUCH

Ekosystémové služby sú priame a nepriame príspevky ekosystémov k ľudskému blahobytu (TEEB, 2010). Zohľadnenie ekosystémových služieb pri plánovaní ekoturizmu umožňuje hodnotiť a oceniť význam prírodných zdrojov, ekosystémov, ich funkcií a služieb, ktoré príroda poskytuje ľuďom v konkrétnych územiach. Základné členenie ekosystémových služieb zahŕňa zásobovacie služby, regulačné a podporné služby a kultúrne služby. Cestovný ruch patrí pod kultúrne služby, kde si ľudia vyberajú územie na trávenie voľného času na základe charakteru prírodnej a kultivovanej krajiny v danom území (Mederly, Černecký a kol., 2019).

Hodnotenie kapacity územia Košického kraja pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch

Prameň: Spracované podľa Katalógu ekosystémových služieb Slovenska

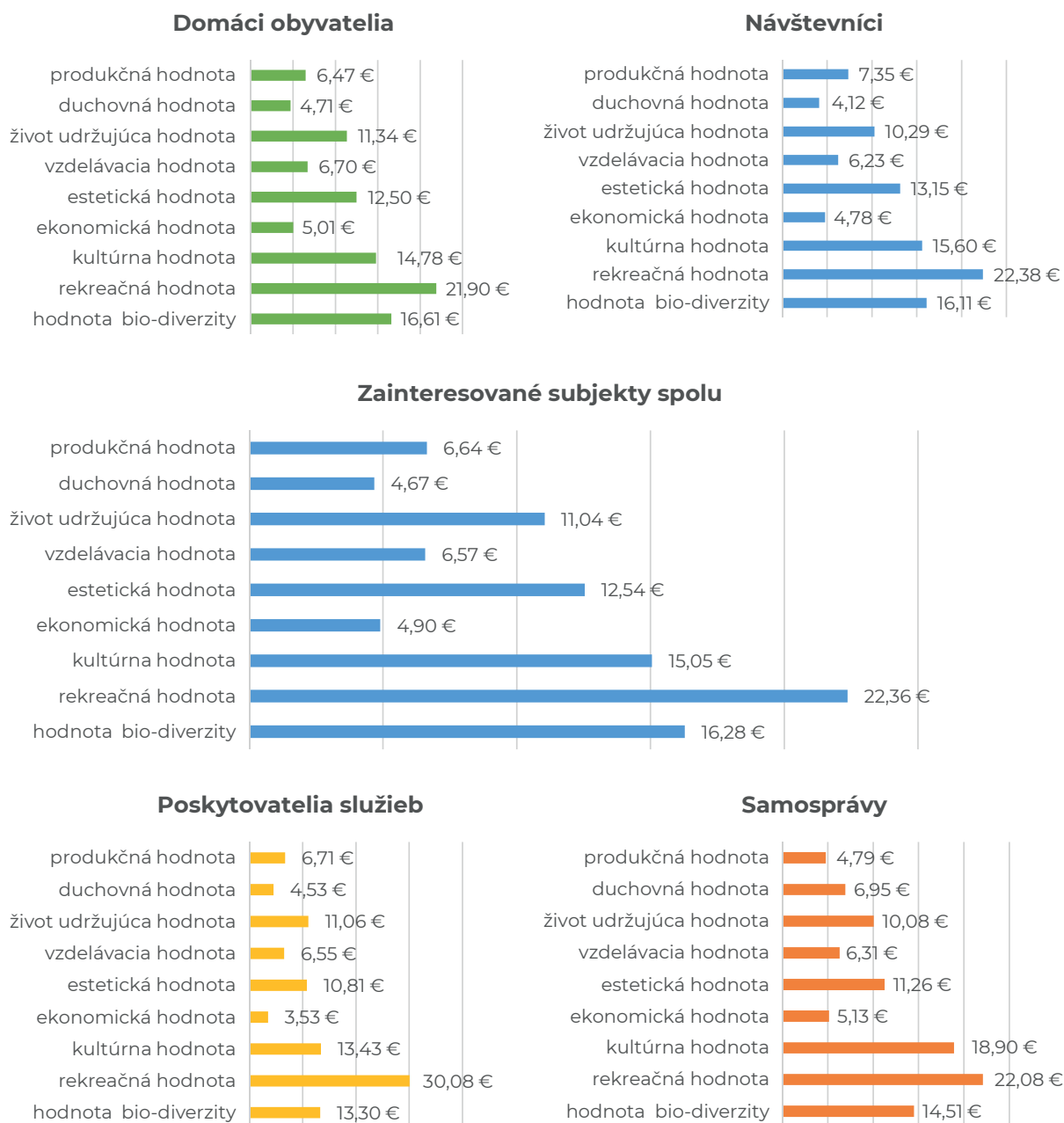

Pre hodnotenie ekosystémovej služby cestovný ruch je vhodné identifikovať územia, ktoré poskytujú dobré predpoklady pre rozvoj cestovného ruchu, pričom je dôležité zohľadniť územnú a druhovú ochranu, ako aj iné limity prostredia a vybrané negatívne faktory (napr. ťažobné areály, znečistené ovzdušie a vodné plochy, hluk). Pri hodnotení kapacity územia pre ekosystémovú službu cestovný ruch je možné pozorovať, že najpriaznivejšie hodnoty na Slovensku sú typické pre horské destinácie a destinácie pri vodných plochách. Najnižšie hodnoty kapacity územia sú typické pre nížiny a kotliny.

Z hľadiska hodnotenia kapacity územia Košického kraja pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch majú najpriaznivejšie hodnoty destinácie Slovenský raj, Gemer, Dolný Zemplín a časť destinácie Tokaj (oblasť Medzibodrožia).

2.2.3. HODNOTENIE EKOSYSTÉMOVÝCH SLUŽIEB V KOŠICKOM KRAJI

Pri hodnotení ekosystémových služieb mali zainteresované subjekty rozdeliť 100 EUR medzi 9 najvýznamnejších funkcií ekosystému.

Zainteresované subjekty najvyššou hodnotou ocenili rekreačnú hodnotu (22,36 EUR), hodnotu biodiverzity (16,28 EUR) a kultúrnu hodnotu (15,05 EUR). Z hodnotenia ekosystémových služieb vyplýva, že v území existuje vysoký potenciál rozvoja cestovného ruchu (rekreačná a kultúrna hodnota) udržateľným spôsobom (hodnota bio-diverzity).

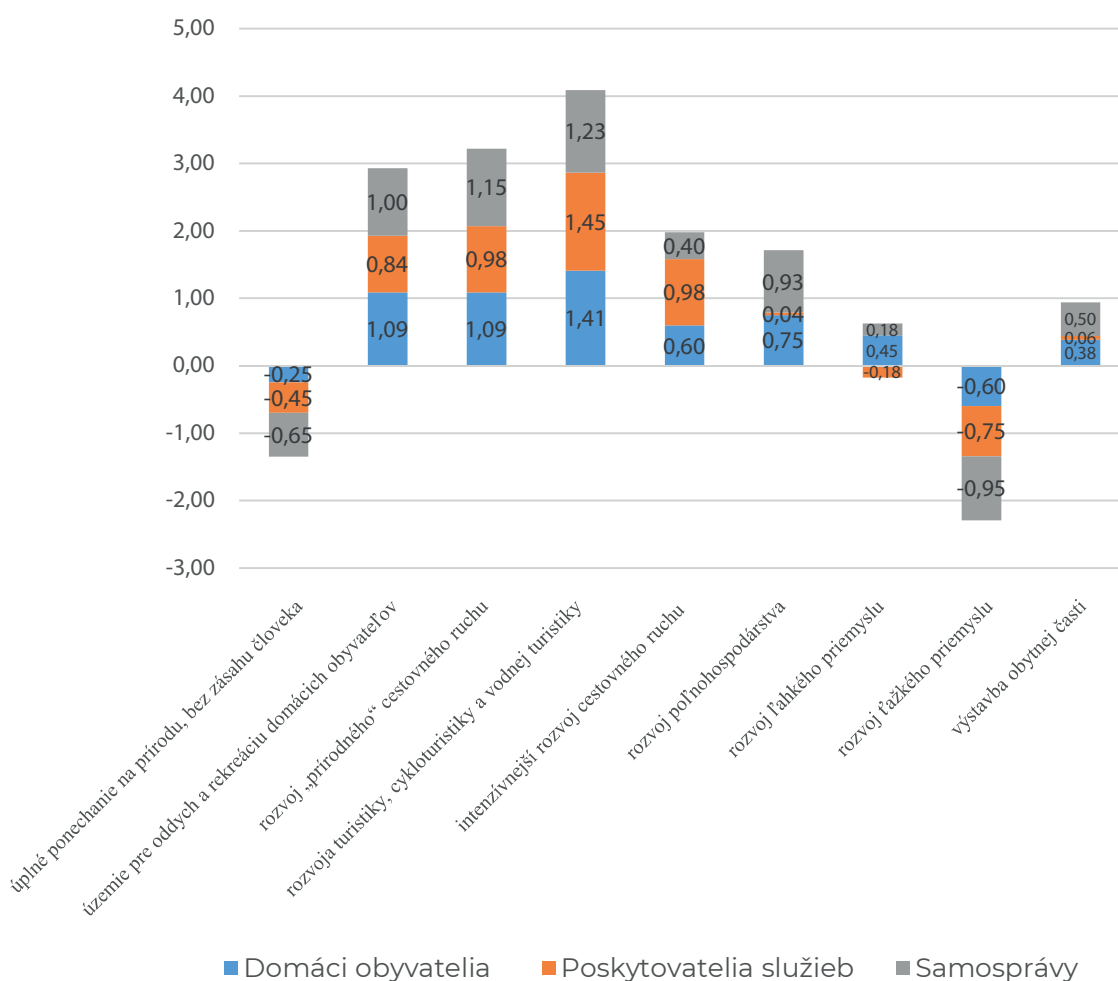
2.2.4. MOŽNOSTI ROZVOJA ÚZEMIA KOŠICKÉHO KRAJA

Vzhľadom na vysoký potenciál rozvoja územia pre cestovný ruch sme ďalej skúmali, akým spôsobom sa má cestovný ruch v území rozvíjať, prípadne, aké iné možnosti rozvoja územia sú vhodné z pohľadu zainteresovaných subjektov.

Domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb a samosprávy

Domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb a samosprávy sa mali na stupnici -2 až 2 (-2 úplne nesúhlasím, 2 úplne súhlasím) vyjadriť k možnostiam rozvoja územia.

Možnosti rozvoja územia z pohľadu domácich obyvateľov, poskytovateľov služieb a samospráv

Najvyššiu mieru súhlasu je možné pozorovať pri rozvoji turistiky, cykloturistiky a vodnej turistiky, ako aj pri rozvoji prírodného cestovného ruchu, prípadne ponechania územia pre oddych a rekreáciu domácich obyvateľov.

Návštevníci

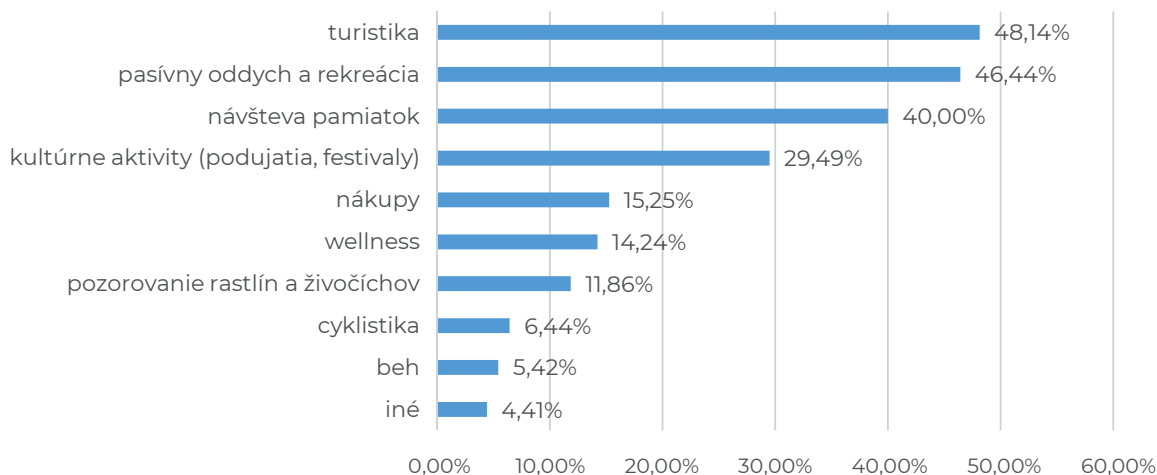
Návštevníci prichádzajú do Košického kraja najmä z dôvodu záujmu o prírodné prostredie (49,49 %), kultúrne pamiatky (34,24 %), turistiku a športové aktivity (31,86 %).

Dôvod návštevy destinácie návštevníkmi

Návštevníci sa v území najčastejšie venujú turistike (48,14 %), pasívnemu oddychu a rekreácii (46,44 %), návšteve pamiatok (40,00 %) a zúčastňujú sa kultúrnych aktivít (29,49 %).

Aktivity v destinácii

Vzhľadom na vyjadrenia domácich obyvateľov, poskytovateľov služieb a samospráv a zároveň zohľadnením motivácie návštevníkov a ich aktivít je možné usudzovať, že práve rozvoj ekoturizmu v území je vhodnou možnosťou rozvoja územia, kde sa cestovný ruch, vzhľadom na svoje ekonomické, sociálne a environmentálne účinky, rozvíja udržateľne.

2.2.5. ÚČINKY CESTOVNÉHO RUCHU NA ÚZEMIE KOŠICKÉHO KRAJA

Ekonomické účinky cestovného ruchu

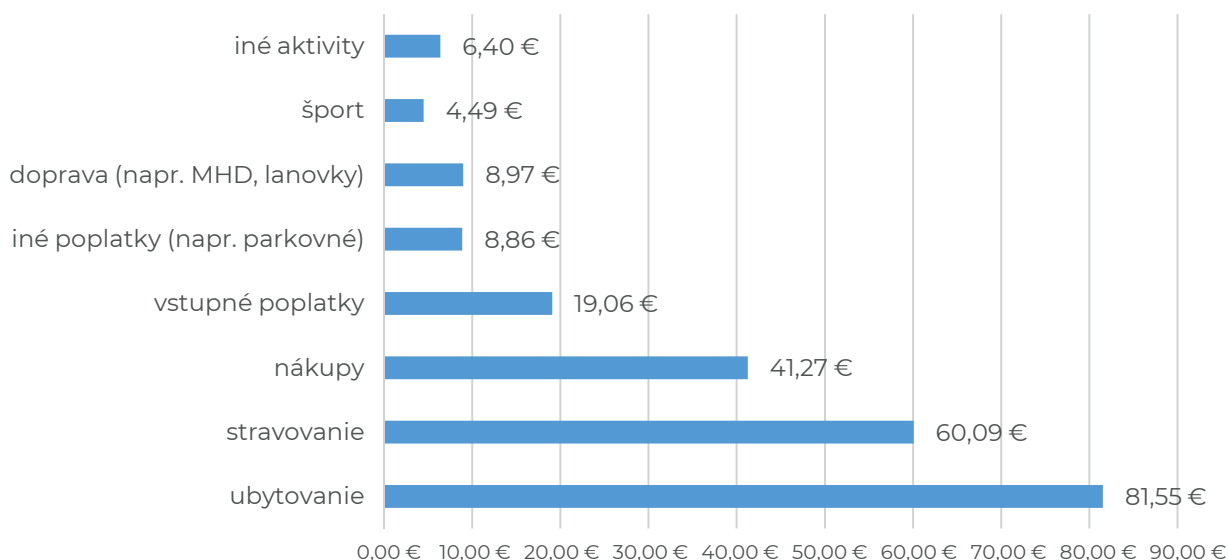
Vzhľadom na ekonomické účinky cestovného ruchu sme zisťovali priemernú dĺžku pobytu návštevníkov v Košickom kraji, ako aj ich výdavky na aktivity počas pobytu.

Priemerná dĺžka pobytu návštevníka je 3,75 dňa.

Priemerné výdavky návštevníka na deň sú 61,55 EUR, pričom priemerné výdavky na pobyt sú vo výške 230,70 EUR.

Návštevníci najviac finančných prostriedkov spotrebujú na ubytovanie (81,55 EUR), stravovanie (60,09 EUR) a nákupy (41,27 EUR).

Priemerné výdavky návštevníkov na aktivity počas pobytu

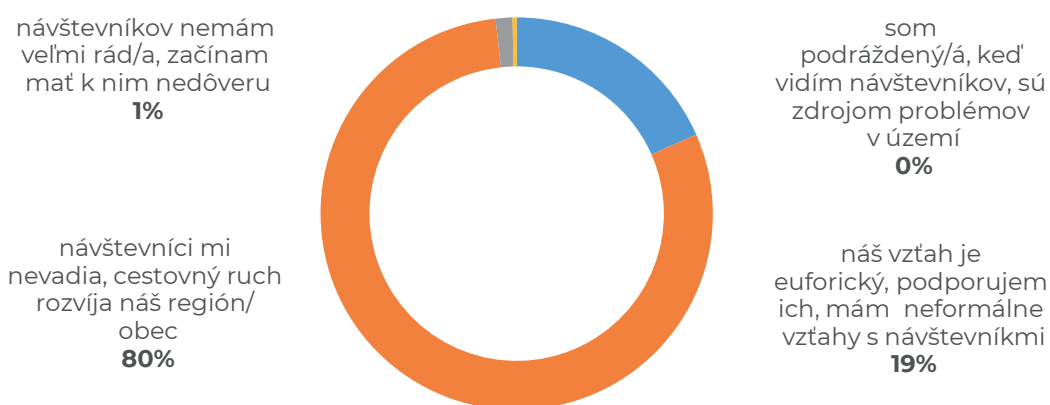

Sociálne účinky cestovného ruchu

Pri hodnotení sociálnych účinkov cestovného ruchu je dôležité zamerať sa na vzťah domácich obyvateľov a návštevníkov, ako aj spokojnosť návštevníkov s poskytovanými službami v Košickom kraji.

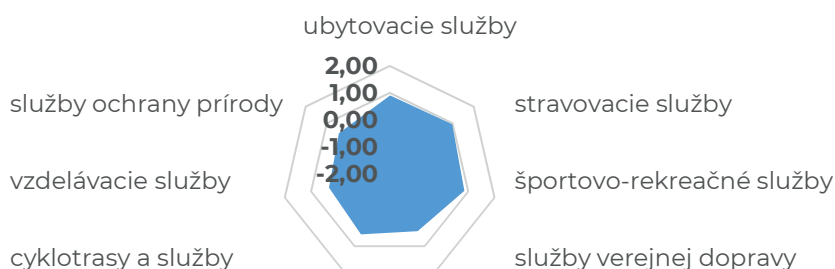
Z pohľadu sociálnych účinkov cestovného ruchu v Košickom kraji je vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom pozitívny. Až 79,89% domácim obyvateľom návštevníci neprekážajú, pretože cestovný ruch vnímajú ako faktor rozvoja ich regiónu alebo obce. Niektorí domáci obyvatelia (18,40 %) majú až euforický vzťah k návštevníkom a udržuju s nimi neformálne vzťahy.

Vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom

Pozitívnym faktom zostáva aj spokojnosť návštevníkov so službami v Košickom kraji. Na stupnici -2 až 2 (-2 veľmi nespokojný, 2 veľmi spokojní) hodnotili svoju spokojnosť. Úroveň spokojnosti so všetkými skúmanými službami je kladná, pričom návštevníci sú najviac spokojní so stravovacími, ubytovacími a športovo-rekreačnými službami.

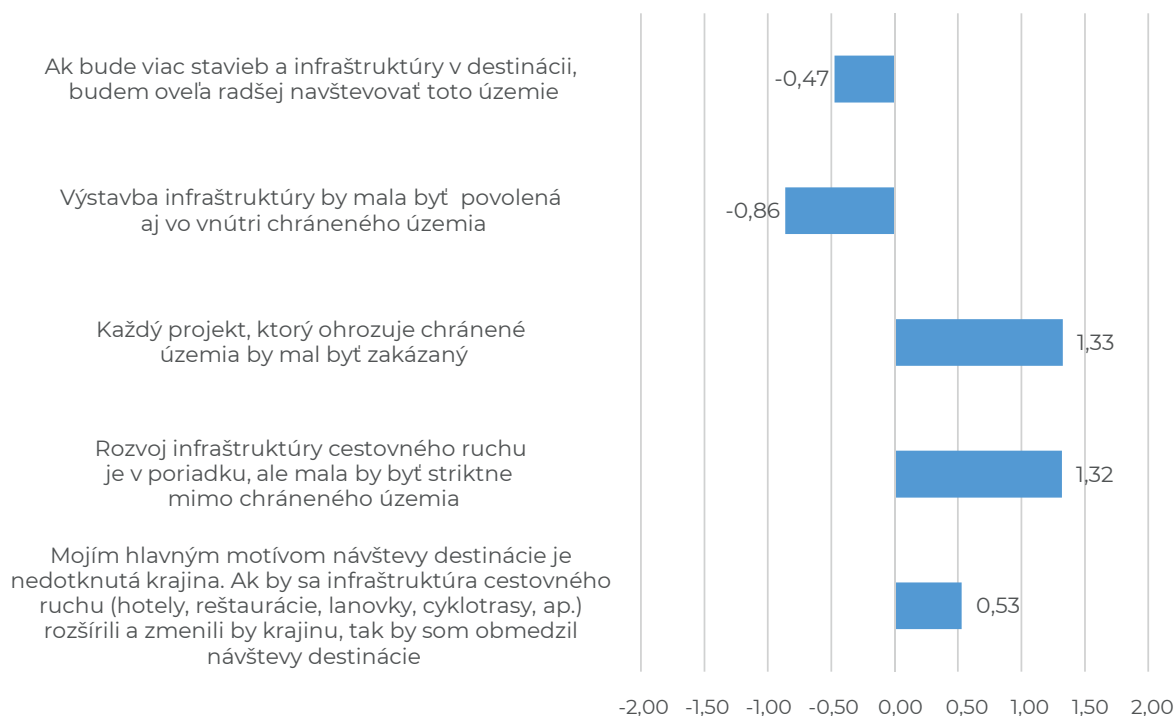
Spokojnosť návštevníkov so službami

Environmentálne účinky cestovného ruchu

Rozvoj ekoturizmu z environmentálneho hľadiska ovplyvňuje najmä výstavba infraštruktúry v územiach s rôznym stupňom ochrany. Z tohto dôvodu sme skúmali postoj návštevníkov k výstavbe infraštruktúry (-2 úplne nesúhlasím, 2 úplne súhlasím).

Súhlas s výstavbou infraštruktúry

Priemerné hodnoty postojov návštevníkov indikujú, že návštevníci nepreferujú výstavbu v chránených územiach. S nadmernou výstavbou by obmedzili návštevu destinácie. Návštevníci sa tak vo svojom nákupnom správaní prikláňajú k podpore rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji.

2.2.6. NEDOSTATKY V ROZVOJI CESTOVNÉHO RUCHU V KOŠICKOM KRAJI

Zainteresované subjekty sa mali možnosť vyjadriť k otázke „Čo Vám, z hľadiska rozvoja cestovného ruchu, chýba vo Vašom území/ destinácii“?

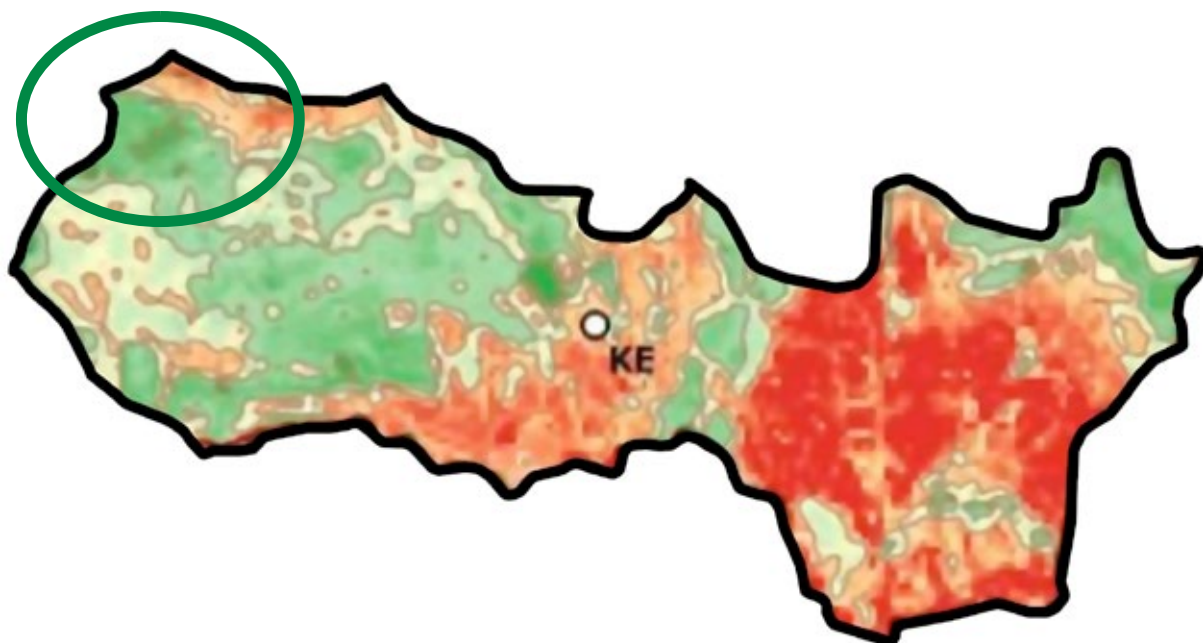

Všetkým zainteresovaným subjektom chýbajú najmä cyklotrasy, dopravná infraštruktúra, infraštruktúra cestovného ruchu (ubytovacie a pohostinské zariadenia), lepšia dopravná dostupnosť, športovo-rekreačná infraštruktúra (aquapark, kúpalisko), propagácia územia, kvalitné služby, ako aj lepšia informovanosť. Z hľadiska rozvoja ekoturizmu sú to najmä cyklotrasy, dopravná dostupnosť, kvalita služieb a propagácia územia.

2.2.7. KARTY DESTINÁCIÍ

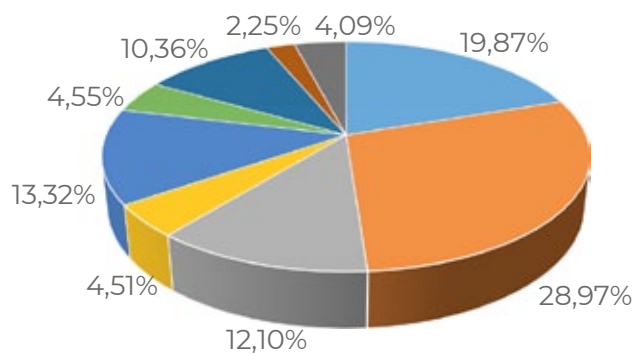
Slovenský raj – karta destinácie

Kapacita územia pre ekosystémové služby - cestovný ruch

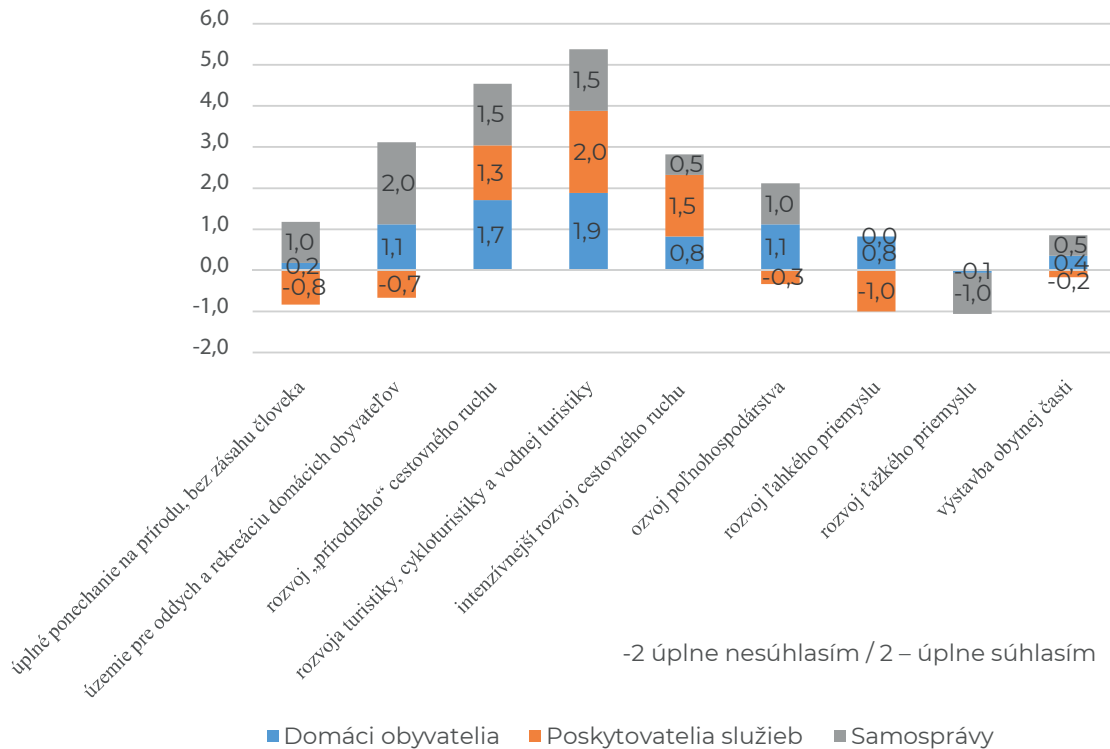
Hodnotenie ekosystémových služieb

■ Hodnota bio-diverzity	■ Rekreačná hodnota	■ Kultúrna hodnota
■ Ekonomická hodnota	■ Estetická hodnota	■ Vzdelávacia hodnota
■ Život udržujúca hodnota	■ Duchovná hodnota	■ Produkčná hodnota

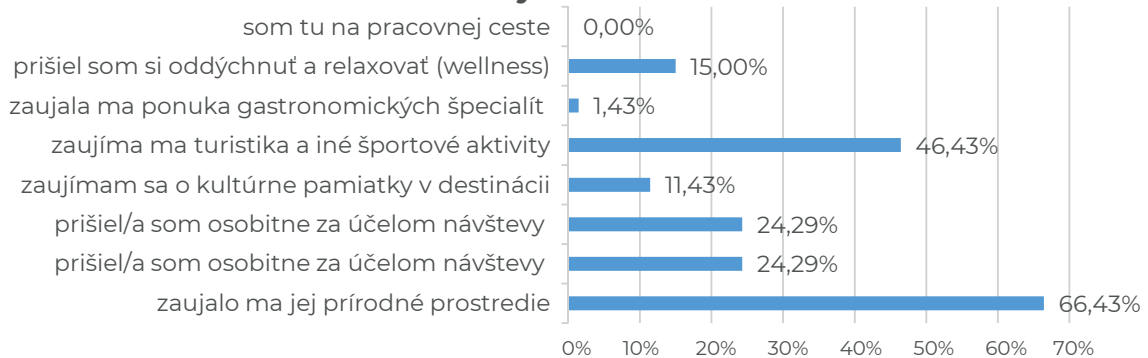
Možnosti rozvoja územia

Domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb a samosprávy

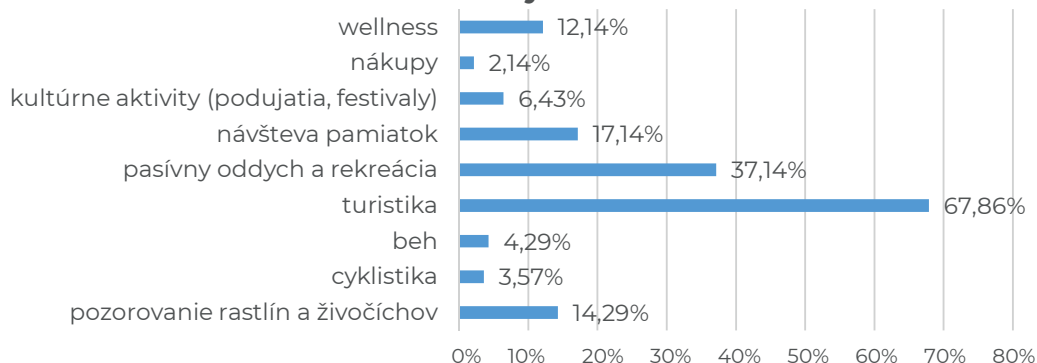

Návštevníci

Dôvod návštevy destinácie návštevníkmi

Aktivity v destinácii

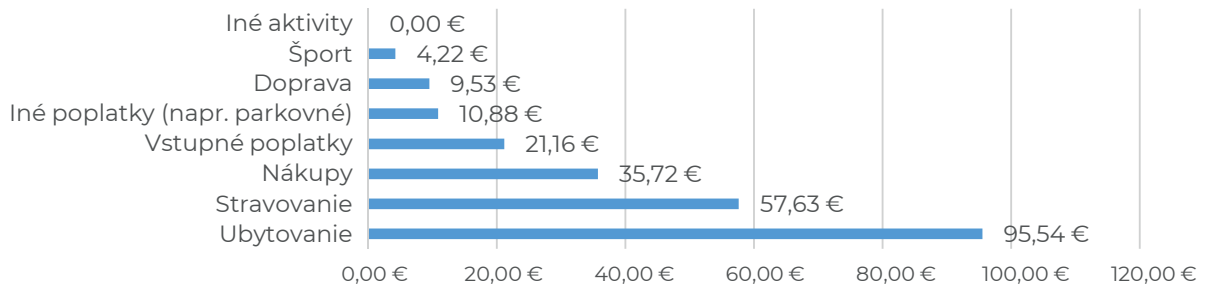

Ekonomické účinky cestovného ruchu

Priemerná dĺžka pobytu návštevníka je 3,86 dňa.

Priemerné výdavky návštevníka na deň sú 60,76 EUR

Priemerné výdavky návštevníkov na aktivity počas pobytu

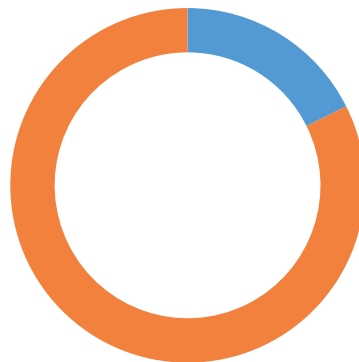

Sociálne účinky cestovného ruchu

Vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom

som podráždený/á, keď vidím návštevníkov, sú zdrojom problémov v území
0%

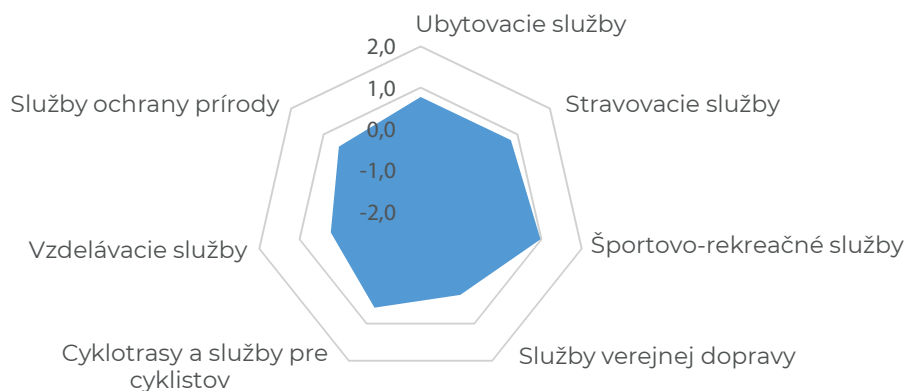
návštevníci mi nevadia, cestovný ruch rozvíja náš región/obec
82%

návštevníkov nemám veľmi rád/a, začínam mať k nim nedôveru
0%

náš vzťah je euforický, podporujem ich, mám neformálne vzťahy s návštevníkmi
18%

Spokojnosť návštevníkov so službami

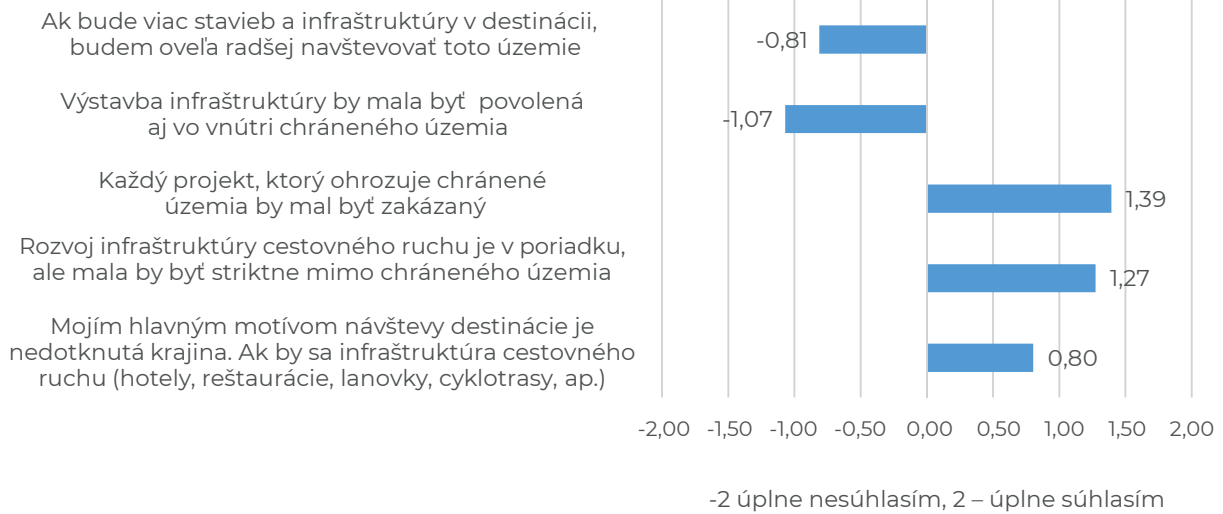

-2 veľmi nespokojný / 2 – veľmi spokojný

Environmentálne účinky cestovného ruchu

Súhlas s výstavbou infraštruktúry

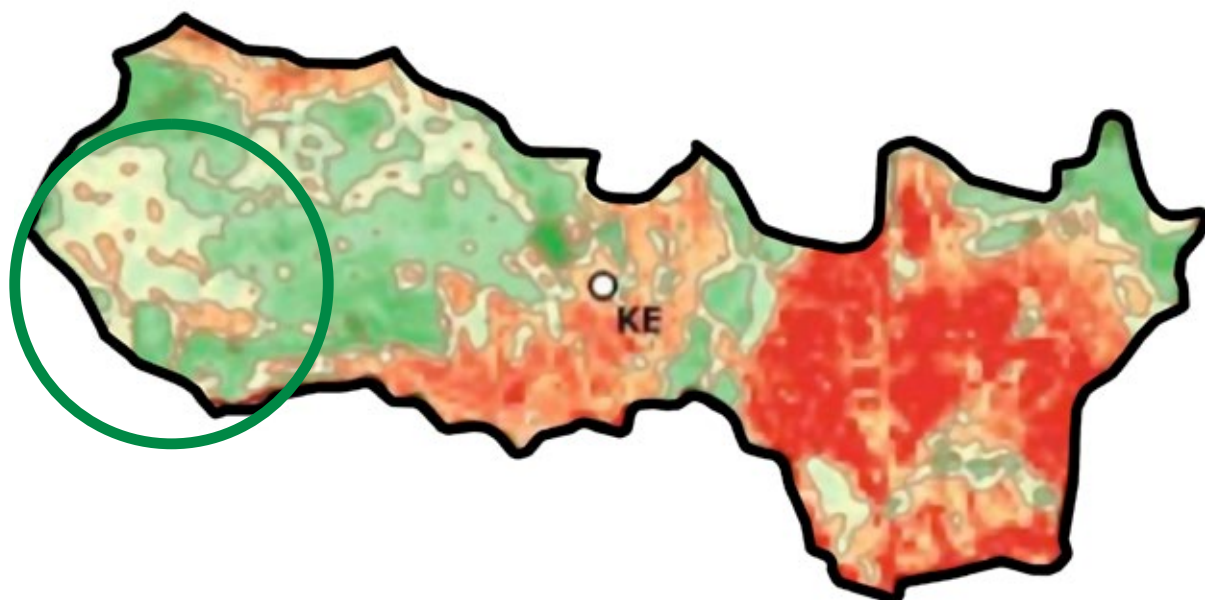

Nedostatky v rozvoji cestovného ruchu

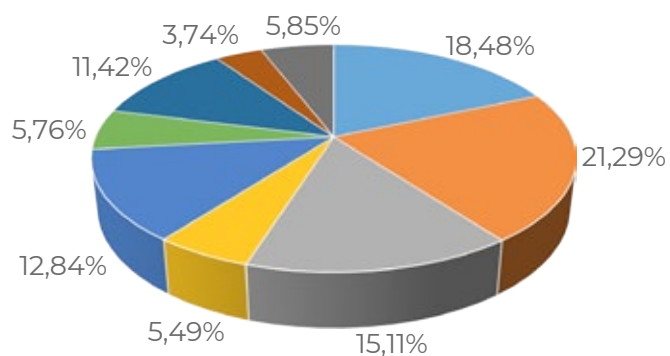
Gemer – karta destinácie

Kapacita územia pre ekosystémové služby - cestovný ruch

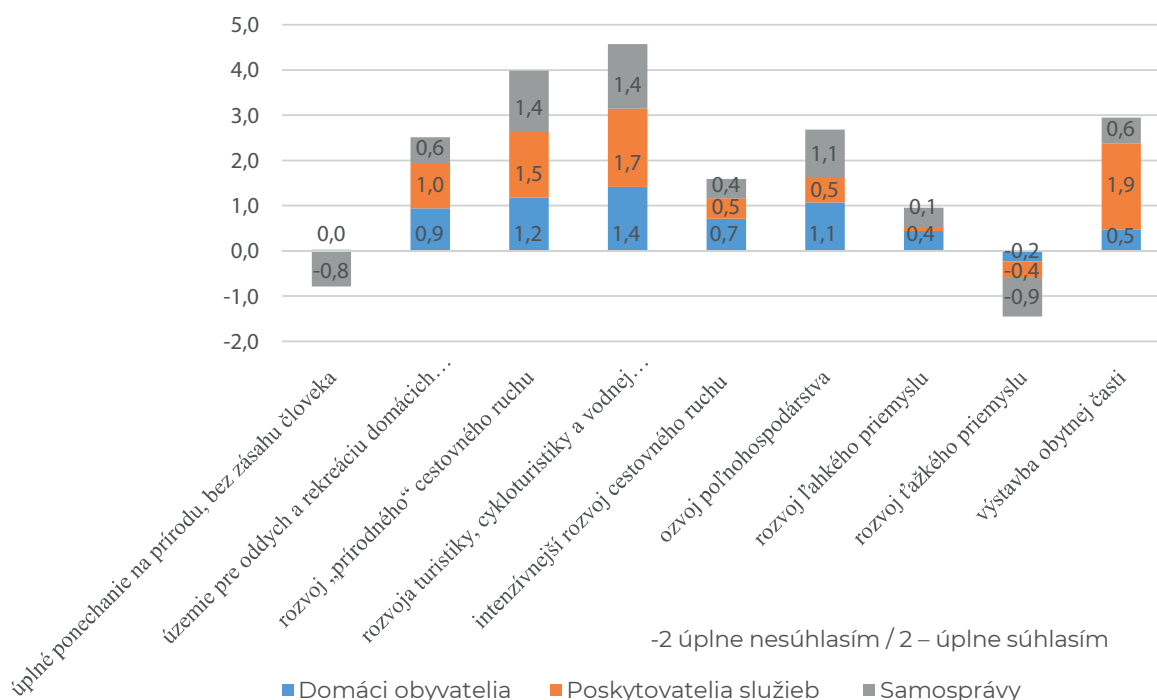
Hodnotenie ekosystémových služieb

■ Hodnota bio-diverzity	■ Rekreačná hodnota	■ Kultúrna hodnota
■ Ekonomická hodnota	■ Estetická hodnota	■ Vzdelávacia hodnota
■ Život udržiavajúca hodnota	■ Duchovná hodnota	■ Produkčná hodnota

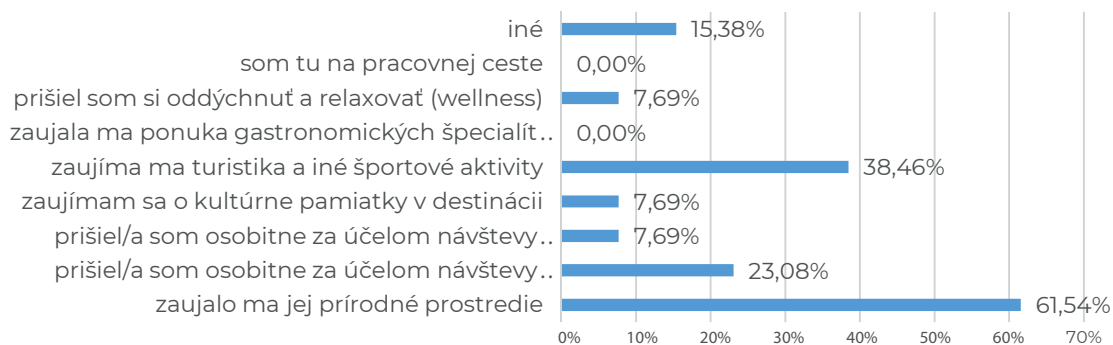
Možnosti rozvoja územia

Domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb a samosprávy

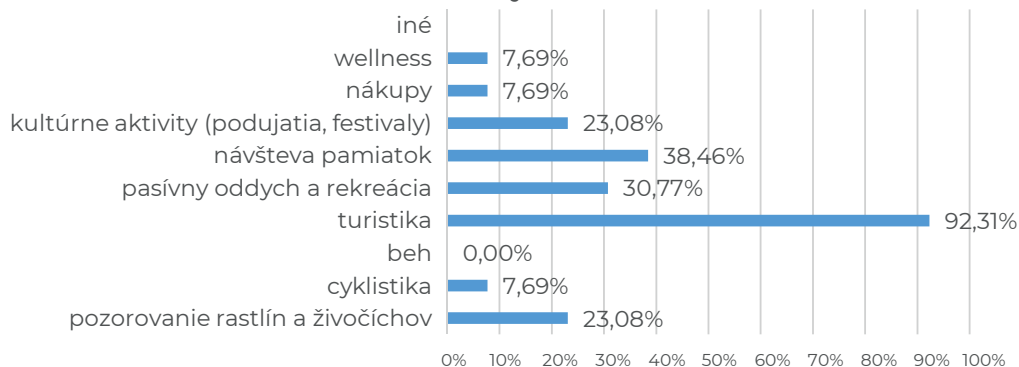

Návštevníci

Dôvod návštevy destinácie návštevníkmi

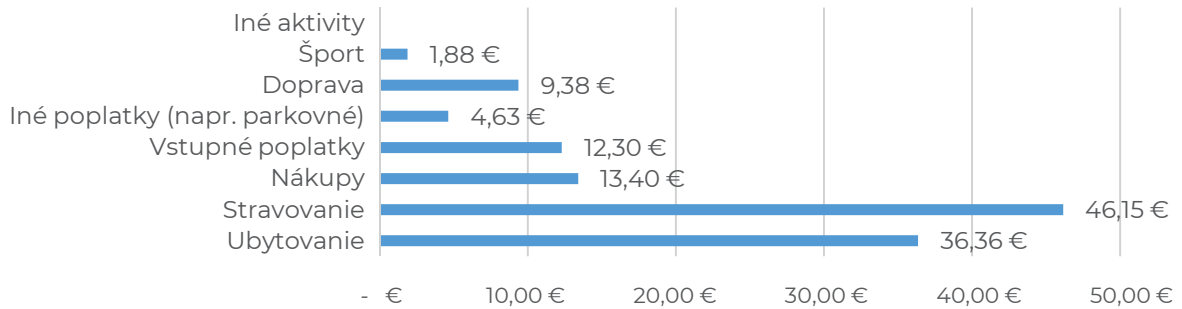
Aktivity v destinácii

Ekonomické účinky cestovného ruchu

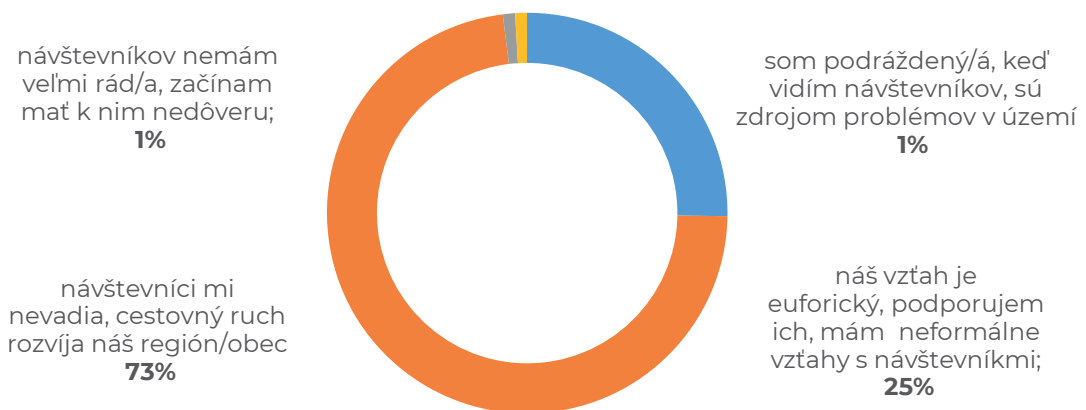
Priemerná dĺžka pobytu návštevníka je 1,83 dňa.
 Priemerné výdavky návštevníka na deň sú 67,69 EUR

Priemerné výdavky návštevníkov na aktivity počas pobytu

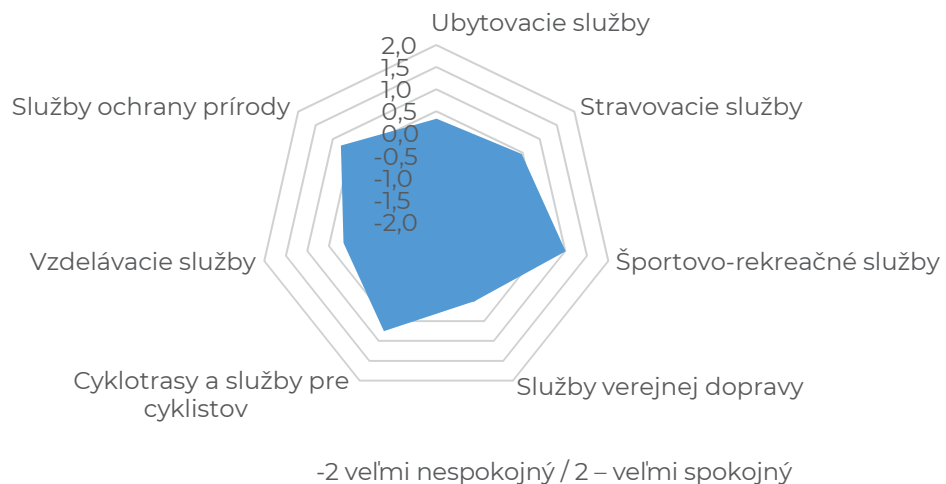

Sociálne účinky cestovného ruchu

Vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom

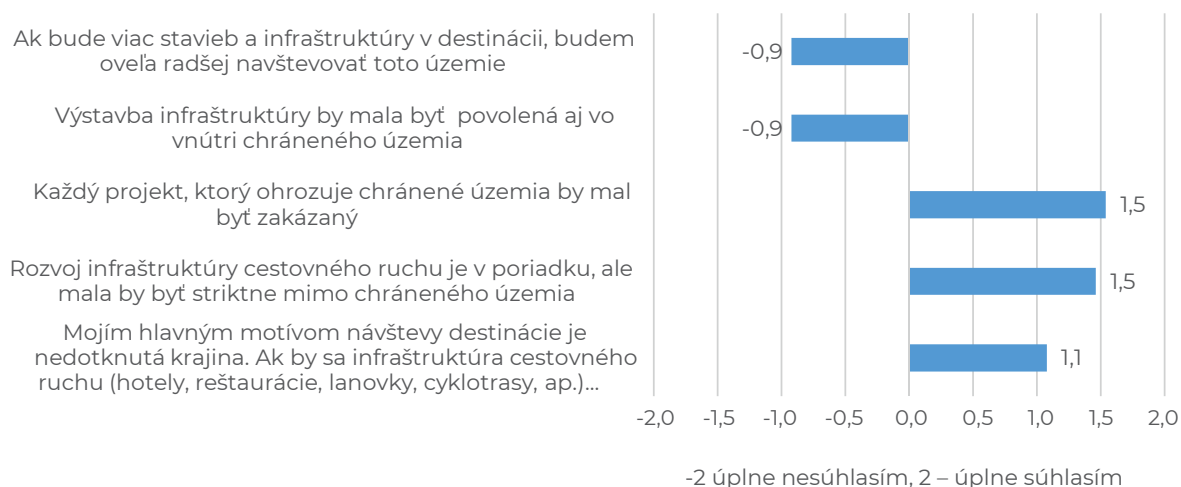

Spokojnosť návštevníkov so službami

Environmentálne účinky cestovného ruchu

Súhlas s výstavbou infraštruktúry

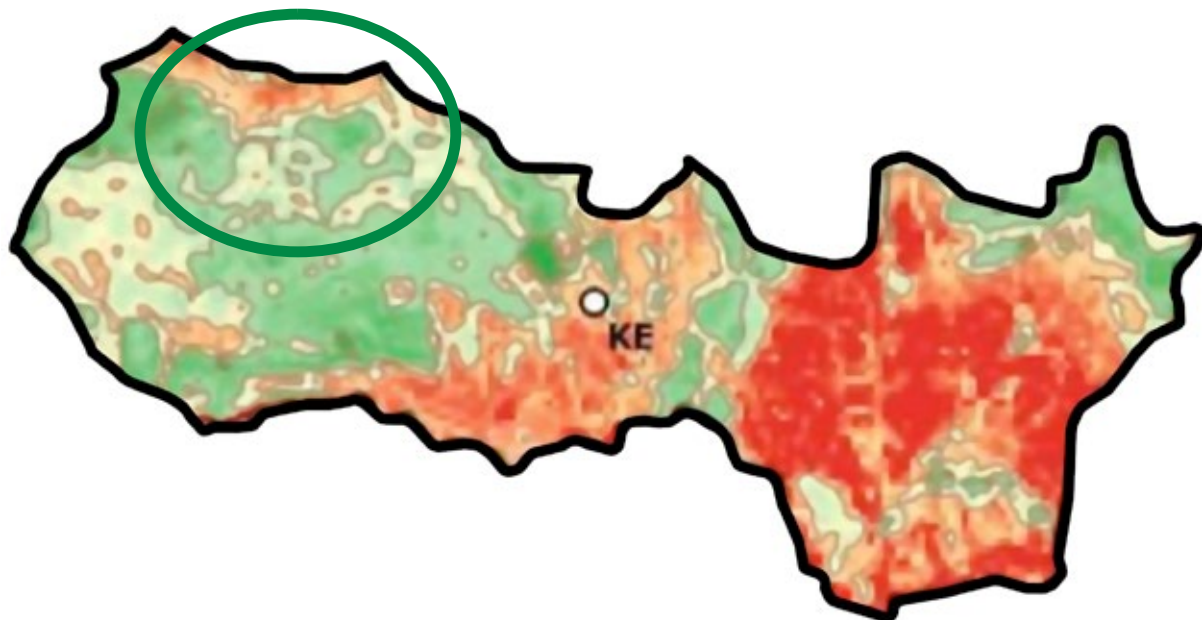

Nedostatky v rozvoji cestovného ruchu

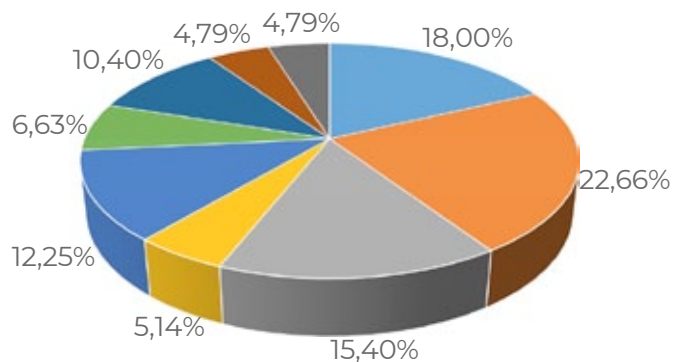
Spiš – karta destinácie

Kapacita územia pre ekosystémové služby - cestovný ruch

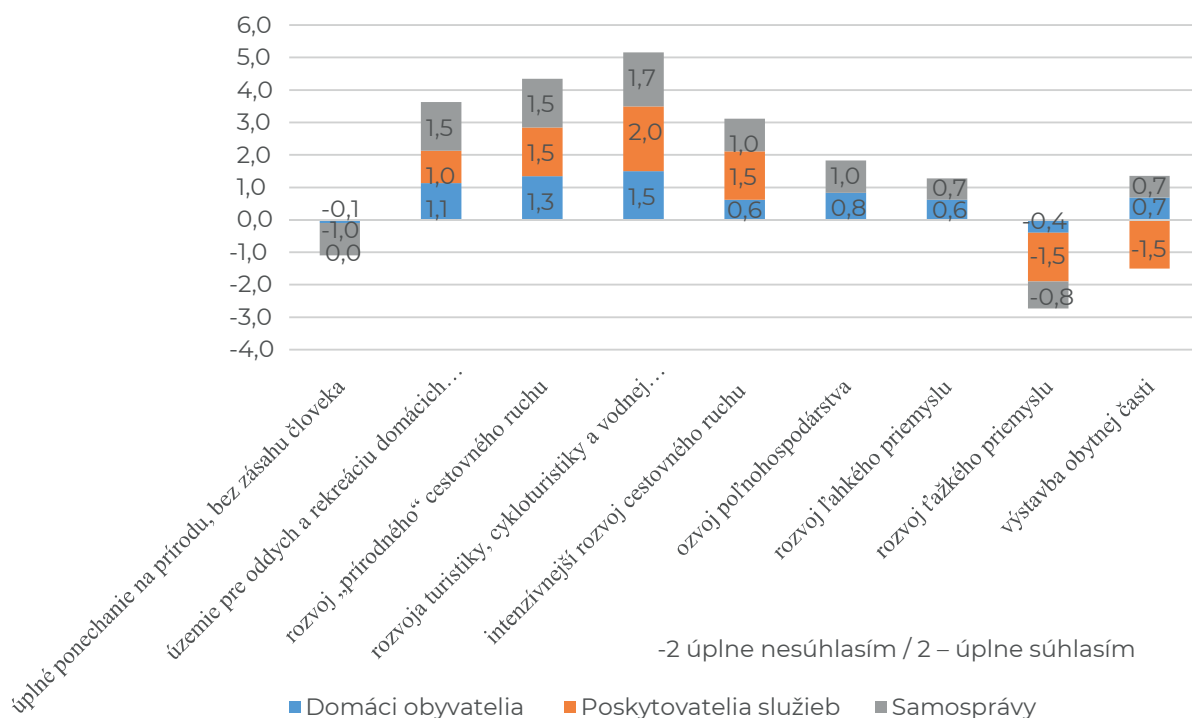
Hodnotenie ekosystémových služieb

■ Hodnota bio-diverzity	■ Rekreačná hodnota	■ Kultúrna hodnota
■ Ekonomická hodnota	■ Estetická hodnota	■ Vzdelávacia hodnota
■ Život udržujúca hodnota	■ Duchovná hodnota	■ Produkčná hodnota

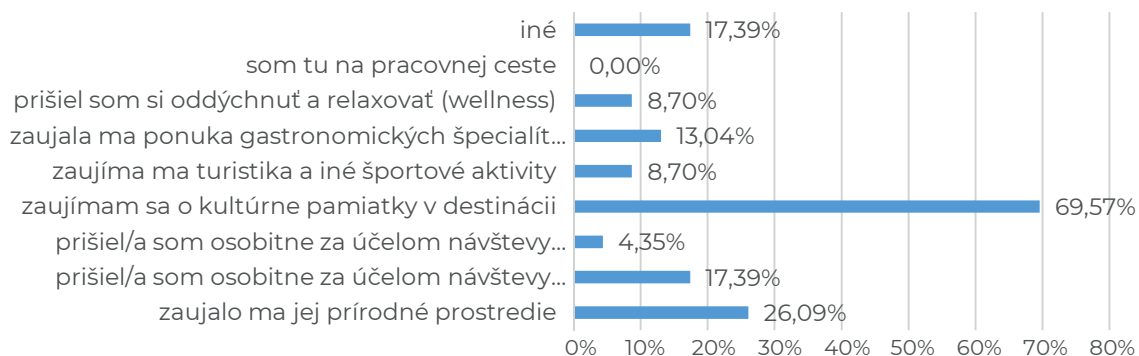
Možnosti rozvoja územia

Domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb a samosprávy

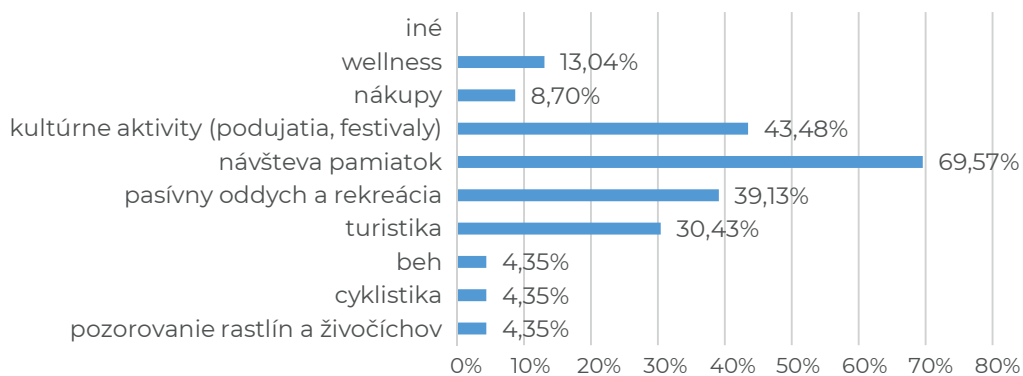

Návštevníci

Dôvod návštevy destinácie návštevníkmi

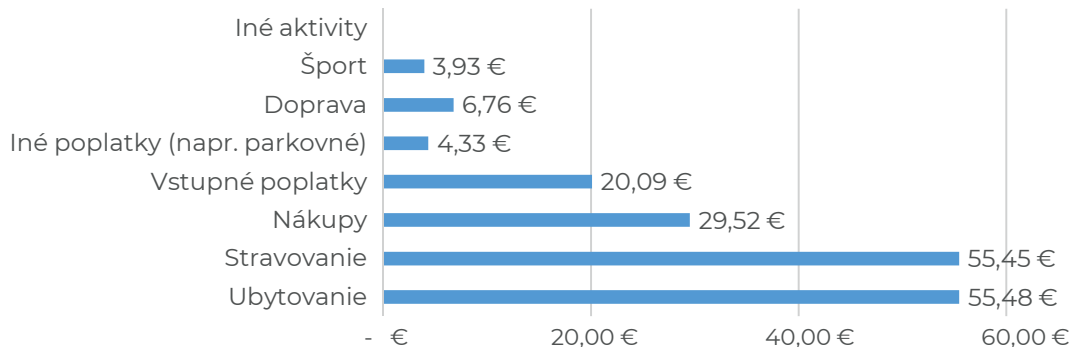
Aktivity v destinácii

Ekonomické účinky cestovného ruchu

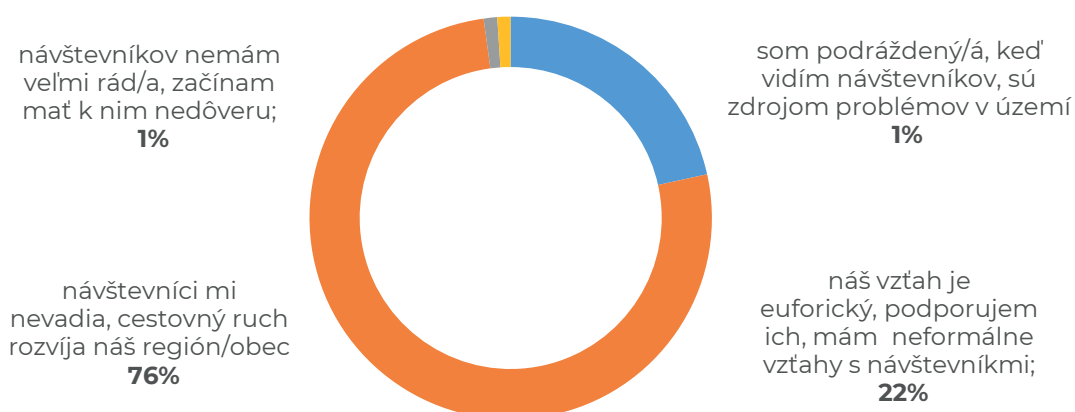
Priemerná dĺžka pobytu návštevníka je 3,71 dňa.
 Priemerné výdavky návštevníka na deň sú 47,27 EUR.

Priemerné výdavky návštevníkov na aktivity počas pobytu

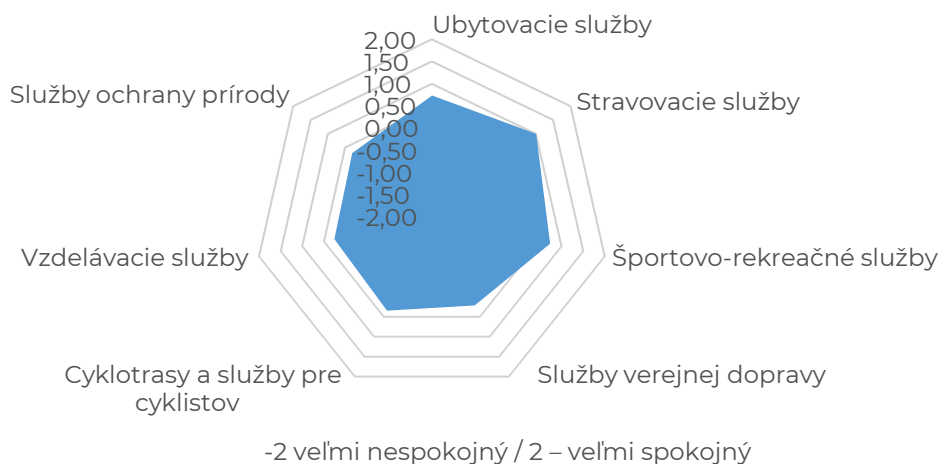

Sociálne účinky cestovného ruchu

Vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom

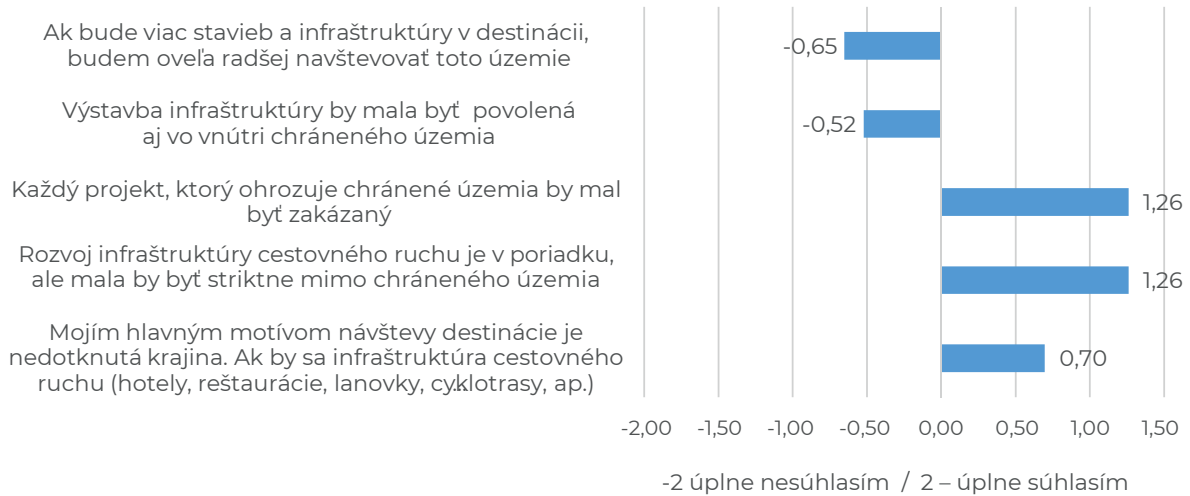
Spokojnosť návštevníkov so službami

Environmentálne účinky cestovného ruchu

Súhlas s výstavbou infraštruktúry

Nedostatky v rozvoji cestovného ruchu

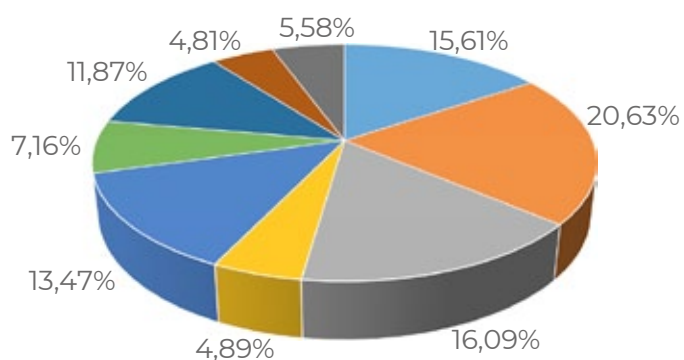
Košice a okolie – karta destinácie

Kapacita územia pre ekosystémové služby - cestovný ruch

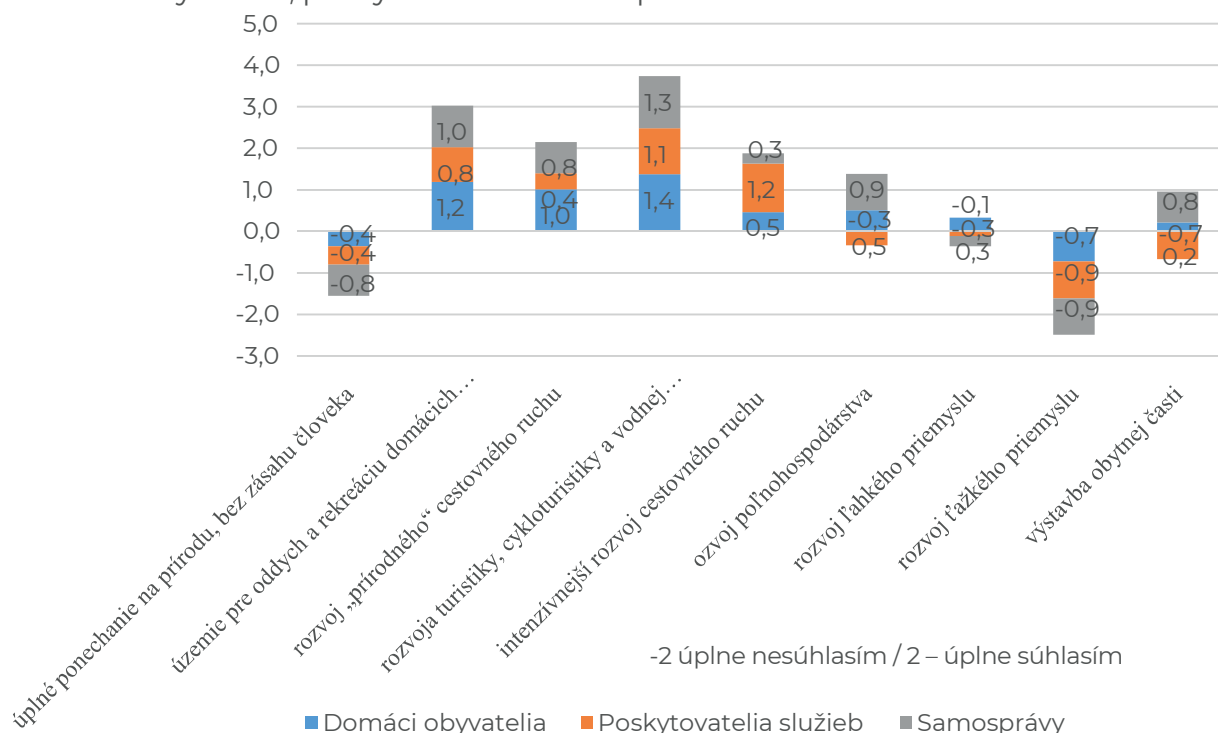
Hodnotenie ekosystémových služieb

■ Hodnota bio-diverzity	■ Rekreačná hodnota	■ Kultúrna hodnota
■ Ekonomická hodnota	■ Estetická hodnota	■ Vzdelávacia hodnota
■ Život udržujúca hodnota	■ Duchovná hodnota	■ Produkčná hodnota

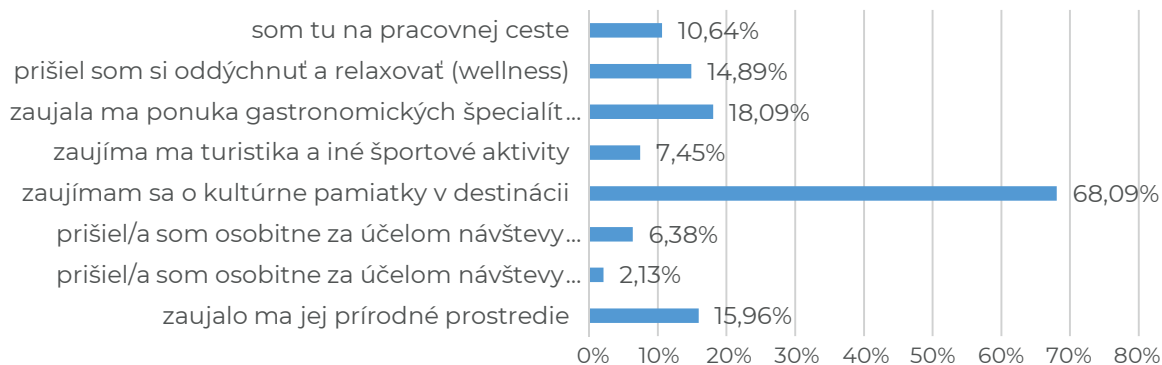
Možnosti rozvoja územia

Domáci obyvatelia, poskytovatelia s samosprá

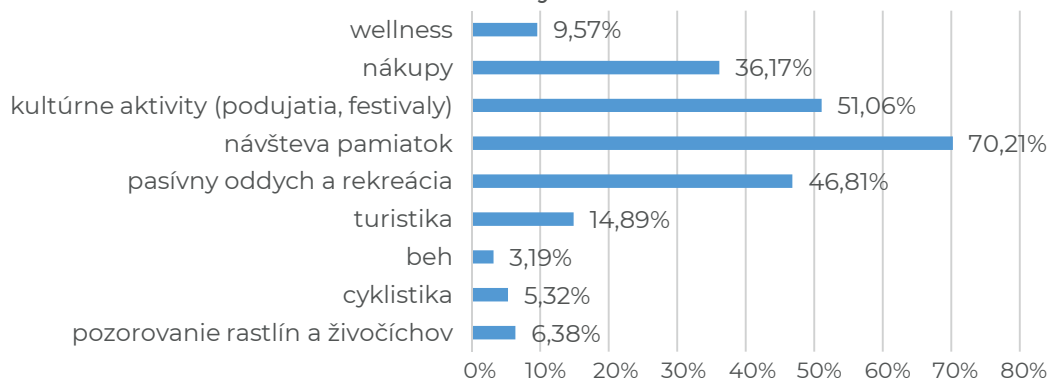

Návštevníci

Dôvod návštevy destinácie návštevníkmi

Aktivity v destinácii

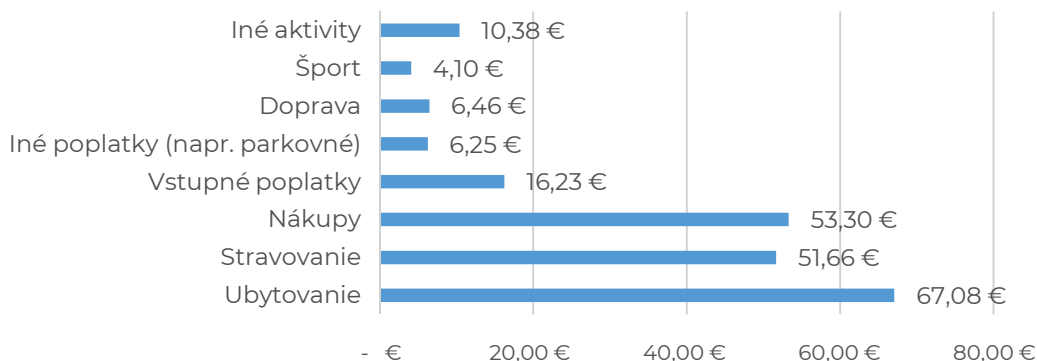

Ekonomické účinky cestovného ruchu

Priemerná dĺžka pobytu návštevníka je 2,68 dňa.

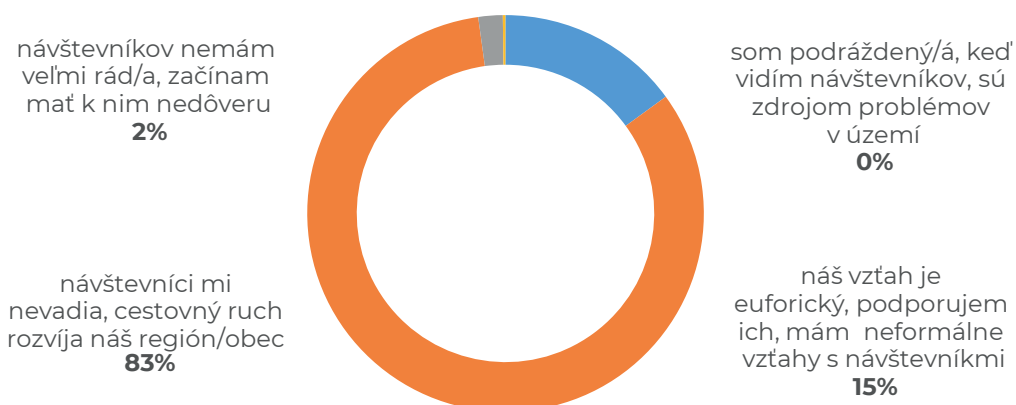
Priemerné výdavky návštevníka na deň sú 80,46 EUR.

Priemerné výdavky návštevníkov na aktivity počas pobytu

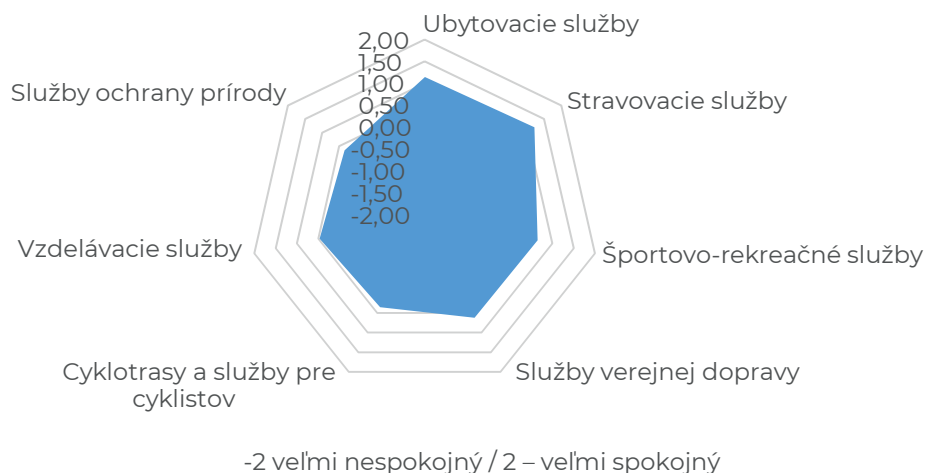

Sociálne účinky cestovného ruchu

Vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom

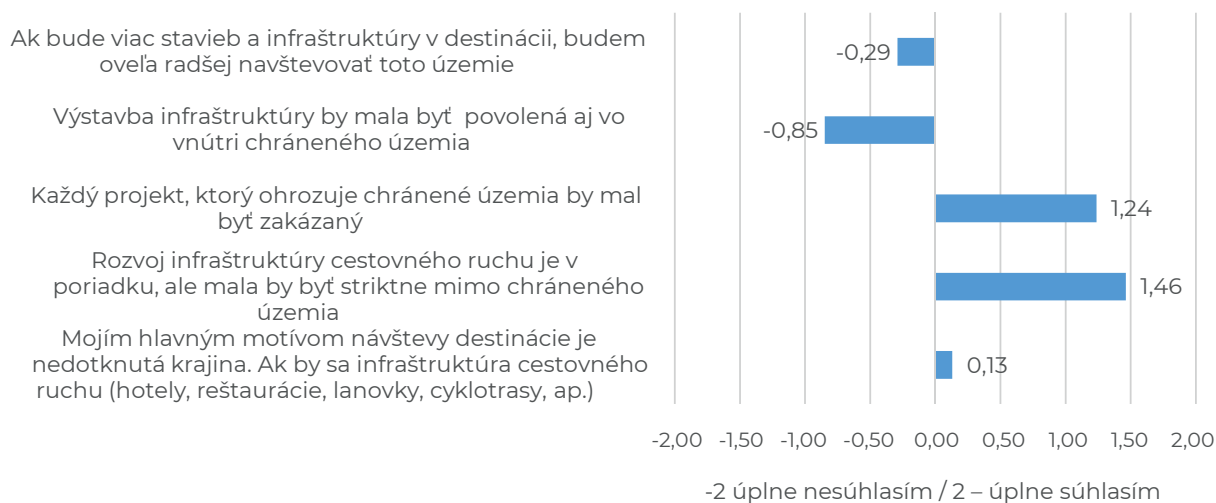

Spokojnosť návštevníkov so službami

Environmentálne účinky cestovného ruchu

Súhlas s výstavbou infraštruktúry

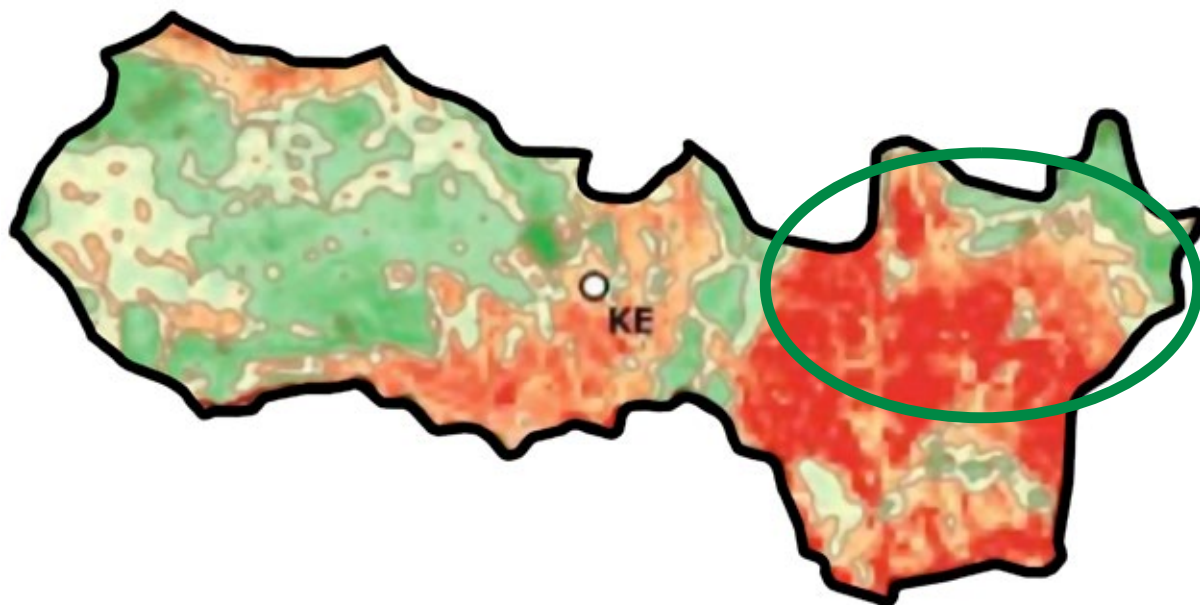

Nedostatky v rozvoji cestovného ruchu

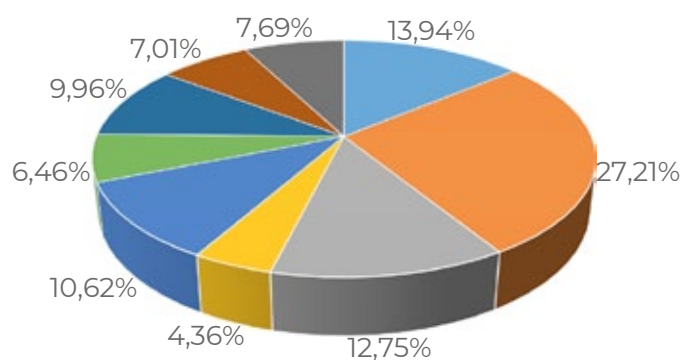
Dolný Zemplín – karta destinácie

Kapacita územia pre ekosystémové služby - cestovný ruch

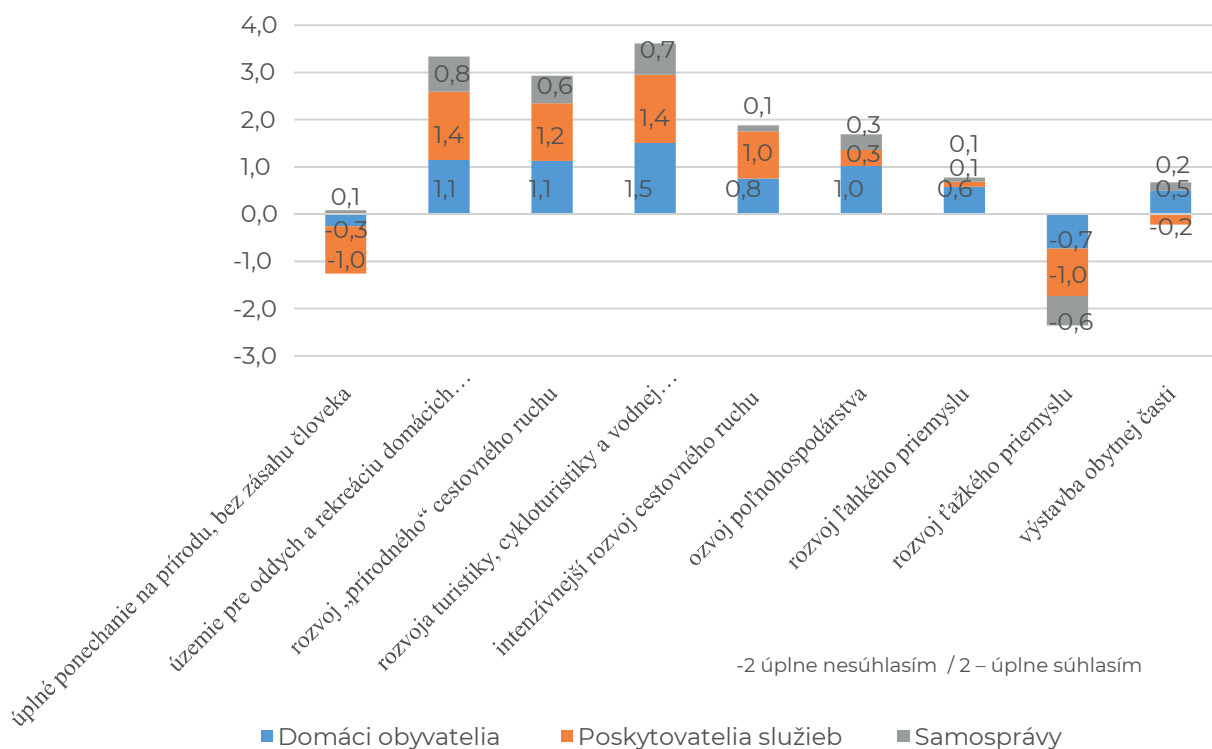
Hodnotenie ekosystémových služieb

■ Hodnota bio-diverzity	■ Rekreačná hodnota	■ Kultúrna hodnota
■ Ekonomická hodnota	■ Estetická hodnota	■ Vzdelávacia hodnota
■ Život udržiavajúca hodnota	■ Duchovná hodnota	■ Produkčná hodnota

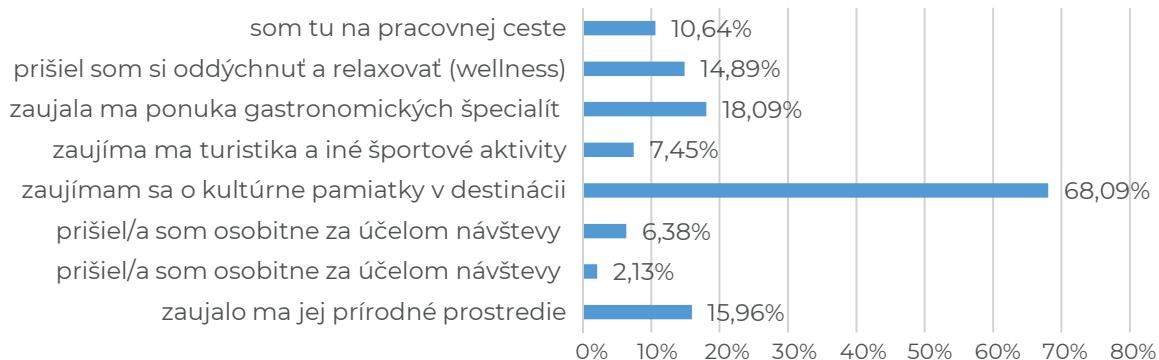
Možnosti rozvoja územia

Domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb a samosprávy

Návštevníci

Dôvod návštevy destinácie návštevníkmi

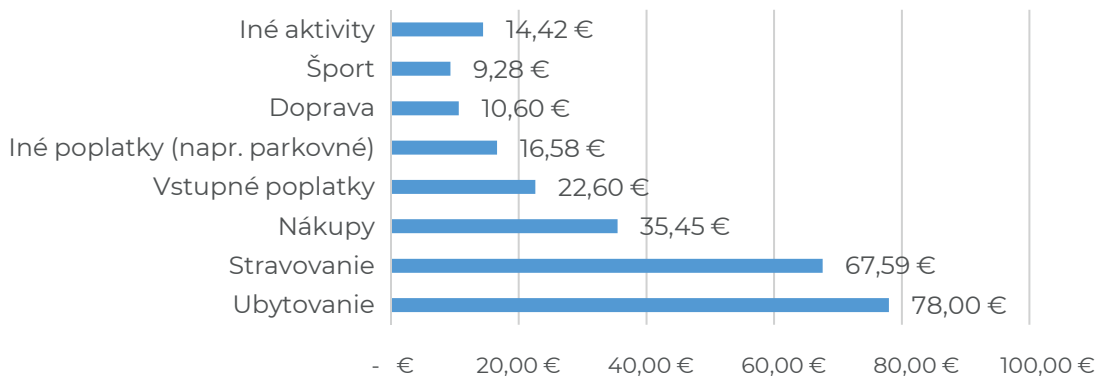
Aktivity v destinácii

Ekonomické účinky cestovného ruchu

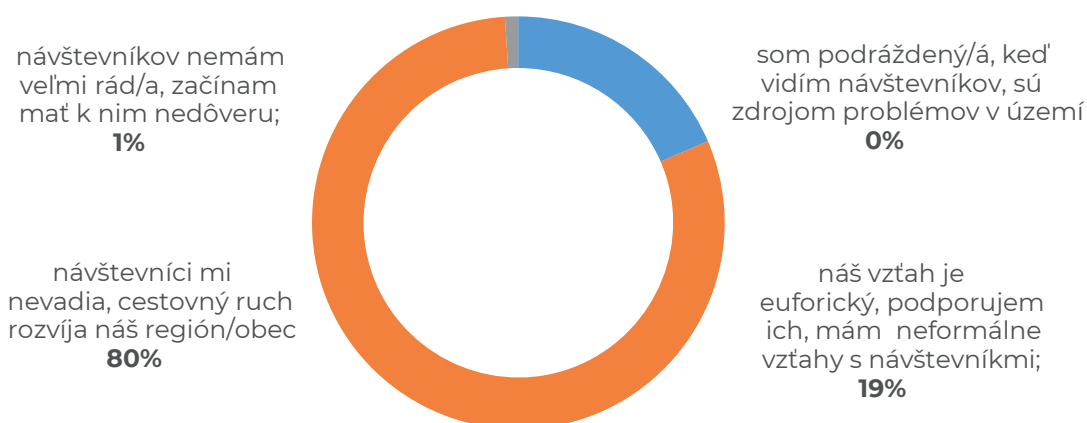
Priemerná dĺžka pobytu návštevníka je 4,29 dňa.
 Priemerné výdavky návštevníka na deň sú 59,39 EUR.

Priemerné výdavky návštevníkov na aktivity počas pobytu

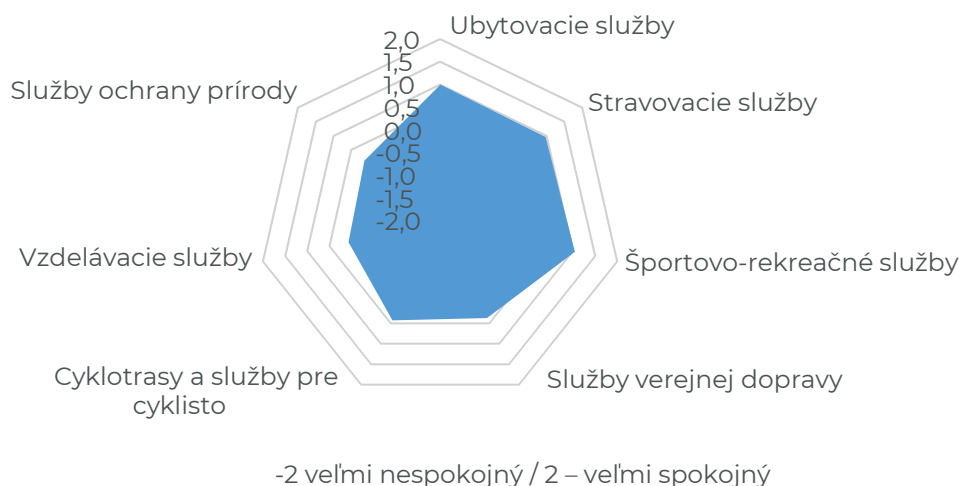

Sociálne účinky cestovného ruchu

Vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom

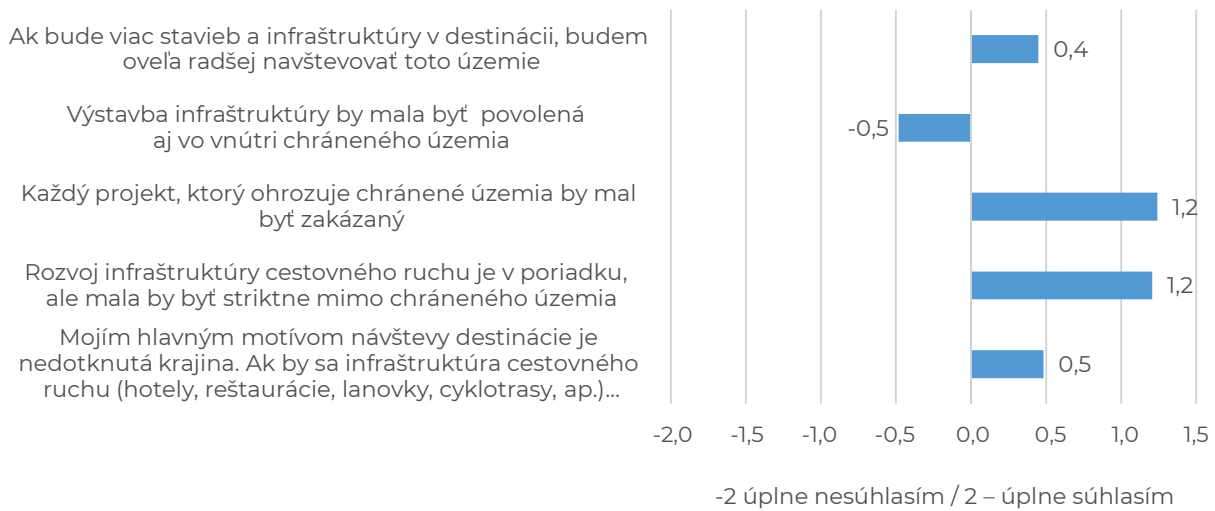
Spokojnosť návštevníkov so službami

Environmentálne účinky cestovného ruchu

Súhlas s výstavbou infraštruktúry

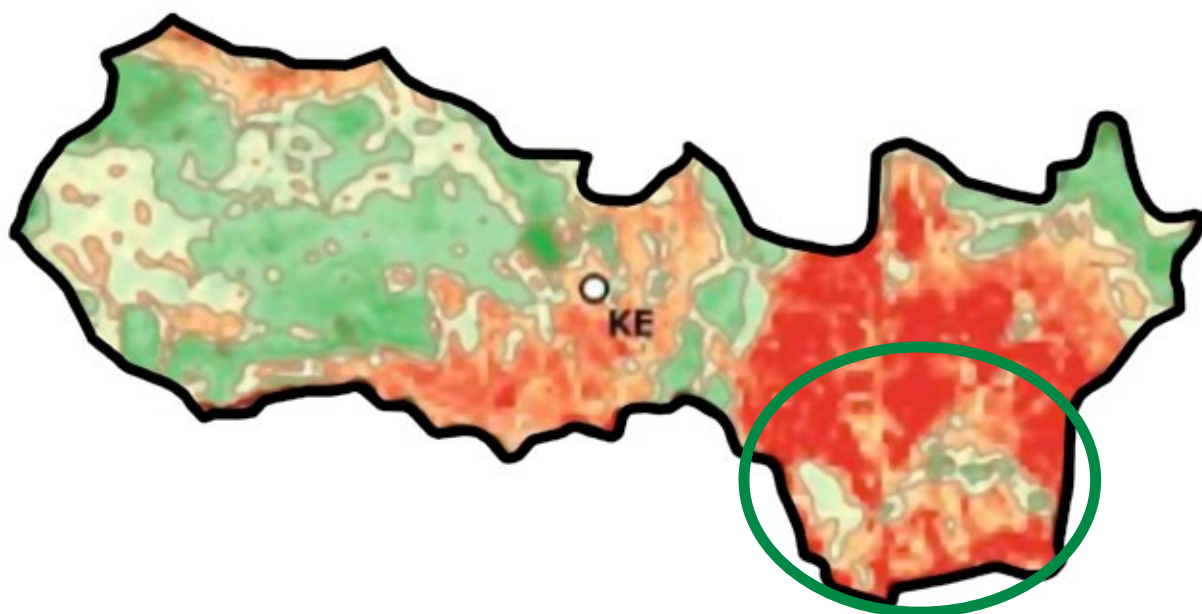

Nedostatky v rozvoji cestovného ruchu

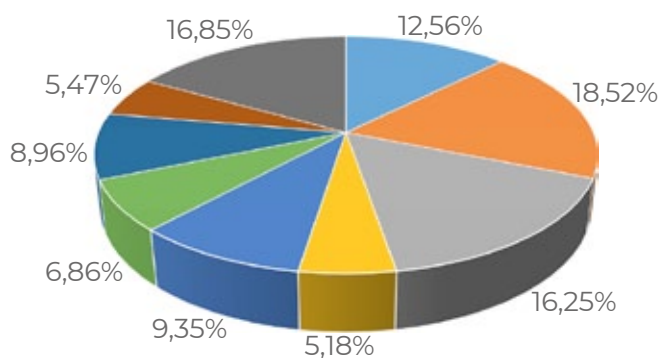
Tokaj – karta destinácie

Kapacita územia pre ekosystémové služby - cestovný ruch

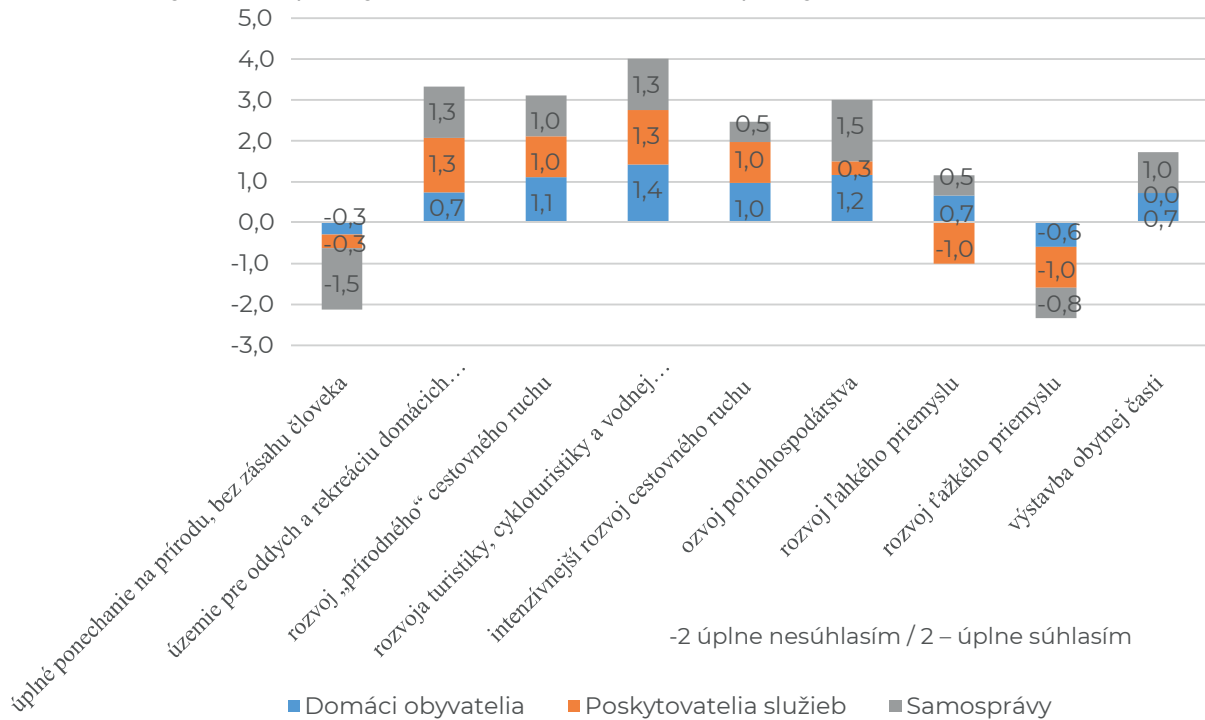
Hodnotenie ekosystémových služieb

■ Hodnota bio-diverzity	■ Rekreačná hodnota	■ Kultúrna hodnota
■ Ekonomická hodnota	■ Estetická hodnota	■ Vzdelávacia hodnota
■ Život udržujúca hodnota	■ Duchovná hodnota	■ Produkčná hodnota

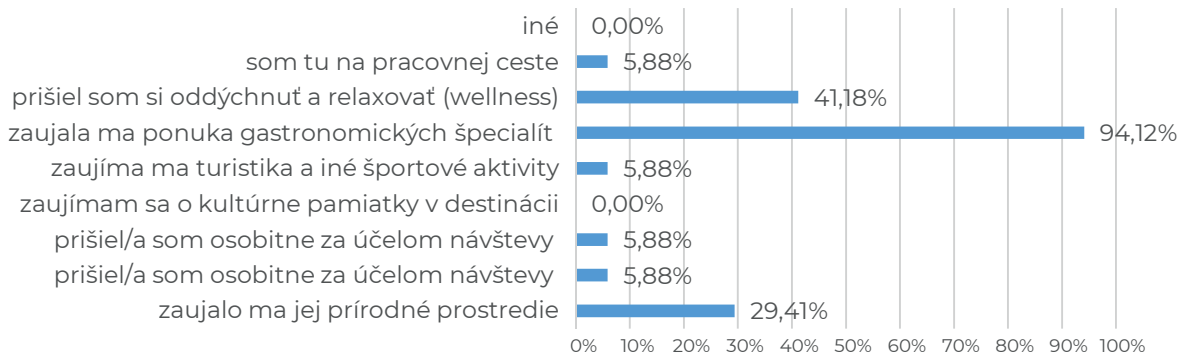
Možnosti rozvoja územia

Domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb a samosprávy

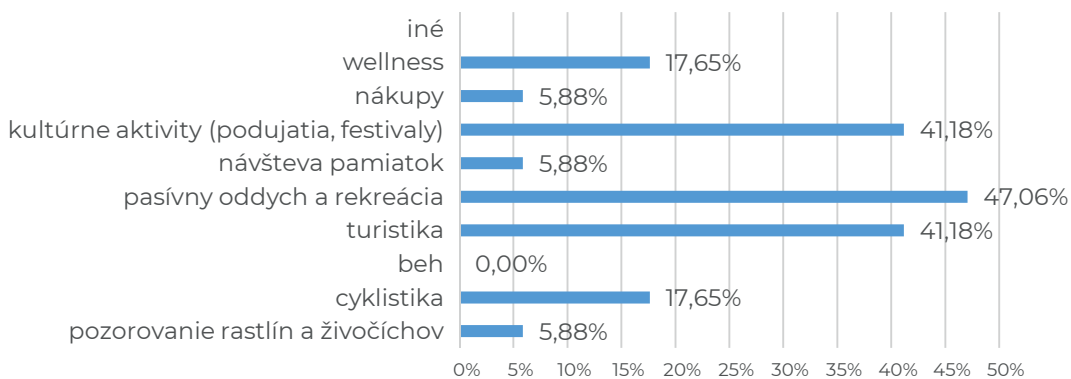

Návštevníci

Dôvod návštevy destinácie návštevníkmi

Aktivity v destinácii

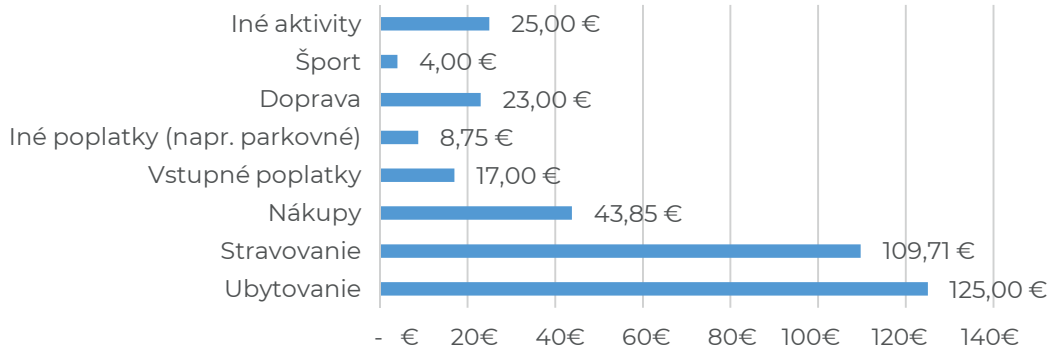

Ekonomické účinky cestovného ruchu

Priemerná dĺžka pobytu návštevníka je 3,12 dňa.

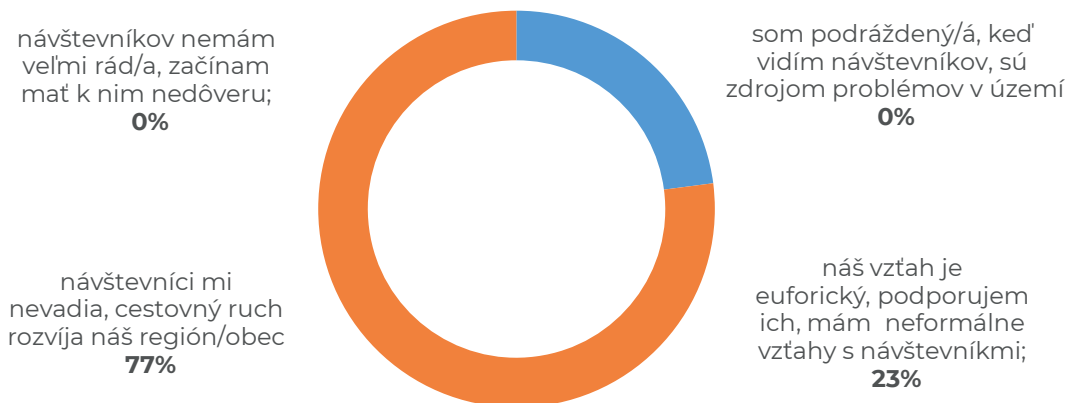
Priemerné výdavky návštevníka na deň sú 114,29 EUR.

Priemerné výdavky návštevníkov na aktivity počas pobytu

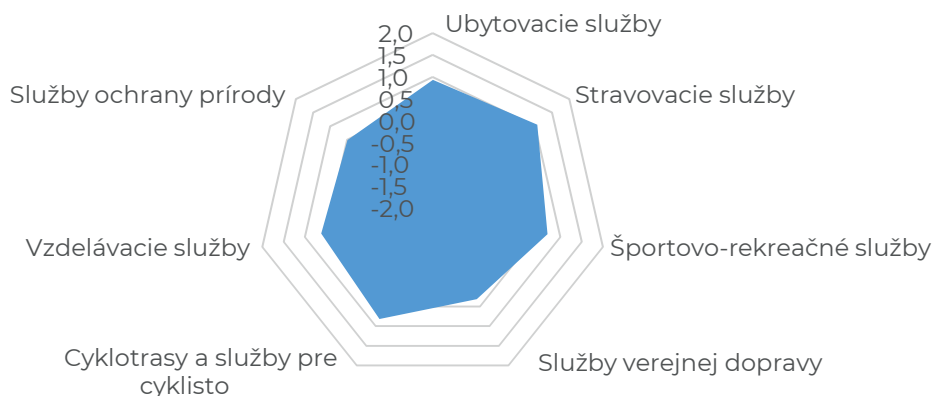

Sociálne účinky cestovného ruchu

Vzťah domácich obyvateľov k návštevníkom

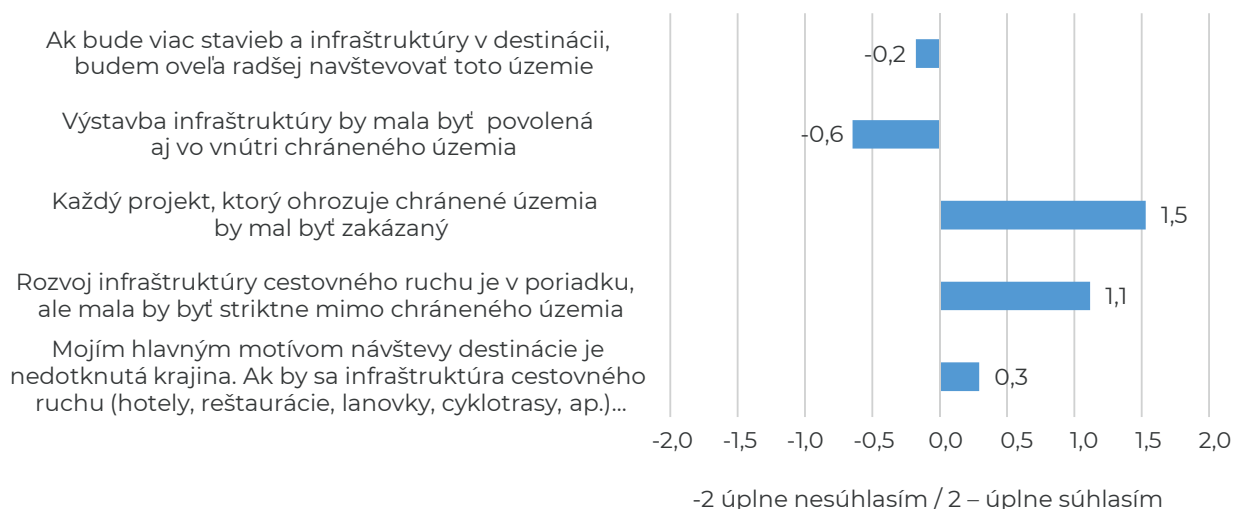
Spokojnosť návštevníkov so službami

-2 veľmi nespokojný / 2 – veľmi spokojný

Environmentálne účinky cestovného ruchu

Súhlas s výstavbou infraštruktúry

Nedostatky v rozvoji cestovného ruchu

2.3. INFRAŠTRUKTÚRA A SLUŽBY CYKLOTURIZMU

Na území Košického kraja je v súčasnosti vyznačených 1 416 km cykloturistických trás, čo tvorí 15,7 % z viac ako 9 000 km cyklotrás na Slovensku. Rozvojom cyklistickej infraštruktúry v Košickom kraji sa zaoberá dokument Kostrová sieť cyklistických trás Košického kraja. Zoznam a zakreslenie cyklotrás na mape je možné nájsť na oficiálnom cykloportáli Košického kraja <http://ke.cykloportal.sk>, ako aj na stránkach jednotlivých oblastných organizácií cestovného ruchu. Oficiálny cykloportál prevádzkuje Slovenský cykloklub a je prepojený so stránkami a aplikáciami organizácií cestovného ruchu v Košickom kraji, správcov cyklotrás a samospráv Košického kraja. Okrem infraštruktúrneho vybavenia sú pre rozvoj cykloturizmu dôležité aj služby, a to najmä informačné, ale aj služby ubytovacích a pohostinských zariadení prispôbených pre cyklistov.

2.3.1. CYKLOTURISTICKÉ TRASY V KOŠICKOM KRAJI

Cykloturistické trasy v Košickom kraji vedú po existujúcich pozemných komunikáciách, využívajú zväčša menej frekventované asfaltové štátne a krajské cesty, prípadne miestne komunikácie, lesné a poľné cesty. V Košickom kraji sa nachádza viac ako 70 povolených, registrovaných a vyznačených cykloturistických trás, rôzneho významu, určenia a obťažnosti.

Cykloturistické trasy v Košickom kraji podľa významu

Destinácia	 (dĺžka v km)	 (dĺžka v km)	 (dĺžka v km)	 (dĺžka v km)	Spolu (dĺžka v km)
Slovenský raj	-	62,1	56,0	28,0	146,1
Gemer	155,0	139,5	39,5	10,9	344,9
Spiš	121,9	111,6	110,1	26,0	369,6
Košice a okolie	124,0	13,8	48,5	4,5	190,8
Dolný Zemplín	-	142,4	30,2	24,9	197,5
Tokaj	110,5	-	28,6	28,2	167,3
Košický kraj spolu	511,4	469,4	312,9	122,6	1416,2

Prameň: Spracované podľa údajov ke.cykloportal.sk

Cykloturistické trasy v Košickom kraji podľa určenia

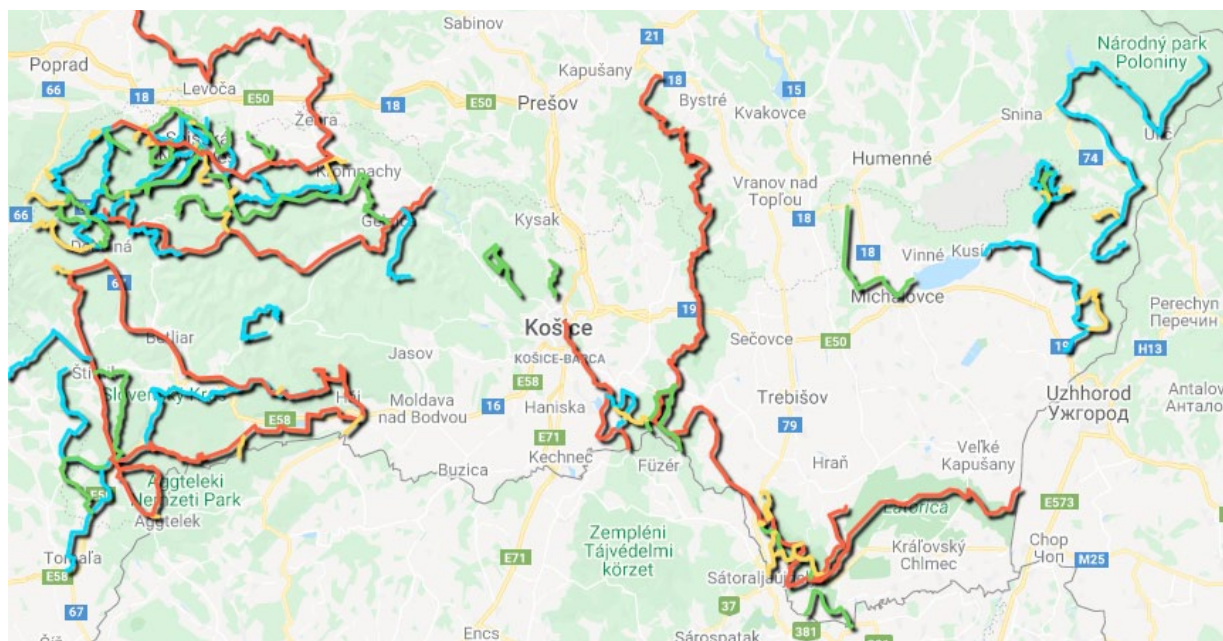
Destinácia	 CESTNÁ (dĺžka v km)	 MTB (dĺžka v km)	Spolu (dĺžka v km)
Slovenský raj	45,2	100,9	146,1
Gemer	7,7	337,2	344,9
Spiš	74,5	295,1	369,6
Košice a okolie	-	190,8	190,8
Dolný Zemplín	103,2	94,3	197,5
Tokaj	13,2	154,1	167,3
Košický kraj spolu	243,8	1172,4	1416,2

Prameň: Spracované podľa údajov ke.cykloportal.sk

Cykloturistické trasy v Košickom kraji podľa obťažnosti

Destinácia	REKREA (dĺžka v km)	SPORT (dĺžka v km)	EXPERT (dĺžka v km)	Spolu (dĺžka v km)
Slovenský raj	45,8	100,3	-	146,1
Gemer	29,2	315,7	-	344,9
Spiš	13,0	288,2	68,4	369,6
Košice a okolie	63,2	32,5	95,1	190,8
Dolný Zemplín	27,4	170,1	-	197,5
Tokaj	72,0	95,3	-	167,3
Košický kraj spolu	250,6	1002,1	163,5	1416,2

Prameň: Spracované podľa údajov ke.cykloportal.sk

Mapa cykloturistických trás v Košickom kraji

Prameň: <http://ke.cykloportal.sk/cyklotrasy>

Zoznam cykloturistických trás podľa destinácií cestovného ruchu v Košickom kraji

Destinácia	Cykloturistická trasa
Slovenský raj	<p>5705 Smižianska Maša - Košiarny Briežok - Nad Lesnicou – Čingov 8708 - Spišské Tomášovce - Pri Tomášovskom výhlade - (odbočka na Tomášovský výhľad) - Ďurkovec, rázc. 8724 Letanovce - Letanovský mlyn 2715 Podlesok - Stratená (Glacká cesta) 5853 Pri Podlesku – Kláštorisko 2703 - Hrabušice, Mýto – Krivian 8720 Podlesok majer (okruh) 8937 - Vernár - Kopanická cesta, Podkova 8730 - Chotárna dolka - Zadný Hýľ 2851 Mlynky - Biele Vody 2712 Palcmanská Maša - Dobšiná, Tri ruže 5702 - Dobšiná, Tri ruže - Pod Čižmou - Dobšinská Ľadová Jaskyňa - Nižná záhrada - Pod Hanesovou I – Voniarky 8938 - Dobšinská Ľadová Jaskyňa - Pusté pole 8729 Dobšiná (Depovo) - Pred Čuntavou</p>
Gemer	<p>029 Cyklomagistrála Slovenský Kras 8701 Vyšná Slaná – Rejdová 5711 Plešivecká planina - Barkaiho chata 2589 Slavošovský tunel 2702 Koniarska cyklocesta 5703 Prielom Muráňky 2701 Údolie Čremošnej a Slanej 8715 Hrušov - Szögliget - hranica MR 8716 Turňa n. Bodvou - Hostovce - hranica MR 8714 Dómica - Aggtelek - hranica MR 2705 Turbína - Biele skaly - Vodná nádrž Úhorná</p>
Spiš	<p>2858 Mária Huta - Chata Erika 021 Hnilecká cyklomagistrála 5855 Hlinisko - Gelnica, most 8718 Kolínovce – Galmus 014 Spišská cyklomagistrála 2709 - Matejovce nad Hornádom – Ploštiny 2713 - Lípy - Rudňany - Pod Svinským vrcho 8725 Lípy – Svinské 8921 Nálepko - Závadské skalky 2853 Rakovec - Súľová - Nad Pekliskom 5712 Domaňovce - Spišský Hrušov 8721 Chrašť nad Hornádom - Miloj (rázc). 5717 Teplička - Pri Odorínskej chate 8922 Madaras - Pod Tepličkou – Roveň 2714 - Pri Krížku - Puciská – Danišovce 5714 Spišské Tomášovce - Iľiašovce - Harichovce – Danišovce 5854 - Spišská Nová Ves, Radnica - Za Hornádom - Vyšný Hámor - Novoveská Huta - Pod Flajšerom - Vojtechova samota - Zadný Hýľ - Geravy - Pod Suchým vrchom 2855 Spišské Tomášovce - Pod Kačelákom (Spišské Podhradie) 8727 Sans-Souci - Pri zimnej studni 2711 - Sp. Nová Ves (žel.st.) - Madaras - Vyšný hámor - Ferčekovce - Nov. Huta - Pod Flajšerom - Med. hlava - Košiar. briežok - SNV, Mier - Sp. Nová Ves (žel.st.) – okruh 8854 Spišská Nová Ves – Mier 5853 Pri Podlesku – Kláštorisko</p>

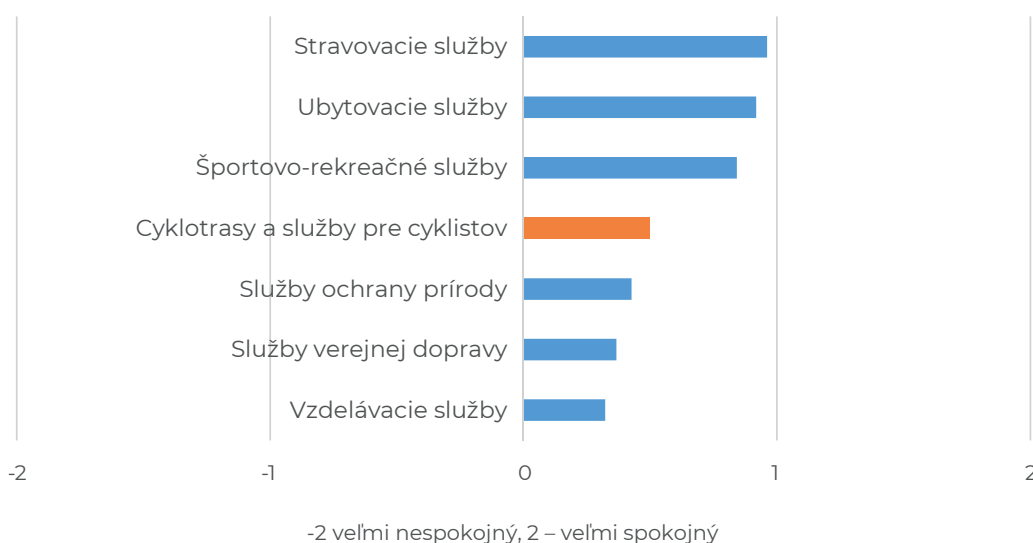
Košice a okolie	5707 Okruh okolo Alpínky 5719 Ťahanovce – Družstevná pri Hornáde 039 Košice – Skároš 2706 Nižná Myšľa – Skároš 8723 Veľká Márovka - Červený vrch 023 Alžbeta (Herlianska cesta - sedlo - Dargovský priesmyk) 5715 Slanec - št.hranica Hu smer Füzér 5713 Slanec - št.hranica Hu smer Pusztafalu
Dolný Zemplín	5716 Zemplínska šírava, stredisko Biela Hora – Strážske 2880 Okolo Morského Oka 5876 Potašňa - Jelenia Lúka 8887 Potašňa - Nad Potašnou 8888 Potašňa – Strihovce 2888 Vihorlatské úzkokolajky - Jovsa – Krčava 8719 Koromľa – Priekopa 2875 Cyklistický chodník Ikon 8895 Ruský Hrabovec - Ruská Bystrá
Tokaj	017 Dolnozemplínska cyklomagistrála 8728 Lesíkom, Čerhov - ATC Maria Veľaty N8701 Náučná trasa Vyhliadková 5710 Vínna cyklotrasa (Čerhov - Ladmovce hrádza) 8717 Slovenské Nové Mesto – Viničky N8703 Náučná trasa Vínohradnícka 051 Zemplínska cyklomagistrála 5718 Veľká Krčava - Pacín

Prameň: Spracované podľa údajov ke.cykloportal.sk

Aj keď počet cykloturistických trás v Košickom kraji každoročne stúpa, domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb, samosprávy a čiastočne aj návštevníci považujú ich stav a počet za nedostatočný. Za najväčší nedostatok v rozvoji cestovného ruchu sú považované cyklotrasy v destináciách Košice a okolie, Dolný Zemplín a Tokaj.

Z pohľadu návštevníka sú cyklotrasy a služby pre cyklistov hodnotené neutrálne (priemerná miera spokojnosti je 0,49).

Hodnotenie spokojnosti návštevníkov so službami v Košickom kraji (zameranie na cyklotrasy a služby pre cyklistov).

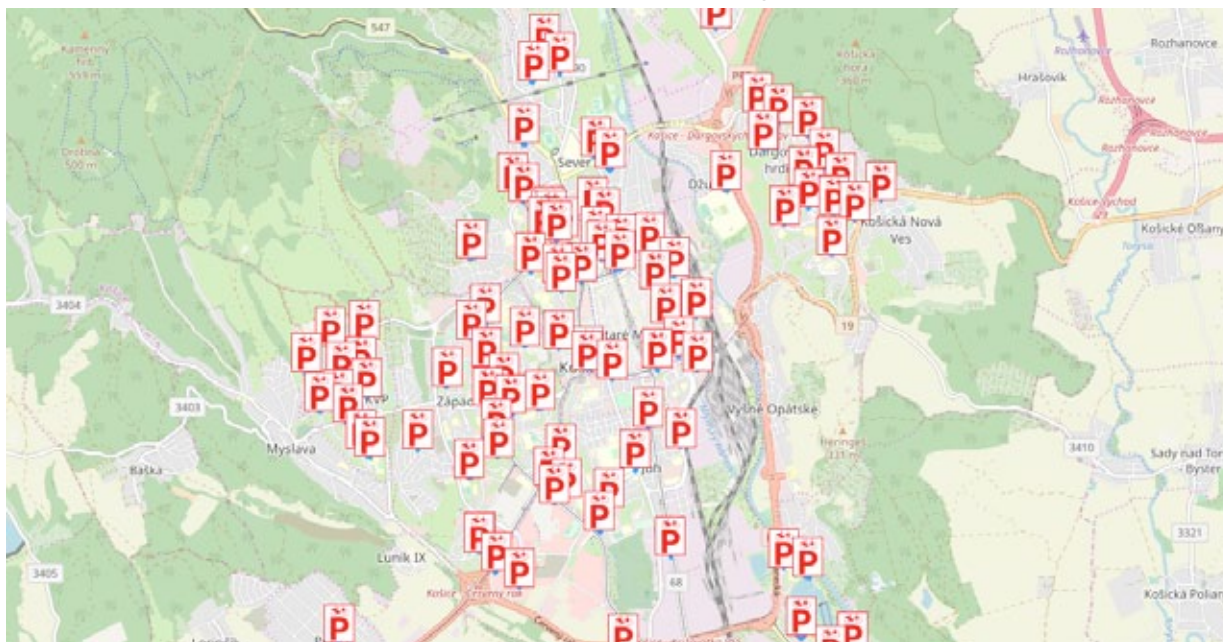
2.3.2. SLUŽBY PRE CYKLOTURISTOV V KOŠICKOM KRAJI

K službám cykloturizmu môžeme zaradiť služby, ktoré poskytujú ubytovacie a pohostinské zariadenia priateľské k cyklistom, informačný systém pre cyklistov a doplnkovú vybavenosť pre cyklistov. V kraji sa nachádzajú len 2 ubytovacie zariadenia so značkou „Vitajte cyklisti“, aj keď počet ubytovacích zariadení priateľských pre cyklistov je väčší (zariadenia lokalizované najmä v Slovenskom raji, Gemeri, prípadne na Dolnom Zemplíne a Tokaji).

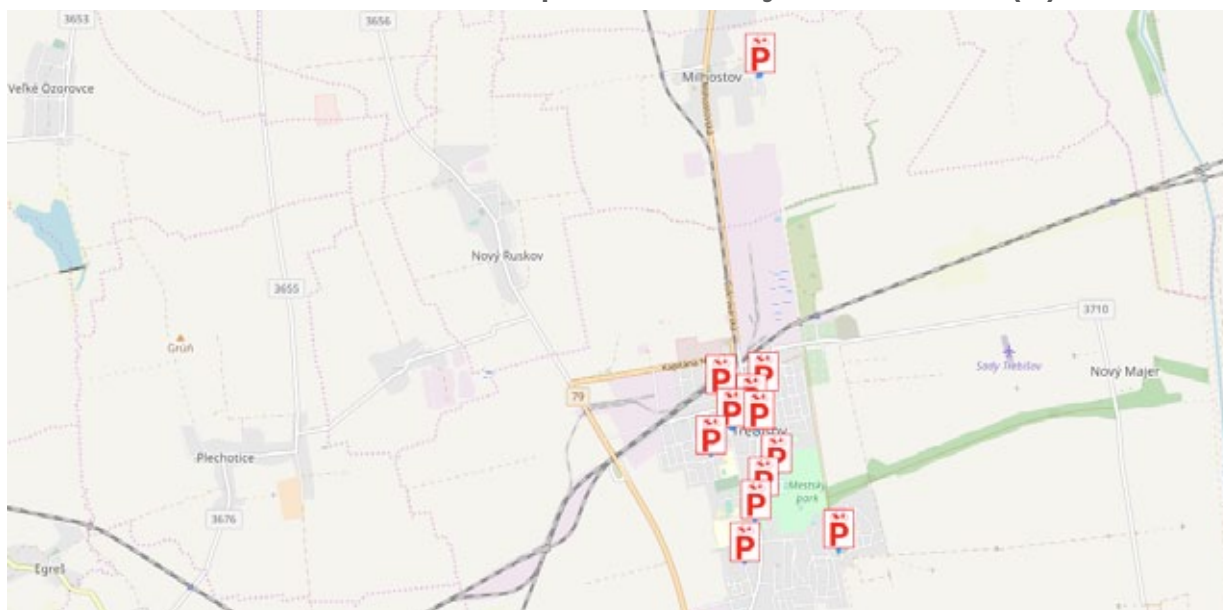
Informačný systém – informačné tabule je z hľadiska kvantity, kvality a obsahu nedostatočný. Počet informačných panelov (stav k roku 2011) s informáciami o cykloturistických trasách bol 28, čo nezodpovedá potrebe rozvoja cykloturizmu v kraji. Najviac panelov je v Tokaji, Dolnom Zemplíne, Slovenskom raji a v mestských lesoch v okolí Košíc (Cyklotrasy v Košickom kraji, 2013). Informačný systém však dopĺňajú mobilné aplikácie a oficiálne webové stránky určené pre cyklistov, kde si môžu stiahnuť konkrétnu trasu aj vo formáte GPX a uľahčiť tak technologicky zdatnejším návštevníkom orientáciu v teréne. Práve tu sa naskytá priestor pre vytvorenie mobilných aplikácií pre cykloturistov. Doplnková vybavenosť (prístrešky, altánky, príp. piknikové miesta) sú vybudované zväčša pri cyklocestách v lesnom prostredí, ale aj to v nedostatočnej miere. V súčasnosti je však potrebné budovať aj panely pre označenie pamiatok a zaujímavostí, cykloservisné stojany, prípadne nabíjacie stanice pre elektrobicykle. Tu je možné vyzdvihnúť cyklodepo s e-bike nabíjačkou v obci Veľaty v okrese Trebišov (vstupná brána na Tokaj), ktoré ponúka možnosť zapožičania elektronických a klasických bicyklov a nabíjačku pre elektrobicykle.

K službám cykloturizmu patrí aj samoobslužné požičiavanie bicyklov (bike sharing), ktoré je v súčasnosti spustené v troch mestách Košického kraja – Košice, Trebišov, Moldava nad Bodvou. Táto služba je určená pre domácich obyvateľov, ako aj návštevníkov v cestovnom ruchu, ktorí si môžu po zaregistrovaní v spoločnosti Antik, ktorá systém prevádzkuje, samoobslužne vyzdvihnúť bicykel zo stojana. Pre návštevníkov v cestovnom ruchu je vhodné využiť službu „Jazdím, potom platím“, ktorá je spoplatnená sumou 1 €/hod. Domáci obyvatelia môžu využiť aj mesačné, prípadne sezónne predplatné. V meste Košice sa rozvíja aj systém samoobslužného požičiavania elektrických kolobežiek od spoločnosti Bolt.

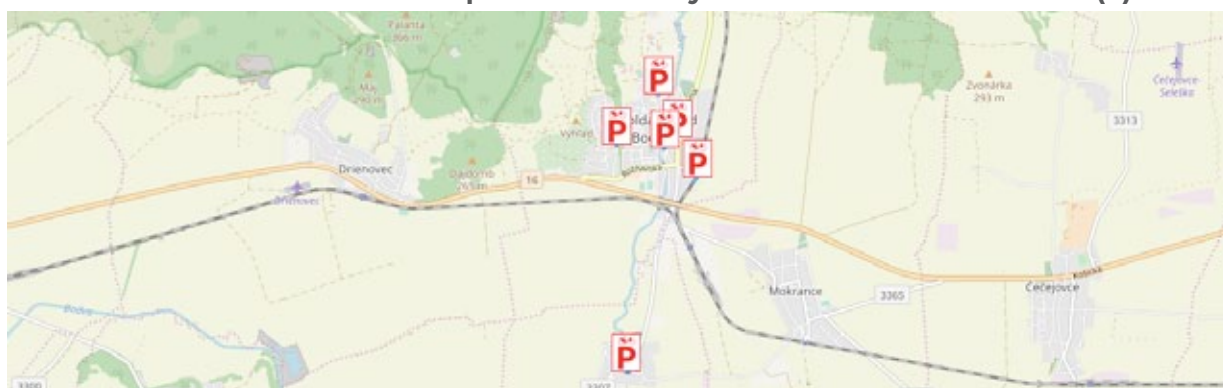
Stanice samoobslužného požičiavania bicyklov v Košiciach (96)

Stanice samoobslužného požičiavania bicyklov v Trebišove (12)

Stanice samoobslužného požičiavania bicyklov v Moldave nad Bodvou (6)

Samoobslužné požičiavanie bicyklov môžeme zaradiť k novým produktom v mestských destináciách cestovného ruchu, ktorý podporuje rozvoj ekoturizmu. Znižuje dopravné zaťaženie v mestách, a tým aj znečistenie ovzdušia. Pre návštevníkov ponúka nový spôsob, ako si ľahko vypožičať bicykel a spoznať atraktivity cestovného ruchu v meste a jeho okolí.

2.4. DOSTUPNÉ PRÍLEŽITOSTI PRE EKOTURIZMUS

Z analýzy zdrojov a produktov ekoturizmu v Košickom kraji vyplýva, že Košický kraj má veľmi dobré predpoklady pre rozvoj ekoturizmu. Z pohľadu ekosystémovej služby cestovný ruch majú najpriaznivejšie hodnoty destinácie Slovenský raj, Gemer, Dolný Zemplín a časť destinácie Tokaj (oblasť Medzibodrožia). Všetky zainteresované subjekty vnímajú rekreačnú hodnotu, hodnotu biodiverzity a kultúrnu hodnotu ako najvýznamnejšie ekosystémové služby v území. Zároveň sa v možnostiach rozvoja územia prikláňajú najmä k rozvoju turistiky, cykloturistiky a vodnej turistiky, ako aj rozvoju prírodného cestovného ruchu, prípadne ponechania územia pre oddych a rekreáciu domácich obyvateľov. Návštevníci prichádzajú do Košického kraja najmä z dôvodu spoznávania prírodného prostredia, kultúrnych pamiatok a turistiky. Tieto poznatky možno využiť na definovanie kľúčových kompetencií jednotlivých destinácií cestovného ruchu v Košickom kraji.

Kľúčové kompetencie destinácií cestovného ruchu v Košickom kraji

Destinácia	Kľúčové kompetencie
Slovenský raj	<ul style="list-style-type: none"> - prírodné prostredie - turistika a športové aktivity - oddych
Gemer	<ul style="list-style-type: none"> - prírodné prostredie - turistika a športové aktivity - pamiatky
Spiš	<ul style="list-style-type: none"> - kultúrne pamiatky - kultúrne aktivity - turistika a športové aktivity
Košice a okolie	<ul style="list-style-type: none"> - kultúrne pamiatky - kultúrne aktivity - oddych a nákupy
Dolný Zemplín	<ul style="list-style-type: none"> - kultúrne pamiatky - oddych a rekreácia - gastronómia
Tokaj	<ul style="list-style-type: none"> - gastronómické špeciality - oddych a rekreácia - kultúrne aktivity a turistika

Kľúčovými kompetenciami rozumieme schopnosť destinácie vytvoriť zo svojich zdrojov hodnotu pre zákazníka. Z pohľadu návštevníka ide o jedinečnosť destinácie, ktorá je založená na autentických hodnotách. Kľúčové kompetencie destinácií v Košickom kraji odzrkadľujú potenciál pre rozvoj ekoturizmu, ktorý pôsobí priaznivo svojimi ekonomickými, sociálnymi a environmentálnymi vplyvmi na územie. Z tohto dôvodu je vhodné zamerať sa na **podporu tvorby produktov vychádzajúcich zo spolupráce zainteresovaných subjektov (domáci obyvatelia, podniky a organizácie, verejný sektor) ako základnej príležitosti pre rozvoj ekoturizmu** v Košickom kraji.

Analýza infraštruktúry a služieb cykloturizmu preukázala, ako aj identifikované nedostatky v rozvoji cestovného ruchu preukázali, že negatívom rozvoja cestovného ruchu v území je **nedostatočná infraštruktúra, dopravná dostupnosť a kvalita služieb**. Vzhľadom na značené cykloturistické trasy je vhodné pokračovať v budovaní plánovanej medzinárodnej cyklistickej trasy Eurovelo 11, ktorá zlepší situáciu v destinácii Košice a okolie, ako aj dobudovanie cyklotrasy Zemplínska šírava – Tokaj.

Predpokladom rozvoja cestovného ruchu je aj dobrá **dopravná dostupnosť** a s tým súvisiaca dopravná infraštruktúra. Tá je **nedostatočná** najmä v destináciách Slovenský raj, Gemer a Tokaj. Infraštruktúru cestovného ruchu (kvalitné ubytovacie a pohostinské zariadenia) chýbajú najmä na Gemeri, Spiši a Dolnom Zemplíne. V destinácii Košice a okolie najviac zainteresovaným subjektom chýba športovo-rekreačná infraštruktúra a aquapark.

V mestských destináciách Košice, Trebišov a Moldava na Bodvou sa rozvíja samoobslužné požičiavanie bicyklov, ktoré podporuje rozvoj ekoturizmu.

Na podporu ekoturizmu je však potrebné vo väčšej miere **podporovať infraštruktúru a služby spojené s ekoturizmom** a zároveň marketingovo komunikovať orientáciu Košického kraja na **ekoturizmus**.

3. STRATEGICKÝ RÁMEC

Z doterajších zistení vyplýva, že:

- destinácia Košický kraj má veľmi dobré predpoklady pre rozvoj ekoturizmu,
- ekoturizmus je možné rozvíjať v každej destinácii, avšak z pohľadu ekosystémových služieb majú najlepší potenciál destinácie Slovenský raj, Gemer, Dolný Zemplín (okolie Zemplínskej šíravy a Vihorlatu) a Tokaj (významné najmä územie Medzibodrožia)
- zainteresované subjekty (domáci obyvatelia, poskytovatelia služieb, samosprávy) preferujú najmä rozvoj turistiky, cykloturistiky a vodnej turistiky, ako aj rozvoj prírodného cestovného ruchu a ponechanie územia pre oddych a rekreáciu domácich obyvateľov,
- k najväčším nedostatkom rozvoja cestovného ruchu patria nedostatočná kvalita cyklotrás, zlá dopravná dostupnosť, nedostatočná infraštruktúra cestovného ruchu a dopravná infraštruktúra, ako aj nízka kvalita služieb.

3.1. VÍZIA A CIELE

Na základe primárneho a sekundárneho zisťovania usudzujeme, že na zvýšenie konkurencieschopnosti destinácie Košický kraj je vhodné rozvíjať ekoturizmus a podporovať udržateľnú mobilitu s využitím nasledujúcej vízie:

Vízia: Košický kraj ako konkurencieschopná destinácia cestovného ruchu v stredoeurópskom priestore podporujúca rozvoj ekoturizmu a udržateľnej mobility

Na dosiahnutie tejto vízie formulujeme hlavný cieľ, nadväzujúce čiastkové ciele a opatrenia na dosiahnutie týchto cieľov:

Hlavný cieľ: Posilňovať rozvoj ekoturizmu a udržateľnej mobility ako konkurenčnej výhody destinácie Košický kraj

Čiastkový cieľ 1: Podporovať vytváranie **produktov ekoturizmu** v Košickom kraji

Opatrenie 1: Definovanie produktovej tém ekoturizmu pre destinácie Košického kraja

Čiastkový cieľ 2: Dobudovať infraštruktúru a služby vhodné pre rozvoj **ekoturizmu**

Opatrenie 2: Dobudovanie a zvyšovanie povedomia o cykloturistickej infraštruktúre

Opatrenie 3: Podpora udržateľnej mobility návštevníkov

Čiastkový cieľ 3: Vykonávať marketingové aktivity vhodné pre podporu **ekoturizmu**

Opatrenie 4: Vytvorenie elektronickej distribúcie ekoturistických zážitkov

Opatrenie 5: Integrovanie marketingovej komunikácie ekoturizmu

Vízia: Košický kraj ako konkurencieschopná destinácia cestovného ruchu v stredoeurópskom priestore podporujúca rozvoj ekoturizmu a udržateľnej mobility

Hlavný cieľ: Posilňovať rozvoj ekoturizmu a udržateľnej mobility ako konkurenčnej výhody destinácie Košický kraj

Čiastkový cieľ 1:
Podporovať vytváranie produktov ekoturizmu v Košickom kraji

Čiastkový cieľ 2:
Dobudovať infraštruktúru a služby vhodné pre rozvoj ekoturizmu

Čiastkový cieľ 3:
Vykonávať marketingové aktivity vhodné pre podporu ekoturizmu

Opatrenie 1:
Definovanie produktových tém ekoturizmu pre destinácie Košického kraja

Opatrenie 2:
Dobudovanie a zvyšovanie povedomia o cykloturistickej infraštruktúre

Opatrenie 3:
Podpora udržateľnej mobility návštevníkov

Opatrenie 4:
Vytvorenie elektronickej distribúcie ekoturistických zážitkov

Opatrenie 5:
Integrovanie marketingovej komunikácie ekoturizmu

3.2. STRATEGICKÉ SMERY A ZÁMERY

Pri vypracovávaní strategických smerov a zámerov vychádzame z uskutočnenej analýzy potenciálu územia pre rozvoj ekoturizmu a trendov na trhu cestovného ruchu. Zohľadnenie trendov umožňuje integrovať do strategického rámca prvky externého prostredia a zabezpečiť tak relevantnosť navrhovaných opatrení na trhu cestovného ruchu.

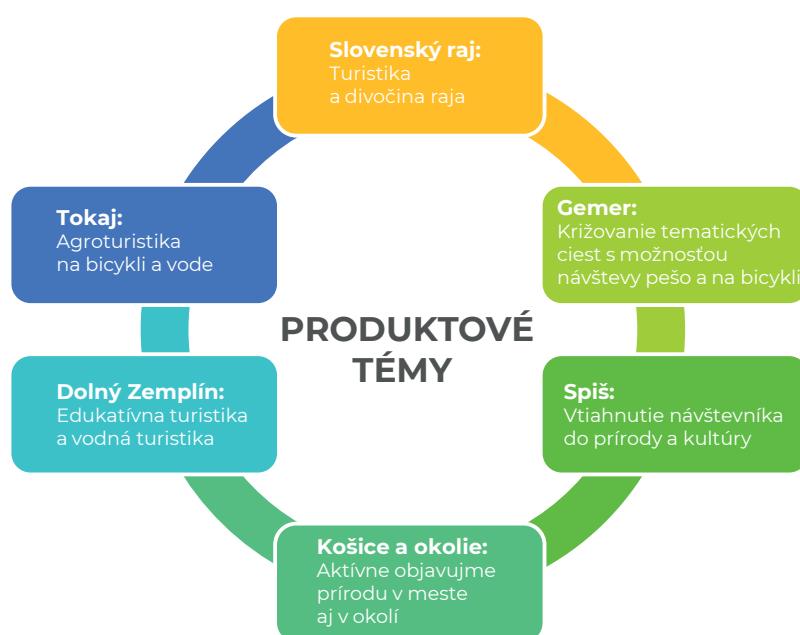
Pre lepšiu aplikáciu do praxe uvádzame pri každom opatrení aj príklad dobrej praxe zo zahraničia. Uvedomujeme si, že vzhľadom na špecifiká každej destinácie nie je možné kopírovať zahraničné skúsenosti. Príklady dobrej praxe však slúžia na inšpiráciu k navrhovaným opatreniam.

Čiastkový cieľ 1: Podporovať vytváranie **produktov ekoturizmu** v Košickom kraji

Podpora vytvárania produktov Krajskou organizáciou cestovného ruchu Košice Región Turizmus umožní koordinovať pri tvorbe produktov jednotlivé oblastné organizácie cestovného ruchu (príp. iné subjekty) a zabezpečiť, aby sa produkty navzájom dopĺňali a nadväzovali na seba. To zároveň umožní motivovať návštevníkov k návšteve viacerých území v Košickom kraji a predlžovaniu dĺžky pobytu (počtu prenocovaní). Koordinácia produktových línií by mala vychádzať z produktových tém, ktoré pre jednotlivé destinácie Košického kraja navrhujeme na základe identifikovaných kľúčových kompetencií v analytickej časti. V tejto časti pracujeme so všetkými destináciami Košického kraja, keďže ekoturizmus je možné z dlhodobého hľadiska rozvíjať v každej destinácii.

Opatrenie 1: Definovanie produktových tém ekoturizmu pre destinácie Košického kraja

Na základe zistených kľúčových kompetencií jednotlivých destinácií definujeme rozličné produktové témy ekoturizmu pre destinácie Košického kraja. Na tieto produktové témy nadväzuje tvorba produktov vo forme zážitkov (špecifikovaných v návrhu akčného plánu), pretože návštevníci v súčasnosti vnímajú produkt ako niečo, čo môžu zažiť. Produkt ako zážitok v destinácii vytvára nezabudnuteľné spomienky a pocity, motivuje tak k opakovanej návšteve.

SLOVENSKÝ RAJ

Slovenský raj má z pohľadu ekosystémových služieb veľmi dobré podmienky na využívanie územia pre rozvoj ekoturizmu. Vzhľadom na súčasný stav rozvoja cestovného ruchu v tejto destinácii odporúčame smerovanie produktov do južnej časti Slovenského raja. Medzi kľúčové kompetencie destinácie zaraďujeme:

- atraktívne prírodné prostredie vhodné na turistiku,
- športové aktivity,
- oddych.

prírodné prostredie

turistika a športové aktivity

oddych

Čoraz viac návštevníkov vyhľadáva divokú a neporušenú prírodu. Pre destináciu Slovenský raj sme preto vytvorili produktovú tému Turistika a divočina raja.

Produktová téma	Turistika a divočina raja
Zážitky (edukačné)	Zážitkové návštevy unikátnych miest v Slovenskom raji aj mimo turistických chodníkov
Podmienky	<ul style="list-style-type: none"> · upravené a značené turistické chodníky · miesta s možnosťou pozorovania unikátnej fauny a flóry a vykonávania špecifických aktivít (napr. ľadolezenie v roklinách, splavovanie, ferraty, kónská turistika) · kvalitné služby ubytovacích a stravovacích zariadení (wellness a zdravá kuchyňa) · školení miestni sprievodcovia · dopravná dostupnosť (Letný bus, Ski bus, Ľadový expres) · informácie
Zainteresované subjekty	<ul style="list-style-type: none"> · KOČR Košice región turizmus · OOCR Slovenský raj & Spiš · samosprávy v území · Správa národného parku Slovenský raj · Klub slovenských turistov · ubytovacie zariadenia · stravovacie zariadenia · miestni sprievodcovia · miestni obyvatelia · Železničná spoločnosť Slovensko · Eurobus, a.s.
Financovanie	<ul style="list-style-type: none"> · Rozpočet OOCR Slovenský raj & Spiš · Rozpočet KOČR · Mikrogranty v rámci schémy Terra Incognita · rozpočet organizácií a podnikateľských subjektov · iné

V destinácii je potrebné:

- identifikovať a označiť „unikátne“ miesta s možnosťou pozorovania jedinečnej fauny a flóry a vykonávania špecifických ekoturistických aktivít
- podporiť produkty v rámci celej sezóny (letná, zimná a mimo sezóna),
- vytvoriť z Kláštoriska ekonávštevnické miesto,
- zaškoliť miestnych sprievodcov k novej produktovej téme,
- vzdelávať návštevníkov,
- zamerať sa na zvyšovanie kvality služieb (najmä ubytovacie a gastronomické),
- zlepšovať dopravnú dostupnosť územia (pokračovanie L'adového expresu, zlepšiť prepojenia na sever a východ Slovenského raja).

Príklad dobrej praxe:

Miestni sprievodcovia cestovného ruchu zameraní na turistiku obohatenú o zdravie (health hiking guides/ Gesundheitswanderführer). Takíto sprievodcovia sú obľúbeným doplnkom turistiky, napr. v Nemecku. Dokážu k turistike pripojiť vhodné cvičenie, prispôbiť výber terénu možnostiam skupiny a poskytnúť rady a tipy pre každodenné cvičenie. Okrem sprievodcovskej kvalifikácie poskytujú zdravotný obsah v oblasti prevencie a podpory zdravia prostredníctvom aktívneho cvičenia, prenosu vedomostí a zmeny správania v prostredí špecifickom pre turistiku. Cieľom takýchto sprievodcov nie je iba zníženie nedostatku pohybu, ale aj sprostredkovanie pozitívneho zážitku, ktorý sa dá zažiť počas a prostredníctvom pešej turistiky.

GEMER

Gemer má z pohľadu ekosystémových služieb **veľmi dobré** predpoklady na rozvoj ekoturizmu. Medzi jeho kľúčové kompetencie zaraďujeme:

- prírodné prostredie
- vhodné na turistiku a športové aktivity
- s možnosťou návštevy pamiatok.

prírodné prostredie

turistika a športové aktivity

pamiatky

Trendom v turistike je aj spájanie duchových hodnôt - „spirituality“ s kultúrnymi a technickými pamiatkami. Gemer má z tohto pohľadu výborné predpoklady, keďže sa na malom území križujú prírodné turistické trasy a chránené územia s historickou Gotickou cestou a technickou Železnou cestou (Via Magna). Zároveň má Gemer najväčšiu koncentráciu cyklotrás v Košickom kraji. Z týchto dôvodov je vhodné smerovať zameranie produktov na Križovanie tematických ciest s možnosťou návštevy pešo a na bicykli.

Produktová téma	Križovanie tematických ciest s možnosťou návštevy pešo a na bicykli
Zážitky (estetické)	Ambivalencia divokej prírody, banských a gotických pamiatok
Podmienky	<ul style="list-style-type: none"> · autentická fauna a flóra · zaujímavé kultúrne pamiatky (Gotická cesta) a remeslá · banícka história (Železná cesta - Via Ferraria, Magna) a geopark · sprístupnené jaskyne (Gombasecká, Ochtinská aragonitová, Domica, Krásnohorská) · upravené a značené turistické chodníky a cyklotrasy · ubytovacie zariadenia priateľské k cykloturistom · miestni sprievodcovia po prírode a histórii · dopravná dostupnosť (Gemerský expres, cezhraničná spolupráca s Maďarskom)
Zainteresované subjekty	<ul style="list-style-type: none"> · KOČR Košice región turizmus · OOCR Gemer · samosprávy v území · Gemerské osvetové stredisko · Správa národného parku Slovenský kras · Správa národného parku Muránska planina · Slovenská správa jaskýň · Klub slovenských turistov (Gemerská skupina) · cirkevné inštitúcie · správcovia cyklotrás · ubytovacie zariadenia · pohostinské zariadenia · kultúrne inštitúcie (múzeá, galérie) · miestni obyvatelia · OZ Gotická cesta · Železničná spoločnosť Slovensko
Financovanie	<ul style="list-style-type: none"> · Rozpočet KOČR · Mikrogranty v rámci schémy Terra Incognita · projekty cezhraničnej spolupráce SR-HU · rozpočty neziskových organizácií · rozpočet podnikateľských subjektov · iné

V destinácii je potrebné:

- nadviazať/obnoviť vzájomnú komunikáciu a spoluprácu so zainteresovanými subjektami spravujúcimi chránené územia (Správa národného parku Slovenský kras, Správa národného parku Muránska planina), jaskyne (Slovenská správa jaskýň), tematické cesty (Gotická cesta, o.z.), cirkevné inštitúcie (otvorenie kostolov), dopravcovia (ŽSSK, autobusoví dopravcovia) a i. v záujme vytvorenia „krížového“ produktu,
- zlepšiť úpravu a značenie turistických chodníkov a cyklochodníkov,
- zamerať sa na kvalitu ubytovacích a stravovacích služieb,
- motivovať ubytovacie zariadenia, aby poskytovali služby priateľské pre cyklistov (príp. vytvorenie biker-friendly hotelov), a tak predlžovali priemernú dĺžku pobytu v destinácii
- zabezpečiť marketingovú komunikáciu produktov,
- zlepšiť dopravnú dostupnosť k atraktivitám cestovného ruchu (aj s prepojením na Maďarsko),
- zabezpečiť školenie sprievodcov cestovného ruchu.

Príklad dobrej praxe:

Produktová téma nadväzuje a zároveň rozširuje projekt MEDIEVAL, ktorý bol v Košickom kraji implementovaný v rokoch 2007 - 2013 vďaka Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika - Slovenská republika. Tento projekt zmapoval existujúci potenciál a atraktivitu cestovného ruchu na trasách kultúrneho a priemyselného dedičstva. Navrhovaná produktová téma rozširuje produkty o prírodný charakter, ktorý je hlavným motívom návštevy destinácie, a je tak určená aj pre ekoturistov.

SPIŠ

Destinácia Spiš má z pohľadu ekosystémových služieb **dobré** predpoklady pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch. K jej kľúčovým kompetenciám zaraďujeme:

- kultúrne pamiatky,
- kultúrne aktivity,
- turistiku a športové aktivity.

kultúrne pamiatky

kultúrne aktivity

turistika a športové aktivity

Z hľadiska vysokého potenciálu kultúrneho dedičstva navrhujeme jeho interpretáciu cez zaujímavé, edukatívne a zapamätateľné zážitky, kde turisti nie sú len pasívni pozorovatelia, ale spolupodieľajú sa na ich tvorbe. Z tohto dôvodu navrhujeme pre destináciu Spiš produktovú tému Vtiahnutie návštevníka do prírody a kultúry, ktorú odporúčame rozvíjať najmä s pamiatkami zapísanými v zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Produktová téma	Vtiahnutie návštevníka do prírody a kultúry
Zážitky (spoluvytváranie)	Spoznávanie kultúry a prírody udržateľným a interaktívnym spôsobom
Podmienky	<ul style="list-style-type: none"> · autentické a pútavé príbehy o historických pamiatkach a baníctve · prepojenie kultúrneho a prírodného potenciálu destinácie interaktívnym spôsobom · možnosť požičania bicyklov a elektrobicyklov · edukatívne dielne umožňujúce prácu s historickým materiálom · technológie umožňujúce „vtiahnutie“ návštevníka – rozšírená a virtuálna realita · technológie umožňujúce odnieť si personalizovanú spomienku – 3D tlačiarne · vzdelávanie návštevníkov · miestni obyvatelia ako sprievodcovia po histórii a prírode
Zainteresované subjekty	<ul style="list-style-type: none"> · KOČR Košice región turizmus · OOCR Slovenský raj & Spiš · samosprávy v území · Banské múzeum · SNM – Spišské múzeum v Levoči · prevádzkovatelia kultúrnych pamiatok · organizátori kultúrnych podujatí · miestni sprievodcovia · miestni obyvatelia · dopravcovia · technologické spoločnosti
Financovanie	<ul style="list-style-type: none"> · rozpočet OOCR Slovenský raj & Spiš · rozpočet KOČR · mikrgranty v rámci schémy Terra Incognita · rozpočty prevádzkovateľov kultúrnych pamiatok · rozpočty organizátorov kultúrnych podujatí · rozpočet podnikateľských subjektov · iné

V destinácii je potrebné:

- zozbierať autentické a pútavé príbehy o kultúrnych pamiatkach s pomocou miestnych obyvateľov,
- digitalizovať značené cyklotrasy a nasmerovať tak návštevníka na kultúrne pamiatky,
- zabezpečiť základnú infraštruktúru pre cyklistov (miesta na bezpečné odloženie bicyklov pri kultúrnych pamiatkach, sieť servisov, nabíjačky pre elektrobicykle),
- vytvoriť aplikáciu využívajúcu rozšírenú realitu umožňujúcu „obnoviť“ najzaujímavejšie kultúrne pamiatky (napr. vystavanie Spišského hradu cez aplikáciu na obrazovke mobilného telefónu) a historické udalosti v prírodnom prostredí (napr. bitka o hrad Spiš),
- vo vybraných miestach umožniť navrhnutie a vytlačenie personalizovaného suveníru pre návštevníkov,
- vyškoliť miestnych sprievodcov vo využívaní navrhnutých technologických riešení (rozšírená realita, virtuálna realita, 3D tlač),
- dobudovať doplnkovú infraštruktúru (napr. lavičky)

Príklad dobrej praxe:

KOŠICE A OKOLIE

Destinácia Košice a okolie má ako celok **primeraný** potenciál pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch. Pre rozvoj ekoturizmu má však potenciál aj centrum mesta s parkami a okrajové časti mesta napojené na prírodné prostredie lesoparku. Ide o rozvoj ekologického mestského cestovného ruchu a prímestskej rekreácie. Ku kľúčovým kompetenciám z pohľadu rozvoja cestovného ruchu považujeme:

- kultúrne pamiatky,
- kultúrne aktivity,
- oddych a nákupy

kultúrne pamiatky

kultúrne aktivity

oddych a nákupy

Na vytvorenie produktu ako ekoturistického zážitku v mestskej destinácii Košice a jej okolí navrhujeme využiť organizáciu podujatí a mikropodujatí dosiahnuteľných ekologickou dopravou. Ide o nadväzujúci produkt k ponuke kultúrno-historického dedičstva, ktorá je v meste Košice vhodne rozpracovaná. Z tohto dôvodu navrhujeme ako produktovú tému pre túto destináciu Aktívne objavujeme prírodu v meste aj v okolí.

Produktová téma	Aktívne objavujeme prírodu v meste aj v okolí
Zážitky	Nájdienie prírody a športových aktivít ekologickou dopravou spojených (mikro)podujatiami
Podmienky	<ul style="list-style-type: none"> · ľahko dostupné prírodné prostredie (parks, lesoparks, vodné toky a plochy) · upravené a značené turistické chodníky a cyklotraily · vybudovaná doplnková infraštruktúra v prírodnom prostredí (lavičky, stoly, altánky, miesta na oddych) · funkčný bike-sharing systém · organizovanie (mikro)podujatí v prírodnom prostredí · interaktívna/ mobilná hra · vytvorené cashky a informácie o nich · možnosti „pátrania“ v prírodnom prostredí
Zainteresované subjekty	<ul style="list-style-type: none"> · KOOCR Košice región turizmus · OOCR Košice turizmus · mesto Košice a iné samosprávy v území · Mestské lesy Košice · Dopravný podnik mesta Košice · správcovia cyklotrás · KECY – Košické cykloraily · miestni sprievodcovia
Financovanie	<ul style="list-style-type: none"> · rozpočet OOCR Košice Turizmus · rozpočet KOOCR · mikrgranty v rámci schémy Terra Incognita · rozpočet mesta Košice · rozpočet Mestských lesov Košice · iné

V destinácii je potrebné:

- pasportizovať a následne dobudovať doplnkovú infraštruktúru v parkoch a lesoparku,
- vybudovať a vyznačiť cyklotrasy v Košiciach a okolí (jeden z najväčších nedostatkov zistených v analytickej časti) s možnosťou doplnenia o traily (najmä z pohľadu mladých návštevníkov),
- revitalizovať vodné toky a plochy a vybudovať infraštruktúru pre vodnú turistiku,
- rozvíjať existujúce bike-sharingové služby,
- organizovať (mikro)podujatia v prírodnom prostredí (parky, vodné toky a plochy),
- vytvoriť podmienky pre transformačný cestovný ruch,
- vytvoriť/ integrovať do mobilnej aplikácie herné prvky,
- využiť gamifikáciu, geocaching a questing na obohatenie produktov destinácie.

Príklad dobrej praxe:

Secret City Trails. Ide o platformu pre rôzne zážitkové hry v mestách, ktoré tvoria zväčša domáci obyvatelia a sú určené pre domácich aj zahraničných návštevníkov. Cieľovou skupinou môžu byť jednotlivci, páry, rodiny s deťmi, ale aj spolupracovníci pri team-buildingových akciách. Hlavným cieľom projektu je predstaviť mestá netradičným spôsobom, zabaviť hráčov a previesť ich zaujímavými miestami. Na webovej stránke secretcitytrails.com si záujemcovia o hry môžu vybrať spomedzi širokej ponuky miest, ktoré ponúkajú zážitkové hry. Podľa informácií na webovej stránke je prvým krokom výber miesta a hry, o ktorú majú návštevníci záujem. Hry sú spoplatnené a ich ceny sa pohybujú v rozmedzí 10 – 30 €. Po zaplatení hry prídu na zadanú e-mailovú adresu informácie o hre a odkaz na webovú stránku, prostredníctvom ktorej hráči postupujú v hre. Úlohy, hádanky a kvízy v hre postupne sprevádzajú hráčov po cieľovom mieste, pričom hráči sa môžu snažiť o dokončenie hry v čo najkratšom možnom čase, a tým sa umiestniť do tabuľky víťazov, alebo si hru užiť v pokoji bez časového limitu.

DOLNÝ ZEMPLÍN

V destinácii Dolný Zemplín má z pohľadu ekosystémových služieb **veľmi dobré** podmienky najmä časť v okolí Zemplínskej šíravy a Vihorlatu. Ku kľúčovým kompetenciám územia patria:

- kultúrne pamiatky,
- oddych a rekreácia
- gastronómia

kultúrne pamiatky

oddych a rekreácia

gastronómia

Destinácia sa vyznačuje prírodným charakterom s významnou funkciou vodných plôch (Zemplínska šírava, Morské oko). Navrhované produkty v tejto destinácii by mali mať za cieľ zlepšiť udržateľnosť vodných zdrojov určených na oddych a rekreáciu a zároveň zhodnotiť kultúrny potenciál tejto destinácie ako protipól masového cestovného ruchu v tejto oblasti. Z tohto dôvodu ako produktovú tému navrhujeme Edukatívnu turistiku a vodnú turistiku.

Produktová téma	Edukatívna turistika a vodná turistika
Zážitky (edukačné)	Spojenie aktívneho oddychu s edukáciou = „stop, think, listen & enjoy“
Podmienky	<ul style="list-style-type: none"> · upravené a značené turistické chodníky a upravené vodné trasy · náučné chodníky ako edukatívne nástroje (lesný kúpeľ, vodná cesta, kultúrna cesta, vínna cesta, včelársky chodník) · kultúrne pamiatky (Vinniansky hrad, kaštiele) a prírodné zaujímavosti (Senianske rybníky) · židovská tradícia · gastronomický cestovný ruch (Michalovský a Sobranský vinohradnícky rajón) · autentické informácie o histórii a prírodných atraktivitách od miestnych obyvateľov · organizovanie malých podujatí · miestni sprievodcovia
Zainteresované subjekty	<ul style="list-style-type: none"> · KOČR Košice región turizmu · Zemplínska organizácia cestovného ruchu · samosprávy v území · Lesy Slovenskej republiky - odštepný závod Sobrance · Správa CHKO Vihorlat · Slovenský vodohospodársky spolok · SOS Birdlife · kultúrne a vzdelávacie inštitúcie · Vinniansky vinohradnícky a vinársky spolok · miestni obyvatelia

Financovanie	<ul style="list-style-type: none"> · rozpočet Zemplínskej organizácie cestovného ruchu · rozpočet KOOCR · Mikrogranty v rámci schémy Terra Incognita · rozpočet podnikateľských subjektov · iné
--------------	--

V destinácii je potrebné:

- zozbierať autentické informácie od miestnych obyvateľov,
- vytvoriť databázu prírodných, historických a kultúrnych informácií o destinácii,
- vybudovať interaktívne náučné turistické a cyklochodníky v nadväznosti na Konceptiu rozvoja cykloturistiky v cieľovom území Zemplínska šírava a okolie (2019) s motívmi:
  - o lesný kúpeľ – už podporený projekt v rámci Terra Incognita
  - o včelársky náučný chodník – Vinné
  - o vodná cesta – edukácia o význame vody v prírode, stavba vodnej nádrže Zemplínska šírava
  - o kultúrna cesta – s využitím autentickej opravy hradu Vinné, drevené kostolíky
  - o hviezdna cesta – pozorovanie oblohy na jednom z najtmavších miest na Slovensku s využitím observatória v Kolonickom sedle (PSK).
  - o po stopách železnice Remetské Hámre – Morské oko
  - o partizánsky chodník
- podporovať produkty zamerané na gastronomický cestovný ruch, jazdenie na koni, rybolov (chyt' a pušť), pozorovanie vtáctva a prírody, vodnú turistiku (Laborec, Latorica, Uh, Bodrog, Zemplínska šírava),
- dokončiť realizáciu výstavy doplnkovej infraštruktúry v okolí Zemplínskej šíravy (Boulevard – Klokočov, Promenáda na Šírave – Kaluža),
- napojiť sa na vodnú turistiku Tokaja.

Príklad dobrej praxe:

EcosistemaVerbano – projekt, ktorý vytvoril 6 tematických trás okolo jazera Laggio Maggiore (vodná, kultúrna, spomienková, remeselná, slnečná, hviezdna), ktoré umožňujú návštevníkom spoznávať destináciu z iného pohľadu – pomaly a svojim tempom. Tematické trasy umožňujú zastaviť sa, zamyslieť sa, počúvať a užívať si okolitú prírodu a scenériu. Dôležitým výstupom je aj vedecká databáza informácií o prírode, tradíciách, histórii a pamiatkach destinácie.

TOKAJ

Destinácia Tokaj, najmä časť Medzibodrožia, má veľmi dobré predpoklady pre rozvoj ekoturizmu založeného na ekosystémových službách. Ku kľúčovým kompetenciám destinácie zaradujeme:

- gastronomické špeciality,
- oddych a rekreáciu,
- kultúrne aktivity a turistika

gastronomické špeciality

oddych a rekreácia

kultúrne aktivity a turistika

Západná časť destinácie Tokaj je navštevovaná najmä kvôli gastronomickým špecialitám spojených s produkciou vína. Z pohľadu rozvoja ekoturizmu má však významný potenciál aj územie Medzibodrožia, so svojou jedinečnou faunou a flórou s možnosťou objavovania na vode. Z tohto dôvodu navrhujeme ako produktovú tému Agroturistika na bicykli a vode.

Produktová téma	Agroturistika na bicykli a vode
Zážitky	Ochutnávka vína, náuka o chove včiel, jazda na bicykli, ovocinárstvo, ekologická plavba
Podmienky	<ul style="list-style-type: none"> · vybudovaná cykloturistická infraštruktúra (cyklotrasy, doplnková infraštruktúra, nabíjacie stanice pre elektrobicykle) · informácie o možnosti požičania bicyklov (mobilná aplikácia) · chovatelia koní – výlety na koňoch · vybudovaná vodná infraštruktúra (požičovne lodí, prístavy) · zariadenia produkujúce lokálne vína a kvalitnú gastronómiu (ovocie, bylinky) · organizované podujatia · dopravná dostupnosť (Tokajský cykloexpres, prímestské autobusy), prepojenie s Maďarskou stranou · možnosti trávenia voľného času pre deti
Zainteresované subjekty	<ul style="list-style-type: none"> · KOČR Košice región turizmus · samosprávy v území · Tokajská vínná cesta · Tokaj Regnum · miestni vinári · o.z. Sosna · správcova cyklotrás · požičovne lodí (napr. Alcea) · Železničná spoločnosť Slovensko
Financovanie	<ul style="list-style-type: none"> · Rozpočet KOČR · Mikrogranty v rámci schémy Terra Incognita · Iné

V destinácii je potrebné:

- motivovať malých podnikateľov, aby ponúkali svoje autentické produkty (víno, ovocie, chov včiel) na trhu,
- vytvoriť mobilnú aplikáciu s informáciami o možnosti požičania a dostupnosti bicyklov,
- vytipovať územia vhodné na miesta a vybudovať infraštruktúru pre vodnú turistiku
  - o vstupné/ výstupné miesta (prístav)
  - o lodenice
- vytvoriť odporúčania na špecifikáciu úsekov na vodnej ceste (trvanie trasy, značky),
- zlepšiť dopravnú dostupnosť destinácie – intermodalita, prepojenie s Maďarskou časťou cyklochodníkom,
- vytvoriť nové možnosti trávenia voľného času pre deti (ako doplnok k ochutnávke vín, prispôsobenie výkladu o chove včiel deťom),
- využiť dobrovoľnícke kempy na podporu rozvoja cestovného ruchu.

Príklad dobrej praxe:

Food & Wine Tasting Holiday in Slovenia

Čiastkový cieľ 2: Dobudovať infraštruktúru a služby vhodné pre rozvoj ekoturizmu

Z analytickej časti vyplýva, že jedným z hlavných nedostatkov rozvoja cestovného ruchu v Košickom kraji je dopravná infraštruktúra. Dostatočne vybudované, značené a propagované cyklotrasy spolu s náučnými a turistickými chodníkmi sú základom pre rozvoj ekoturistických produktov, založených na špecifikovaných produktových témach v Opatrení 1. Ďalším významným nedostatkom z pohľadu návštevníkov, domácich obyvateľov a poskytovateľov služieb je dopravná dostupnosť destinácií cestovného ruchu. Túto slabú stránku je možné zlepšiť podporou udržateľnej mobility návštevníkov.

Opatrenie 2: Dobudovanie a zvyšovanie povedomia o cykloturistickej infraštruktúre

Z Aktualizácie Stratégie rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v KSK (2015) vyplývajú nasledovné úlohy z hľadiska dobudovania infraštruktúry cykloturizmu:

- podpora údržby a modernizácie existujúcich cyklotrás prostredníctvom obnovy cykloturistického značenia a úpravy povrchov,
- podpora tvorby informačných a náučných tabúl na hlavných cyklotrasách, vrátane doplnkovej infraštruktúry, ako sú odpočívadlá, prístrešky a pod.

Vzhľadom na súčasný stav a navrhované produktové témy navrhujeme zameranie podpory údržby, modernizáciu a zlepšenie doplnkovej vybavenosti najmä v destináciách:

- Gemer,
- Spiš,
- Dolný Zemplín a
- Tokaj.

Zároveň je vhodné zohľadniť trend elektrických bicyklov a budovať nabíjacie stanice. Vhodné je pritom využiť príručku WP3 Ecotourism Planning – Guidelines for Sustainable Bicycle Tourism (2019). Zároveň je v rámci celého Košického kraja dôležité zvyšovať povedomie o cyklotrasách:

- odkaz na webovej stránke www.kosiceregion.com a mobilnej aplikácie Košice region na Google mapy s integrovanými cyklomapami z cykloportálu Košického kraja <http://ke.cykloportal.sk/>.
- vytvorenie aktuálnej tlačenej cykloturistickej príručky podľa destinácií Košického kraja

Opatrenie 3: Podpora udržateľnej mobility návštevníkov

Dopravná dostupnosť jednotlivých destinácií a kvalita dopravnej infraštruktúry je nedostatočná. Z pohľadu rozvoja ekoturizmu navrhujeme zameranie na intermodálnu (bicykel + vlak + autobus + čln) a integrovanú dopravu podporujúcu udržateľnú mobilitu.

Vychádzame pritom z Plánu udržateľnej mobility Košického kraja (2020) s víziou „Na východe bude všetko dobre dostupné pre všetkých“. V pláne sú ako ciele identifikované:

- postupná, avšak zásadná premena železnice na nosný systém v hlavných smeroch regionálnej verejnej dopravy, efektívnejšie využitie prostriedkov na prímestskú autobusovú dopravu,

- nemotorová doprava naviaže na spracovaný projekt kostrovej siete cyklistických trás v Košickom kraji.

Na podporu rozvoja ekoturizmu navrhujeme zaviesť bezplatnú, príp. zvýhodnenú prepravu bicyklov verejnou dopravou – vlakmi a autobusmi. Vychádzame pritom aj zo Stratégie rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v KSK (2015), ktorá podporuje projekty integrovanej prepravy bicykla a nadväzných druhov dopravy. Rozšírenie možnosti prepravy bicykla z miest a obcí do vzdialenejších lokalít, turisticky atraktívnych oblastí, ktoré sú z hľadiska fyzického alebo časového hľadiska problematicky dosiahnuteľné. A to s využitím železničnej alebo autobusovej dopravy.

Za výhodné podkladáme podporu kyvadlovej dopravy určenú najmä pre turistov. V súčasnosti ide najmä o turistické vlaky Ladový expres, Gemerský expres a Tokajský cykloexpres, s ktorých službami počítame aj pri navrhovaných produktových témach. V prípade nedostupnej železničnej infraštruktúry je možné využiť aj upravené autobusy/minibusy s externými stojanmi na bicykle.

Príklady dobrej praxe:

Fahrrad2Go (Rems-Murr-Kreis – Nemecko) - Cieľom projektu je bezpečné a spoľahlivé prepojenie medzi verejnými autobusmi a bicyklami. Týmto spôsobom sa má posilniť a zatriktívniť verejná doprava - ako alternatíva k automobilovej doprave. Projekt využíva inovatívne systémy montáže bicyklov na autobusy. Vďaka zadnej nosnej konštrukcii je možné v dennej pravidelnej doprave bezplatne prevážať až 10 bicyklov na jeden autobus - až 5 bicyklov v autobuse a 5 bicyklov vzadu.

Bike express (Fassa-Fiemme – Taliansko) – Produkt určený pre rodiny s deťmi, cykloturistov, ktorí nie sú vo forme a pre všetkých, ktorí chcú objavovať prírodné a kultúrne atraktivity destinácie a zároveň spoľahnúť sa na efektívny odvoz späť do miesta, kde sú ubytovaní. Bike express ponúka 16 zastávok, kde cyklisti môžu nastúpiť alebo vystúpiť s autobusu. Frekvencia takejto kyvadlovej dopravy je trikrát do dňa a cena lístku je 10 EUR pre dospelého a 5 EUR pre deti.

Čiastkový cieľ 3: Vykonávať marketingové aktivity vhodné pre podporu **ekoturizmu**

S tvorbou produktu je spojená distribúcia a marketingová komunikácia. V tejto súvislosti považujeme za potrebné zdôrazniť, že aj keď poskytovatelia služieb distribuujú a komunikujú svoj produkt samostatne, je nevyhnutné komplexný produkt destinácie distribuovať a komunikovať jednotne. Zároveň vplyvom dynamických zmien na trhu a rýchleho rozvoja technológií sa distribúcia a marketingová komunikácia orientuje na prepájanie tradičných prístupov s digitálnymi.

Opatrenie 4: Vytvorenie elektronickej distribúcie ekoturistických zážitkov

V súčasnosti až 80 % návštevníkov preferuje vyhľadávanie a vytváranie produktu samostatne (Biosphere Tourism, 2020). Nie je preto vhodné tvoriť a distribuovať produkt - ako pevne zostavený balík služieb. Vzhľadom na túto skutočnosť navrhujeme pri distribúcii produktov ekoturizmu využívať systém odporúčaní implementovaný do webovej stránky a mobilnej aplikácie Košického regiónu. Systém odporúčaní uľahčí návštevníkom vyhľadávanie a orientáciu v produktoch regiónu tým, že zobrazí len relevantné informácie. Takýto systém umožňuje filtrovať produkty na základe informácií od návštevníka, poskytnúť relevantné informácie, a uľahčiť tak celý proces rozhodovania a rezervovania.

1. Výber dátumu

dátum, v ktorom chce navštíviť návštevník cieľové miesto

2. Výber záujmu

cyklistika / vodná turistika / pamiatky / gastronómia / iné

3. Zobrazenie destinácie

Slovenský raj, Gemer, Spiš, Košice a okolie, Dolný Zemplín, Tokaj

4. Výber zážitkov

filtrovanie podľa navrhovaných produktových tém

5. Zobrazenie podujatí, ubytovania a iných služieb

filtrovanie podľa dátumu, záujmu, destinácie a zážitku

6. Zhrnutie

Zhrnutie vybraných položiek
PDF brožúra
QR kód na stiahnutie mobilnej aplikácie

Príklad dobrej praxe:

Systém odporúčaní integrovaný do webovej stránky destinácie Davos-Klosters.

Opatrenie 4: Integrovanie marketingovej komunikácie ekoturizmu

Na integráciu marketingovej komunikácie ekoturizmu Košického regiónu navrhujeme prepojenie tradičnej (offline) a digitálnej (online) komunikácie, čo zabezpečí, že tradičné prostriedky by mali byť v synergii s novými interaktívnymi prvkami, kde návštevník nie je len príjemcom informácií, ale aj sám sa podieľa na ich tvorbe (tzv. obsah tvorený užívateľom – UGC – User Generated Content).

Vzhľadom na navrhovaný produkt - ako zážitok, odporúčame, aby marketingová komunikácia využívala emócie a bola zameraná na všetky fázy nákupného procesu návštevníka (vyhľadávanie informácií a rezervovanie, pobyt a aktivity v destinácií, návrat).

Fáza vyhľadávania informácií a rezervovanie:

- zamerať pozornosť najmä na webový portál destinácie www.kosiceregion.com
  - o vytvoriť sekciu Ekoturistické zážitky v kraji a propagovať ponúkané produkty
  - o podporiť prepojenie recenzií a hodnotení z portálu TripAdvisor a Foursquare do portálu v sekcii Ekoturistické zážitky
  - o podporiť vytváranie obrázkov a videí z využívania produktov ekoturizmu
  - o využívať sociálnu stenu (social wall) na úvodnej stránke portálu (landig page) – integrácia zobrazovania „#“ s názvom destinácie z Facebooku a Instagramu
- koordinovať obsah Ekoturizmu na webových stránkach oblastných organizácií v kraji

Fáza pobytu a aktivít v destinácií:

- zamerať sa najmä na mobilnú aplikáciu Košice Region
  - o geomarketing - aktívne využívanie lokalizačných služieb na informovanie návštevníka o ponuke v jeho okolí posielaním push notifikácií do aplikácie
  - o podpora prepojenia sociálnych médií v aplikácii s cieľom motivovať návštevníka hodnotiť a písať komentáre k zážitkom ekoturizmu, ako aj lokalizovať sa „check-in“ v miestach, kde sa produkty ponúkajú

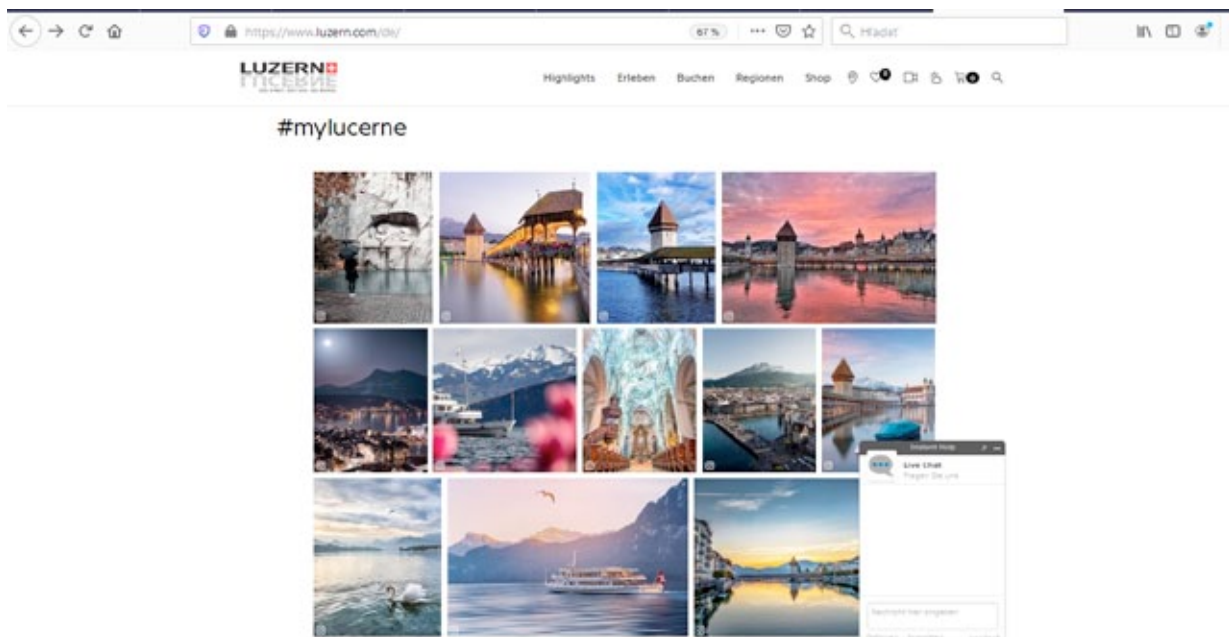
Fáza návratu:

- aktívna komunikácia s návštevníkmi cez online nástroje (webový portál, newsletter)
- poskytovanie spätnej väzby – v prípade väčšieho nárastu recenzií a komentárov uplatňovať online manažment reputácie s integráciou manažmentu citlivosti

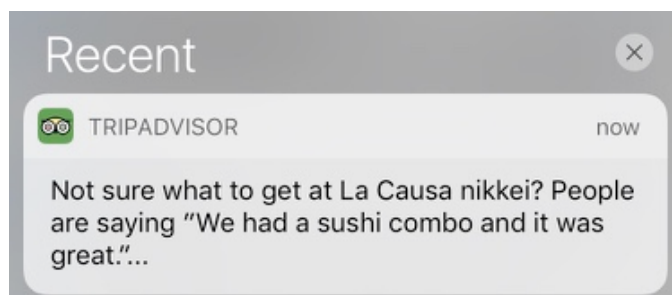
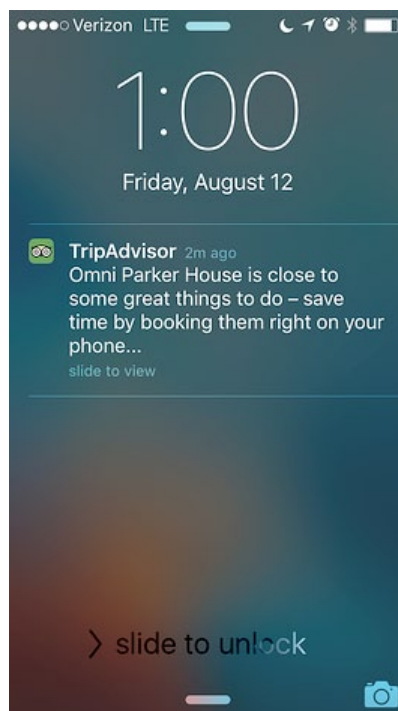
Príklady dobrej praxe:

Integrácia sociálnej steny do webového portálu destinácie Luzern: www.luzern.com

Využívanie geomarketingu cez push notifikácie v aplikácii – TripAdvisor

Prameň: <http://info.localytics.com>

4. INŠTITUCIONÁLNY RÁMEC

Pre naplnenie vízie a dosiahnutie cieľov definujeme kľúčových aktérov a zainteresované strany s cieľom motivovať ich, aby v rámci svojich kompetencií umožnili realizáciu strategických smerov a zámerov tejto stratégie.

4.1. KLÚČOVÍ AKTÉRI A ZAINTERESOVANÉ STRANY V ROZVOJI EKOTURIZMU

Zapojenie kľúčových aktérov a zainteresovaných strán navrhujeme na základe:

- aktérov identifikovaných z primárneho prieskumu,
- aktívnej činnosti v území
- spolupráce s KOČR Košice región turizmus,
- významnosti aktéra v navrhovaných produktovej líniiach

Navrhovaní kľúčoví aktéri a zainteresované skupiny:

Vzťahy medzi zainteresovanými subjektmi v napĺňaní cieľov stratégie definujeme v troch rovinách (ako to vyplýva zo schémy):

Koordinátor a vodca: Krajská organizácia cestovného ruchu Košice región turizmus

- koordinuje tvorbu, distribúciu a komunikáciu produktov spolu s OOCR
- vytvára spoločný systém rezervovania regiónu integrovaný do systému odporúčaní prepojením s existujúcimi systémami OOCR
- jednotne komunikuje ekoturistické produkty v kraji
- zabezpečuje komunikáciu s externými partnermi na regionálnej úrovni (napr. Železničná spoločnosť Slovensko, Klub Slovenských turistov, Lesy SR)
- finančne podporuje rozvoj ekoturizmu v rámci svojich dotačných schém a mechanizmov
- v destináciách, kde nefunguje OOCR preberá jej úlohu

Tvorca a zástupca subjektov: Oblastné organizácie cestovného ruchu

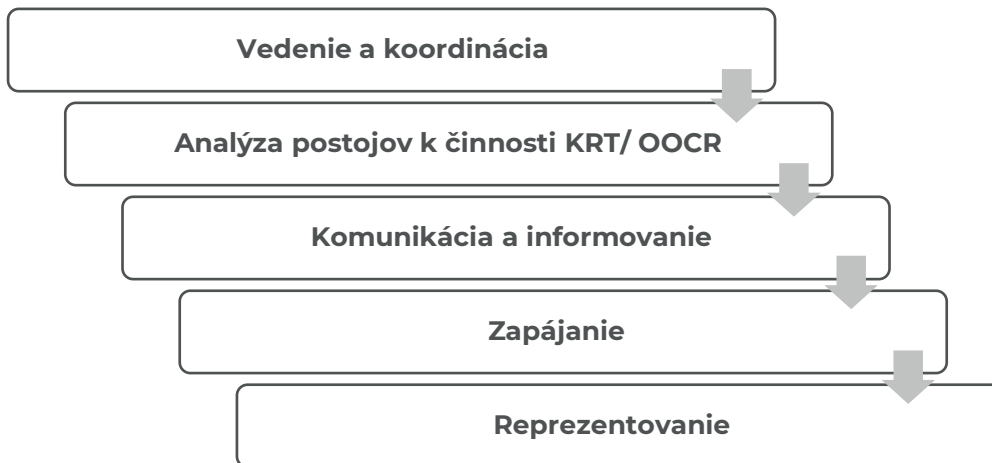
- vytvárajú produkty a budujú infraštruktúru v súlade s navrhnutými produktovými témami spoluprácou s miestnymi obyvateľmi, podnikmi, organizáciami a samosprávami,
- distribuujú a komunikujú produkty ekoturizmu vo svojom území,
- zastupujú záujmy svojich členov a iných subjektov voči KOOCR,
- finančne podporujú rozvoj ekoturizmu.

Aktívny člen: Miestni obyvatelia, podnikatelia, organizácie a samosprávy

- spolupracujú s OOCR pri tvorbe produktov a budovaní infraštruktúry,
- aktívne sa zapájajú do diskusie v rámci OOCR,
- iniciujú riešenie problémov v území,
- vytvárajú projekty s cieľom žiadať o príspevky na ich realizáciu.

4.2. INŠTITUCIONÁLNE OPATRENIA

Medzi nevyhnutné inštitucionálne opatrenia v rámci rozvoja ekoturizmu zaraďujeme najmä iniciovanie a podporu spolupráce zainteresovaných subjektov v kraji. Pre naplnenie týchto opatrení navrhujeme nasledovnú postupnosť krokov:

Vedenie a koordinácia – prvým predpokladom účinnej spolupráce v Košickom kraji je vnímanie Krajskej organizácie z pohľadu oblastných organizácií ako lídra v rozvoji cestovného ruchu v kraji. KOOCR preto musí mať dostatok odborných a kvalifikovaných zamestnancov a primeraný rozpočet. Ďalej odporúčame, aby KOOCR sledovala trendy na trhu cestovného ruchu a snažila sa o neustále zlepšovanie. Podobné závery platia aj pre jednotlivé OOCR, ktoré z pohľadu svojich členov a iných zainteresovaných subjektov majú byť lídrami rozvoja cestovného ruchu vo svojom území. Podmienkou je taktiež dostatok kvalifikovaných zamestnancov (problém v niektorých OOCR) a primeraný rozpočet.

Analýza postojov k činnosti organizácií pôsobí ako systém varovania pred začínajúcimi problémami v spolupráci. Odporúčame, aby KOOCR a jednotlivé OOCR štvrtročne rozposielali svojim členom a iným relevantným subjektom anonymný online dotazník s cieľom zistiť, či sú subjekty spokojné s ich činnosťou, aktivitami. Zároveň by subjekty mali možnosť vyjadriť názor na zlepšenie. Uvedená spätná väzba umožní organizáciám zamyslieť sa nad svojou činnosťou a modifikovať správanie tak, aby sa podporila spolupráca.

Komunikácia a informovanie. Pravidelná komunikácia a informovanie je jedným z najdôležitejších aspektov rozvoja spolupráce v destinácií. Preto navrhujeme, aby KOOCR a jednotlivé OOCR pravidelne proaktívne komunikovali so svojimi členmi a informovali ich o svojich zámeroch a činnostiach, ako aj výhodách spolupráce (oslovenie väčšieho počtu návštevníkov, kumulácia finančných prostriedkov, znižovanie nákladov a zvyšovanie efektívnosti marketingu). Zaužívaným sú pravidelné štvrtročné stretnutia členov organizácií, ktoré majú často problémy s účasťou. Dôležitá je však aj operatívna komunikácia a informovanie. Z tohto dôvodu navrhujeme využívať uzavreté skupiny na sociálnych médiách (napr. uzavreté skupiny na Facebooku, skupina na WhatsApp-e), prípadne sofistikovanejšie programy - ako MS Teams, využívanie extranetu na webovej stránke organizácie, alebo využívanie manažérskeho informačného systému destinácie (napr. Deskline).

Zapájanie. Na to, aby subjekt spolupracoval na rozvoji cestovného ruchu, musí sa cítiť dôležitý a musí vedieť, že jeho názory a komentáre budú brané do úvahy. Z tohto pohľadu navrhujeme zapájať zainteresované subjekty do marketingových aktivít, spolupodieľanie sa na plánovaní a tvorbe produktu, prístup k výskumu manažérskej organizácie, vzdelávanie, prípadne možnosť zúčastniť sa študijných ciest. V tomto prípade majú dôležité postavenie miestni obyvatelia, ktorí vedia dotvoriť atmosféru v destinácii.

Reprezentovanie pred tretími stranami. Zainteresované subjekty budú lepšie spolupracovať, ak budú vedieť, že manažérska organizácia (KOCR alebo OCOR) má silnú lobovaciu pozíciu pred tretími stranami (štátne organizácie, veľké dopravné spoločnosti – napr. ŽSSK).

Príklady dobrej praxe:

Komunikácia a informovanie cez extranet organizácie

GREATER VICTORIA MEMBERSHIP

ADVERTISING OPPORTUNITIES MEMBER RESOURCES MEMBER EXTRANET EVENTS CONTACT US JOIN NOW

MEMBER EXTRANET

We're excited to have a new online tool for members: Destination Greater Victoria's Member Extranet!

LOGIN

All active, primary contacts in our database have received an email from Destination Greater Victoria with a username and temporary password to access the Member Extranet.

The Member Extranet is a secure site where members can view and edit their account information, including contacts, website listings, social media links and more.

Members can access their own Benefits Summary, which showcases many of the results included in our annual Member Report Card:

- Mentions in articles and publications
- Mentions on Facebook and other social channels
- Mentions in member and consumer eNewsletters
- Destination Greater Victoria Events attended
- Social activity mentions via Twitter

Future phases will include the ability to add and edit images, logos, videos and amenities. You'll also be able to view statistics for website listings, in-kind contributions, coupons and special offer listings, advertising opportunities and FAMs/site inspections you participated in.

Zapájanie miestnych obyvateľov – Zermatt Insider

Projekt "Zermatt Insider" motivuje miestnych obyvateľov, aby patriotickým povedomím, otvorenosťou a srdečnosťou spontánne pristupovali k návštevníkom a pomáhali im (napr. poskytovaním informácií ústnym podaním na ulici, na svahu/na turistickom chodníku). Miestni obyvatelia sú vedení, aby sa vžili do pozície fotografa a odfotili skupinu turistov tak, aby sa mohli vrátiť domov so spoločnou fotografiou. Priateľskí a ochotní miestni obyvatelia sú v stredu Zermatt silnou motiváciou návštevníkov, aby zostali tomuto stredisku lojálni.

---

5. NÁVRH AKČNÉHO PLÁNU

S cieľom realizácie strategického rámcu zostavujeme návrh akčného plánu, ktorý konkretizuje ciele, určuje zodpovednosť a časový horizont na ich splnenie. Akčný plán koncipujeme ako taktické úlohy, ktoré je možné naplniť v krátkom časovom období (1- 3 roky).

5.1. PRIORITNÉ AKCIE A PROJEKTY

Realizácia strategického smerovania vyžaduje určiť prioritné akcie a projekty, ktoré prispievajú k rozvoju ekoturizmu v jednotlivých destináciách Košického kraja. Na implementáciu plánu do praxe špecifikujeme prioritné akcie a projekty zamerané na:

- podporu vytvárania produktov ekoturizmu v Košickom kraji,
- dobudovanie infraštruktúry a služieb vhodných pre rozvoj ekoturizmu,
- vykonávanie marketingových aktivít vhodných pre podporu ekoturizmu.

Prioritné akcie a projekty viažu sa k čiastkovému cieľu 1: Tvorba produktov ekoturizmu v destináciách Košického kraja

Na špecifikáciu čiastkového cieľa 1 a jeho opatrenia Definovanie produktových tém ekoturizmu pre destinácie Košického kraja navrhujeme konkrétne produkty a ich špecifikáciu v území šiestich destinácií Košického kraja. Zároveň konkretizujeme operatívne úlohy, t.j. zodpovednosť a termín plnenia.

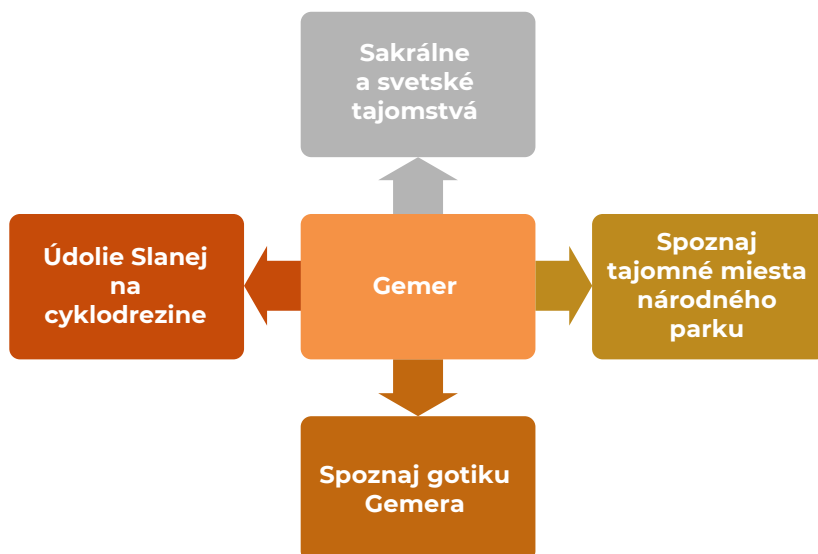

Slovenský raj – tvorba produktov

Konkrétne územie	Národný park Slovenský raj – Palcmanská maša	Národný park Slovenský raj – Gačovská skala	Národný park Slovenský raj – Prielom Hornádu	Národný park Slovenský raj – roklina Kyselá
Charakteristika produktu a jeho špecifikácia	Zdravo na Palcmanskej maši: - dobudovanie infraštruktúry cestovného ruchu (elektrická loď, lavičky) - gastronomický zážitok v podobe lovu rýb (pstruhov) a prípravy jedla z nich	Skupinová prírodná vyhládka: - organizovaná skupinová turistika spojená s vyhládkou na Gačovskej skale s miestnymi sprievodcami - organizovaná skupinová turistika zameraná na iné unikátne vybrané miesta Slovenského raja s profesionálnymi sprievodcami Správa NP Slovenský raj	Splavovanie v raji: - predĺženie splavovania rieky Hornád z 12 km na 14 km - zavedenie novej služby požičiavania plavidiel a logistiky požičiavania a presunu plavidiel (nástupné – výstupné miesto)	V zajatí Kyselá: - zabezpečenie autentického zážitku v podobe skúmania vývoja prírody - obnova ferraty tak, aby kopírovala prirodzený pohyb vodného toku
Zodpovednosť	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš	Správa NP Slovenský raj, OOCR Slovenský raj & Spiš, obce Dedinky a Stratená	Obec Smižany, Správa NP Slovenský raj, OOCR Slovenský raj & Spiš	Správa NP Slovenský raj
Termín	2021	2021	2022	2022

Gemer – tvorba produktov

Konkrétne územie	Rožňava	Krásnohorská Dlhá lúka	Miesta s gotickými kostolmi	Rožňava – Betliar - Dobšiná
Charakteristika produktu a jeho špecifikácia	<p>Sakrálna a svetská tajomstvá:</p> <ul style="list-style-type: none"> - minulosť rožňavského biskupstva (prechádzka historickou časťou biskupstva, prispôsobenie priestorov pre vstup do priestorov) - Krížová cesta nad Rožňavou (obnova pútnického miesta, kombinácia histórie a umenia) - Strážna veža (vyhliadka na okolie a rožňavskú kotlinu) 	<p>Spoznaj tajomné miesta národného parku:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vytvorenie ponuky spoznávania NP so sprievodcom (fauna, flóra, jaskyne) - vytvorenie cyklopríručky po tematických cestách - podpora prispôsobenia sa ubytovacích zariadení na „bike friendly“ - ponuka kyvadlovej dopravy s možnosťou prepravy bicykla 	<p>Spoznaj gotiku Gemera:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sprístupnenie kostolov z čias gotiky (Štítnik, Rožňava, Ochtná, Kocelovce) 	<p>Údolie Slanej na cyklo-drezine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vytvorenie atrakcií pre návštevníkov Gemera, - netradičná atrakcia pre rodiny, ale aj pre cyklistov - pozorovanie fauny a flóry
Zodpovednosť	mesto Rožňava, KOČR	KOČR, NP Slovenský kras	cirkev, OZ Gotická cesta	Železničná spoločnosť Slovensko, KOČR, podnikateľský subjekt
Termín	2021	2022	2022	2023

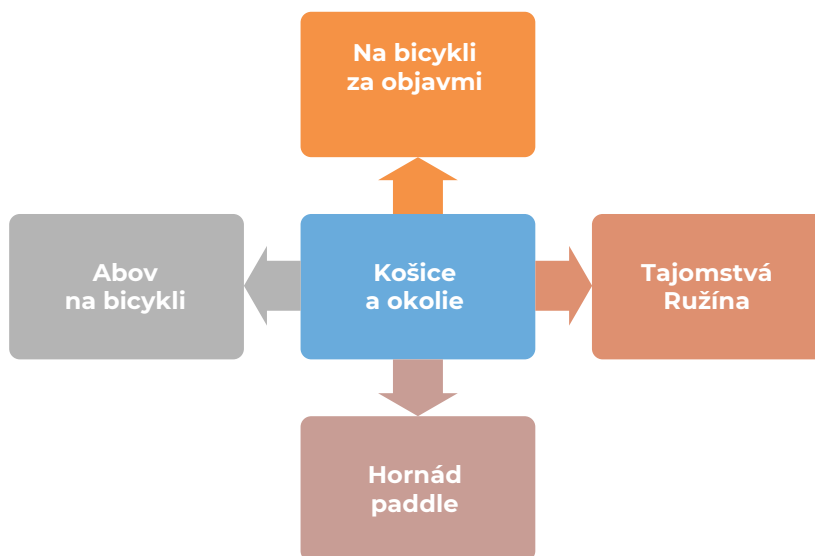

Spiš – tvorba produktov

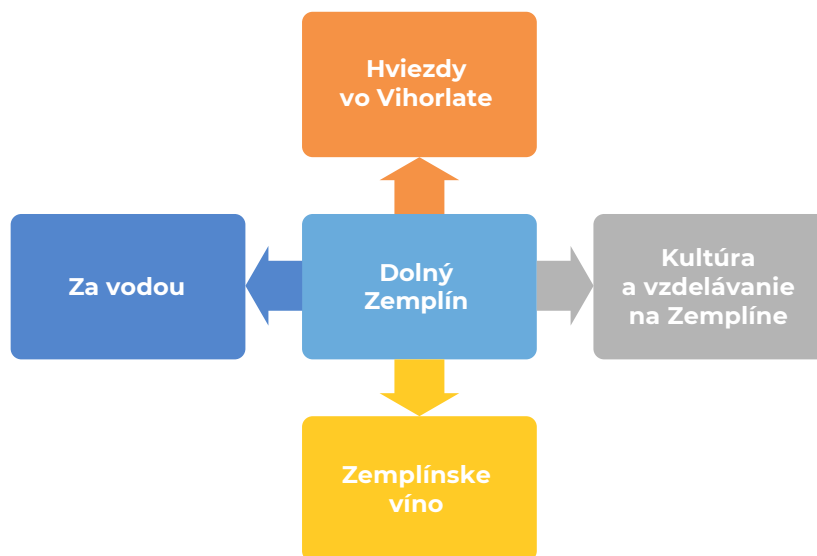
Konkrétne územie	Cykloregión Južný Spiš	Spišská Nová Ves - Schulerloch	Poráč, Poráčska dolina	Spišský hrad a okolie
Charakteristika produktu a jeho špecifikácia	Otvorený Cykloregión Južný Spiš - zavedenie novej služby nabíjacích staníc pre elektrobicykle v území cykloregiónu Južný Spiš - zavedenie novej služby prenájom bicyklov a elektrobicyklov vo vybraných lokalitách - realizovanie informačnej kampane o správaní sa na bicykli v prírode, o bezpečnej cykloturistike (pre cykloturistu, pre prírodu) - zavedenie novej služby možného i povinného sprievodcovania na bicykli vo vybraných lokalitách	Revitalizácia územia Schulerloch - revitalizácia známej jaskyne "Karasová diera" - starostlivosť o mokrade - biotop - výstavba a značenie nordic walking tratí	Zahrajme sa na baníkov - fáranie do bane: sprístupnenie spodných chodieb bane - názorná ukážka spracovania a nakladanie s banskými vodami - banské múzeum - náučný banský chodník	Bicyklom do histórie Spiša: - spoznávanie kultúry Spiša (historické pamiatky) - motivovať návštevníka, aby pri prehliadke kultúrnych a banských pamiatok spoznal okolitú prírodu - využitie moderných technológií
Zodpovednosť	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš, vybraní dopravcovia	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš, Banské múzeum	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš, Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči
Termín	2021	2021	2022	2023

Košice a okolie - tvorba produktov

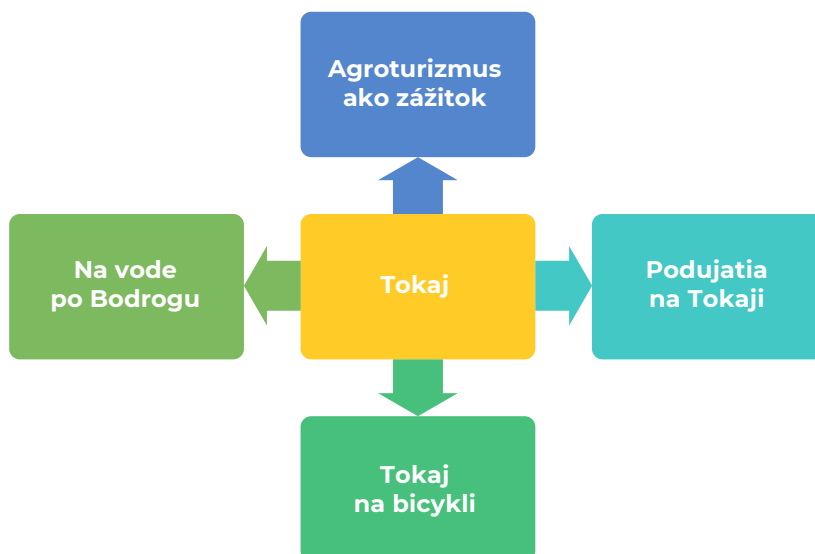
Konkrétne územie	Košice - Košický lesopark	Vodná nádrž Ružín	Povodie Hornádu	Abovský región
Charakteristika produktu a jeho špecifikácia	Na bicykli za objavmi: - vytvorenie kalendára mikro-podujatí a podujatí - ponuka kyvadlovej dopravy s možnosťou prepravy bicykla - možnosť dopravy zdieľanými bicyklami	Tajomstvá Ružína: - multi-aktivita / turistika, veslovanie, bicyklovanie/ - výhľady, pozorovanie prírody, menej známe pamiatky	Hornád paddle: - splav Hornádu, eko-aktivity spojené s riekou, - pozorovanie prírody, environmentálna výchova zameraná na ochranu vôd a riečne ekosystémy - gastronomické zážitky - podpora prepravy lodí, požičovní, subjektov organizujúcich vodnú turistiku	Abov na bicykli: - bicyklom po Slovenskom Rudohorí, Šarišskej pahorkatine, Košickej kotline. - zastávky a prehliadky neobjavených miest i známych. - netypické podujatia a nevšední ľudia
Zodpovednosť	KOCR, OOCR Košice Turizmus, Dopravný podnik mesta Košice	KOCR, OOCR Košice Turizmus	KOCR, OOCR Košice Turizmus	KOCR, OOCR Košice Turizmus
Termín	2021	2021	2022	2023

Dolný Zemplín - tvorba produktov

Konkrétne územie	Vihorlat	Hrady a kultúrne pamiatky na Zemplíne	Vinné a okolie (s postupným rozšírením)	Rieky a vodné plochy Zemplína
Charakteristika produktu a jeho špecifikácia	<p>Hviezdy vo Vihorlate:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vytvorenie hviezdnej cesty (náučné tabule o hviezdnej oblohe) - vytvorenie miesta na kempovanie v noci - nadviazanie spolupráce s observatóriom v Kolonickom sedle a hviezdárňou v Michalovciach - po stopách úzkokoľajnej železnice v Remetských Hámroch 	<p>Kultúra a vzdelávanie na Zemplíne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kultúrna cesta (hrady a kaštiele na Zemplíne) - včelársky náučný chodník – workshopy a prezentácie včelárov a výroba medu 	<p>Zemplínske víno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - workshopy a mini-podujatia spojené s produkciou a ochutnávkou vína - napojenie na vinohradnícky náučný chodník „Za viňanskima jatkami“ - rozšírenie spolupráce s miestnymi vinohradníckymi spolkami, maloproducentmi a veľkoproducentmi (Sobranský, Michalovský a Kráľovskochlmecký vinohradnícky rajón) - napojenie na lokálnych sprievodcov 	<p>Za vodou:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podpora vodnej turistiky a napojenie na jednotlivé vodné trasy (Laborec, Latorica, Uh, Bodrog) - vyhliadkové plavby so sprievodcom (napr. história vodnej nádrže Zemplínska šírava) - po stopách studní a studničiek na Zemplíne (hľadanie studní a studničiek – questing) - pozorovanie vtáctva a prírody (Senianske rybníky)
Zodpovednosť	KOCR, Zemplínska OCR, Hvezdáreň Michalovce, Vihorlatská hviezdáreň v Humennom	KOCR, Zemplínska OCR, správcovia hradov a kaštieľov	KOCR, Zemplínska OCR, Vinianský vinohradnícky a vinársky spolok	KOCR, Zemplínska OCR, Slovenský vodohospodársky podnik, Slovenský rybársky zväz Michalovce, požičovne lodí
Termín	2021	2021	2022	2022

Tokaj – tvorba produktu

Konkrétne územie	Vinohradnícka oblasť Tokaj	celý región Tokaj	pohraničie s Maďarskom	Medzibodrožie
Charakteristika produktu a jeho špecifikácia	Agroturizmus -ako zážitok - podpora už existujúcich atraktivít cestovného ruchu (napr. bývanie v drevenom sude, kúpanie v drevených kadiach) - tvorba produktov z chovu včiel, pestovanie bylín, agroturizmus vo vinohrade, ovocinárstvo - gastronomický cestový ruch = škola varenia - jazda na koni - prispôsobenie produktu pre rodiny s deťmi	Podujatia na Tokaji - podpora malých podujatí vyvolávajúcich návštevnosť počas celého roka (napr. Tour de Tokaj, podujatia zamerané na gastronómiu, módu)	Tokaj na bicykli - prepojenie cyklotrás regiónu s Maďarskou časťou a destináciou Košice a okolie - podpora a spolupráca požičovní bicyklov = sprehľadnenie možnosti požičania bicyklov pre návštevníkov (integrácia do mobilnej aplikácie)	Na vode po Bodrogu - splavovanie rieky Bodrog na člnoch - nadviazanie spolupráce s vodáckymi klubmi
Zodpovednosť	KOCR, Tokajská vínná cesta	KOCR, Tokajská vínná cesta	KOCR, Tokajská vínná cesta	KOCR, vodácke kluby a požičovne výstroja
Termín	2021	2021	2022	2023

Prioritné akcie a projekty viažuce sa k čiastkovému cieľu 2: Dobudovať infraštruktúru a služby vhodné pre rozvoj ekoturizmu

Vzhľadom na špecifikované produkty v jednotlivých destináciách Košického kraja navrhujeme potrebu dobudovania infraštruktúry a skvalitnenia služieb.

Slovenský raj

Produkt	Zdravo na Palcmanskej maši	Skupinová prírodná vyhládka	Splavovanie v raji	V zajatí Kysel'a
Potreba infraštruktúry a služieb	<ul style="list-style-type: none"> - špecifikovať a vybudovať miesta nástupu/výstupu ľudí na elektrickú loď - špecifikovať miesta na pozorovanie fauny a flóry - vybudovať základnú infraštruktúru 	<ul style="list-style-type: none"> - vyškolit miestnych sprievodcov - dobudovať oddychové funkčné plochy na trasách sprevádzanej zážitkovej turistiky 	<ul style="list-style-type: none"> - vybudovať nové výstupné miesta v lokalite Smižianska maša (odstránenie zvyškov nefunkčného stupňa na odber pitnej vody) - osloviť a dohodnúť spoluprácu so subjektmi so záujmom o koordináciu splavovania rieky Hornád (logistika, požičiavanie, premiestňovanie plavidiel, údržba a pod.) 	<ul style="list-style-type: none"> - osadiť turistické zariadenia, najmä stupačky ferraty Kysel' tak, aby kopírovali prirodzený pohyb vodného toku - neustála potreba dopĺňania, výmeny a údržby turistických zariadení ferraty v rokline Kysel'
Zodpovednosť	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš	Správa NP Slovenský raj, obce Dedinky, a Stratená, OOCR Slovenský raj & Spiš	Správa NP Slovenský raj, Obec Smižany, OOCR Slovenský raj & Spiš	Správa NP Slovenský raj
Termín	2021	2021	2022	2022

Gemer

Produkt	Sakrálne a svet-ské tajomstvá	Spoznaj tajomné miesta národného parku	Spoznaj gotiku Gemera	Údolie Slanej na cyklodrežine
Potreba infraštruktúry a služieb	<ul style="list-style-type: none"> - dohoda s cirkvou o možnosti sprístupnenia priestorov historickej časti (napr. knižnica, miestnosti s historickým nábytkom z čias Márie Terézie) - personálne zabezpečiť ponúkanú službu - vybudovať prístupovú cestu a navigačné tabule na Krížovú cestu - upraviť interiér a exteriér Strážnej veže 	<ul style="list-style-type: none"> - vybudovať turistické centrum- vstupná brána do NP Slovenský kras - vyškolit miestnych sprievodcov (fauna, flóra, krasové javy) - vybudovať stojany, prístrešky pre bicykle - špecifikovať zástavky kyvadlovej dopravy - zazmluvniť autobusového dopravcu 	<ul style="list-style-type: none"> - zabezpečiť vstupy (otvorenia kostolov) - vyškolit a zabezpečiť miestnych sprievodcov 	<ul style="list-style-type: none"> - vytvoriť podmienky dohodou so Železničnou spoločnosťou Slovensko - špecifikovať zástavky - zabezpečiť kyvadlovú dopravu - špecifikovať podmienky pre prevádzku
Zodpovednosť	mesto Rožňava, KOČR	KOČR, NP Slovenský kras,	cirkev, OZ Gotická cesta	Železničná spoločnosť Slovensko, KOČR, podnikateľský subjekt
Termín	2021	2022	2022	2023

Spiš

Produkt	Otvorený Cykloregión Južný Spiš	Revitalizácia územia Schulerloch	Zahrajme sa na baníkov	Bicyklom do histórie Spiša
Potreba infraštruktúry a služieb	<ul style="list-style-type: none"> - špecifikovať miesta, zakúpiť a osadiť nabíjacie stanice pre elektrobicykle - osadiť informačné tabule so zakreslením osadenia nabíjajúcich staníc - nákup a prenájom bicyklov a elektro bicyklov - vybudovať oddychové funkčné plochy na vybraných cykloturistických okruhoch - zriadiť novú službu – možnosť prepravy bicykla cyklonosičom za Letným busom a vybranými výletnými autobusovými spojmi 	<ul style="list-style-type: none"> - terénne úpravy v území - vybudovať doplnkovú infraštruktúru (lavičky) - osadiť náučné tabule s opisom a významom danej lokality - vybudovať a značiť trasy nordic walking - vybudovať tzv. kyslíkovú dráhu pre rekreačný beh s prírodnými posilňovacími stanovišťami 	<ul style="list-style-type: none"> - rekonštrukcia ťažného stroja - oddychová zóna (lavičky, tabule s popisom bane - eko a edukačný materiál /aplikácie s výkladom ako sa dá ďalej spracovať a využiť voda, ktorá sa využíva v bani 	<ul style="list-style-type: none"> - úprava a značenie cyklotrás - vytvoriť infraštruktúrne a personálne predpoklady na tlač 3D suvenírov
Zodpovednosť	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš, vybraní dopravcovia	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš, Banské múzeum	KOCR, OOCR Slovenský raj & Spiš, Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči
Termín	2021	2021	2022	2023

Košice a okolie

Produkt	Na bicykli za objavmi	Tajomstvá Ružína	Hornád paddle	Abov na bicykli
Potreba infraštruktúry a služieb	<ul style="list-style-type: none"> - vybudovať stojany, prístrešky, traily, altánky - podporiť bike sharing v Košiach a okolí - podporiť prepravu bicyklov / prívesy/ a požičovne, - podpora singletrail parkov, bikeparkov, bike pointov so servisom a subjektov organizujúcich cyklopobyty 	<ul style="list-style-type: none"> - špecifikácia miest s možnosťou požičania vodného výstroja, - podpora malých a mikro kultúrnych lokálnych podujatí udržiavajúcich zvyky, tradície, miestnu kultúru a gastronómiu 	<ul style="list-style-type: none"> - revitalizácia riečnych ramien Hornádu (Ždaňa, Čaňa, Gyňov, Trstené pri Hornáde) - vybudovať nástupné a výstupné miesta (pred a za MVE Družstevná pri Hornáde, Kostoľany nad Hornádom, pred a za MVE Ždaňa, Trstené pri Hornáde). - dobudovať lodenice (Košice Anička, Ružín, MČ Jazero, Ružín, Ždaňa) - sprievodenie vodných stupňov (/2,5-3m priepust pre lode: Košice mesto, MČ Košice Krásna – Nižná Myšľa) - vybudovať biokoridory pri existujúcich MVE: (Družstevná pri Hornáde, Košice Anička, Košice nad Jazerom, Ždaňa) - vybudovať ekokempy a táboriská (Ružín, Kysak – Košice Sever, Trstené pri Hornáde) 	<ul style="list-style-type: none"> - dobudovať Abovskú vetvu cyklosiete (najmä ako cyklistickú komunikáciu alebo ako združený chodník pre chodcov a cyklistov) - vybudovať cyklochodník v meste Košice: (trieda KVP – Popradská – Trieda SNP – centrum – Furča) - vybudovať Eurovelo 11 ako samostatnú cyklistickú komunikáciu - doplnková cyklo-infraštruktúra k uvedeným trasám: oddychové zóny, stojany, nabíjacie stanice pre elektrobicykle, miesto pre sharing
Zodpovednosť	KOCR, OOCR Košice Turizmus, Dopravný podnik mesta Košice	KOCR, OOCR Košice Turizmus	KOCR, OOCR Košice Turizmus	KOCR, OOCR Košice Turizmus
Termín	2021	2021	2022	2023

Dolný Zemplín

Produkt	Hviezdy vo Vihorlate	Kultúra a vzdelávanie na Zemplíne:	Zemplínske víno	Za vodou
Potreba infraštruktúry a služieb	<ul style="list-style-type: none"> - špecifikovať miesta pre interaktívne náučné tabule hviezdnej oblohy a úzkokolejnej železnice - špecifikovať a upraviť miesto na kempovanie s možnosťou pozorovania hviezd 	<ul style="list-style-type: none"> - tematicky prepojiť hrady a kaštiele na Zemplíne - výsadba nového sadu (záhrady, kvetného lánu) - špecifikovať miesta na osadenie náučných tabúl o včelách - prečistiť studničky, ich okolie a osadiť informačné tabule 	<ul style="list-style-type: none"> - vybudovať malé návštevnícke a prezentačné centrum zamerané na vinohradníctvo (pod Vinianskym hradom) - získať do nájmu historickú jatku (vo Vinnom tradičný vinohradnícky domček s pivnicou) - vybudovať vinohradnícky náučný chodník a špecifikovať v regióne miesta pre informačné tabule vínnej cesty 	<ul style="list-style-type: none"> - špecifikovať vodácke trasy - vybudovať malé prístavy pre člny na jednotlivých riekach - vytvoriť miesta na kempovanie a oddych pri rieke pre vodákov - vyškoliť miestnych sprievodcov a zozbierať informácie o histórii vodnej nádrže Zemplínska šírava (od lužného lesa cez odvodnenie, nemecké poľné letisko, až po výstavbu a rekreáciu)
Zodpovednosť	KOCR, Zemplínska OCR, Hvezdáreň Michalovce, Vihorlatská hvezdáreň v Humennom	KOCR, Zemplínska OCR, správcovia hradov a kaštieľov	KOCR, Zemplínska OCR, Viniansky vinohradnícky a vinársky spolok	KOCR, Zemplínska OCR, Slovenský vodohospodársky podnik, Slovenský rybársky zväz Michalovce, požičovne lodí
Termín	2021	2021	2022	2022

Tokaj

Produkt	Agroturizmus ako zážitok	Podujatia na Tokaji	Tokaj na bicykli	Na vode po Bodrogu
Potreba infraštruktúry a služieb	<ul style="list-style-type: none"> - revitalizovať ovocné sady a vybudovať bylinkové záhrady - vybudovať muštárne - dobudovať atraktivity pre deti 	<ul style="list-style-type: none"> - podporiť organizátorov podujatí 	<ul style="list-style-type: none"> - majetkoprávne vysporiadať pozemky - infraštruktúrne prepojiť cyklotrasy s Maďarskom - výstavba dreveného cyklomosta ponad rieku Bodrog z Viničiek do Klinu nad Bodrogom - dobudovať doplnkovú infraštruktúru (nabíjacie stanice pre elektrobicykle, servis bicyklov) 	<ul style="list-style-type: none"> - špecifikovať a vybudovať nástupné miesto pre člny so zohľadnením zásady intermodality - dobudovať doplnkovú infraštruktúru pri vodnom toku - úprava okolia riečného toku
Zodpovednosť	KOCR, Tokajská vínná cesta	KOCR, Tokajská vínná cesta	KOCR, Tokajská vínná cesta	KOCR, vodácke kluby a požičovne výstroja
Termín	2021	2021	2022	2023

Prioritné akcie a projekty viažuce sa k čiastkovému cieľu 3: Vykonávať marketingové aktivity vhodné pre podporu ekoturizmu

Vzhľadom na rozdelenie úloh medzi zainteresované subjekty v Košickom kraji špecifikujeme marketingové aktivity pre KOCR Košice región turizmus a oblastné organizácie cestovného ruchu (príp. iné zainteresované subjekty, ak OOCR nie je v destinácii zriadená) v destináciách.

Plán marketingových aktivít KOCR Košice región Turizmus na zabezpečenie rozvoja ekoturizmu

Vytvorenie elektronickej distribúcie ekoturistických zážitkov	Integrovať marketingovú komunikáciu ekoturizmu
<ul style="list-style-type: none"> - technická špecifikácia systému odporúčaní (december 2020) 	<ul style="list-style-type: none"> - integrácia sociálnej steny do webového portálu KRT (september 2020)
<ul style="list-style-type: none"> - cenový prieskum v technologických spoločnostiach (január – február 2021) 	<ul style="list-style-type: none"> - prepojenie mobilnej aplikácie so sociálnymi médiami (október 2020)
<ul style="list-style-type: none"> - technický návrh systému od vybraného dodávateľa (apríl 2021) 	<ul style="list-style-type: none"> - odkaz na cyklomapy na webovej stránke a mobilnej aplikácii (marec 2021)
<ul style="list-style-type: none"> - implementácia a testovanie (jún 2021) 	<ul style="list-style-type: none"> - nákup softvéru na online reputačný manažment – v prípade kvantitatívneho nárastu elektronických recenzií (jún 2021)

**Plán marketingových aktivít OOCR v destináciách Košického kraja
na zabezpečenie rozvoja ekoturizmu**

Fáza nákupného správania	Plánovanie a rezervovanie	Pobyť a aktivity v destinácii	Aktivity po návrate
Cieľ	Zaujať a kúpiť	Spokojnosť	Odporúčania
Aktivita	<ul style="list-style-type: none"> - pridanie ekoturistických produktov do obsahu webových stránok (príp. mobilných aplikácií) destinácií - vytvorenie elektronických a tlačených materiálov o produktoch ekoturizmu - podpora zverejňovania fotiek a videí z ekoturistických zážitkov návštevníkmi na sociálnych médiách destinácie - umožnenie rezervovania ekoturistických zážitkov (kontakt, príp. elektronický systém rezervovania) 	<ul style="list-style-type: none"> - distribúcia tlačených a elektronických materiálov (sprievodcov) po ekoturistických zážitkoch (TIC, webová stránka, mobilná aplikácia) - aktualizácia kalendáru podujatí - zaradenie ekoturistických produktov do návštevníckych kariet (v prípade ak sa ponúkajú) 	<ul style="list-style-type: none"> - rozposielanie newsletterov s ekoturistickými produktami - zisťovanie spätnej väzby od návštevníkov (hodnotiaci dotazník, odkazy na recenzné stránky)
Termín	Priebežne s tvorbou produktu a budovaním infraštruktúry a služieb		

5.2. MONITOROVANIE A HODNOTENIE

Na komplexné zabezpečenie rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji je nevyhnutné zabezpečiť systém monitorovania a hodnotenia. Systém monitorovania umožní odbúrať jednu z hlavných prekážok uplatňovania princípov udržateľného rozvoja – náročnosť merania a identifikovania jeho prejavov. Je preto potrebné určiť indikátory, ktoré identifikujú a kvantifikujú vplyv cestovného ruchu na destináciu a poskytnú podklady pre manažment destinácie.

Na monitorovanie a hodnotenie ekoturizmu v Košickom kraji navrhujeme systém indikátorov rozdelený do štyroch skupín zastrešujúcich kľúčové oblasti, ktoré rozvoj ekoturizmu **v destinácii ovplyvňuje**:

1. Destinačný manažment
2. Ekonomická hodnota
3. Sociálne a kultúrne vplyvy
4. Environmentálne vplyvy

Vychádzame pritom z Európskeho systému indikátorov cestovného ruchu (European Tourism Indicator System – ETIS, 2016). Európska komisia (EK) iniciovala v roku 2013 iniciatívu ETIS s cieľom monitorovať a hodnotiť výkon destinácii z hľadiska udržateľného rozvoja cestovného ruchu použitím spoločnej porovnateľnej bázy. Na základe výsledkov pilotného testovania vo viac ako 100 destináciách a na základe spätnej väzby bol v roku 2016 zrevidovaný systém indikátorov. Systém obsahuje 27 kľúčových indikátorov a 40 podporných indikátorov, pritom navrhujeme využívať najmä kľúčové indikátory. Hlavnou výhodou tohto systému v porovnaní s inými špecifickými systémami je **medzinárodná porovnateľnosť výkonov destinácie s inými destináciami, ktoré sa orientujú na ekoturizmus**, resp. udržateľný cestovný ruch. Z tohto dôvodu nenavrhujeme vlastný systém, ale prispôbujeme systém ETIS na podmienky Košického kraja.

Odporúčame systematicky zbierať, analyzovať a využívať ako podklad pre rozhodovacie procesy **systém kľúčových indikátorov**. Hlavné indikátory zahŕňajú rozhodujúce dátové vstupy, ktoré je potrebné na úrovni cieľového miesta (Košického kraja) systematicky monitorovať. Sú podkladom pre zabezpečenie udržateľného rozvoja cestovného ruchu. V ideálnom prípade by tieto indikátory mali byť sledované na pravidelnej báze. Je možné, že v počiatočných fázach nebude možné získať všetky sledované dáta v požadovanej štruktúre, to by však nemalo ekoturistickú destináciu odradiť od monitorovania udržateľnosti rozvoja cestovného ruchu, keďže je východiskom pre zdokonaľovanie procesu zberu dát v destinácii.

Systém tiež umožňuje zohľadniť koordináciu pri zbere dát (makro-úroveň a/alebo cezhraničný rozmer). Navrhované štyri skupiny indikátorov je možné sledovať v Košickom kraji v nasledovnej štruktúre:

Skupina A: Destinačný manažment

Kritérium	Indikátor	Odporúčaná hodnota (OH)	Očakávaná hodnota v destinácii	Zber údajov
Politika udržateľného rozvoja cestovného ruchu	Percentuálny podiel podnikov/zariadení CR v destinácii, ktoré využívajú dobrovoľnú certifikáciu/značku pre oblasť ekológie/udržateľnosti a/alebo spoločenskej zodpovednosti	Nie je	30 %	Dotazník pre podnikateľov

Spokojnosť zákazníka	Percentuálny podiel turistov a jednodňových návštevníkov, ktorí sú spokojní s celkovým zážitkom, ktorý im destinácia ponúka	99 %	95 %	Dotazník pre návštevníkov
	Percentuálny podiel opakovaných návštev (v horizonte 5 rokov) Nie je 25 %			Dotazník pre návštevníkov

Skupina B: Ekonomická hodnota

Kritérium	Indikátor	Odporúčaná hodnota (OH)	Očakávaná hodnota v destinácii	Zber údajov
Turistické prúdy	Počet prenocovaní/mesiac	Nie je	Stabilný, bez výraznejších sezónnych výkyvov	Regionálna štatistika
	Počet výletníkov/mesiac	Nie je	Stabilný, bez výrazných rastových resp. klesajúcich tendencií	Sledovanie cez mobilnú lokalizáciu a návštevnícke karty
	Relatívny podiel CR na regionálnej ekonomike (%HDP)	Nie je	3-6 %	
	Denný spotrebný výdavok turistu	64 EUR	64 EUR	Dotazník pre návštevníkov, údaje z platobných kariet
	Denný spotrebný výdavok výletníka	43 EUR	43 EUR	Dotazník pre návštevníkov, údaje z platobných kariet
Výkony podnikov cestovného ruchu	Priemerný počet prenocovaní	5,4	Domáci n. 3,5 Zahraničný n. 4	Štatistika ubytovacích zariadení , dotazník pre návštevníkov
	Priemerné ročné využitie ubytovacej kapacity	64 %	40%	Regionálna štatistika
Kvantita a kvalita pracovných miest	Priama zamestnanosť v CR ako percentuálny podiel na celkovej zamestnanosti v destinácii	3,3 %	6 % (podpora lokálnych producentov tovarov a služieb)	Štatistický úrad
	Percentuálny podiel sezónnych pracovných miest v CR	24 %	25 %	Štatistický úrad , dotazník pre podnikateľov
Dodávateľský reťazec	Percentuálny podiel lokálne produkovaných potravín, nápojov, tovarov a služieb podnikmi CR v destinácii	Nie je	35 %	Regionálne štatistiky

Skupina C: Sociálny a kultúrny vplyv

Kritérium	Indikátor	Odporúčaná hodnota (OH)	Očakávaná hodnota v destinácii	Zber údajov
Sociálny dopad/dopad na komunitu	Počet návštevníkov na 100 rezidentov	446,3	100	Regionálna štatistika
	Percentuálny podiel rezidentov, ktorí sú spokojní s rozvojom CR v destinácii	Nie je	75 %	Dotazník pre rezidentov
	Počet lôžok v HUZ na 100 rezidentov	5,7		Regionálna štatistika
Zdravie a bezpečnosť	Počet druhých domov (ICHR) na 100 príbytkov	Nie je	18	Regionálna štatistika
	Percentuálny podiel návštevníkov, ktorí nahlásia sťažnosť na políciu	Nie je	0 %	Evidencia polície SR
	Percentuálny podiel mužov a žien zamestnaných v CR	Ženy 49 %	Ženy 55 %	Regionálna štatistika
Rovnosť príležitostí	Percentuálny podiel podnikov CR, kde pozícia top manažmentu obsadzuje žena	22 %	35 %	Štatistika ubytovacích zariadení
	Percentuálny podiel izieb v HUZ dostupný pre zdravotne-znevýhodnených návštevníkov	Nie je	40 %	Dotazník pre podnikateľov
Inklúzia/dostupnosť	Percentuálny podiel HUZ, ktoré participujú v informačných schémach pre znevýhodnené skupiny osôb	Nie je	20 %	Dotazník pre podnikateľov
	Percentuálny podiel verejnej dopravy, ktorá je dostupná zdravotne znevýhodneným osobám resp. osobám s obmedzeniami	Nie je	70 %	Štatistiky dopravných podnikov
	Percentuálny podiel atraktivít CR, ktoré participujú na informačných schémach pre zdravotne znevýhodnené skupiny osôb	Nie je	20 %	Dotazník pre podnikateľov
	Percentuálny podiel rezidentov, ktorí sú spokojní s dopadom cestovného ruchu na imidž destinácie	Nie je	90 %	Dotazník pre rezidentov
Ochrana a zvelaďovanie kultúrneho dedičstva, miestnej identity a zdrojov	Percentuálny podiel organizovaných podujatí v destinácii, ktoré sa zameriavajú na tradičnú/lokálnu kultúru a dedičstvo	Nie je	80 %	Kalendár podujatí v regióne

Legenda: HUZ – hromadné ubytovacie zariadenia

Skupina D: Environmentálny vplyv

Kritérium	Indikátor	Odporúčaná hodnota (OH)	Očakávaná hodnota v destinácii	Zber údajov
Redukovanie dopadov dopravy	Percentuálny podiel návštevníkov, ktorí využívajú rôzne dopravné prostriedky pri príchode do destinácie	Nie je	60 %	Dotazník pre návštevníkov
	Percentuálny podiel návštevníkov, ktorí využívajú miestnu, verejnú dopravu resp. zelenú mobilitu na prepravu v destinácii	15 %	50 %	Dotazník pre návštevníkov
	Priemerná vzdialenosť (v km) z miesta trvalého bydliska návštevníka do destinácie	Nie je	-	Dotazník pre návštevníkov
	Priemerná uhlíková stopa návštevníkov cestujúcich do destinácie	Nie je	Domáci= 120kgCO ₂ Zahraniční= 200kgCO ₂ +	Kalkulačka uhlíkovej stopy (napr. Carmacal)
Klimatické zmeny	Percentuálny podiel podnikov CR zainteresovaných na schémach zmierňovania vplyvov klimatických zmien, ako je znižovanie CO ₂ , nízkoenergetické systémy, a adaptačné schémy reakcií	Nie je	10 %	Dotazník pre podnikateľov
	Percentuálny podiel ubytovacích zariadení a atraktivít CR, ktoré sa nachádzajú v „zraniteľných oblastiach“	Nie je	15 %	Geografický informačný systém Košického kraja
Manažment pevného odpadu	Produkcia odpadu na jedno prenocovanie v porovnaní s produkciou odpadu na rezidenta (v kg)	Nie je	R=0,37 kg N=0,5 kg	Dotazník pre podnikateľov a štatistika rezidentov
	Percentuálny podiel podnikov CR, ktoré triedia odpad	Nie je	100 %	Dotazník pre podnikateľov
	Percentuálny podiel recyklovaného odpadu na návštevníka v porovnaní s podielom rezidenta	23 %	R=60 %	Dotazník pre podnikateľov a regionálna štatistika
Čistenie odpadových vôd	Percentuálny podiel odpadových vôd v destinácii, ktoré prechádzajú minimálne sekundárnym prečistením pred výtokom	Nie je	100 %	Štatistika miestne samosprávy

Manažment vodných zdrojov	Spotreba vody na prenocovanie v porovnaní so spotrebou vody rezidentov	Nie je	100 l/prenocovanie	Dotazník pre podnikateľov a rezidentov
	Percentuálny podiel podnikov CR ktoré sa podieľajú na znižovaní spotreby vody	Nie je	60 %	Dotazník pre podnikateľov
	Percentuálny podiel podnikov CR, ktoré využívajú recyklovanú vodu	Nie je	20 %	Dotazník pre podnikateľov
Spotreba energie	Spotreba energie na jedno prenocovanie návštevníka v porovnaní so spotrebou energie rezidenta	Nie je	R 45 MJ T 150 MJ	Dotazník pre podnikateľov rezidentov
	Podiel podnikov CR, ktoré sa angažujú v znižovaní spotreby energie	Nie je	60 %	Dotazník pre podnikateľov
	Podiel energie, ktorý ročne získa destinácie z obnoviteľných zdrojov v (MwH) v porovnaní s celkovou ročnou spotrebou	Nie je	15 %	Regionálna štatistika
Krajinná ekológia a manažment biodiverzity	Podiel lokálnych podnikov CR, ktoré aktívne podporujú konzerváciu a manažment biodiverzity a krajinskej ekológie	9 %	25 %	Dotazník pre podnikateľov

Sledovaním vyššie uvedených indikátorov, ale najmä **dosiahnutím hodnôt v destinácii**, môžu zainteresované subjekty v cestovnom ruchu prispieť z dlhodobej perspektívy k tomu, aby sa cestovný ruch rozvíjal udržateľným spôsobom a **Košický kraj bol vyhladávanou ekoturistickou destináciou**. Pre zabezpečenie želaného stavu je preto nevyhnutná osвета a koordinácia aktivít zainteresovaných subjektov ruchu, ktoré môžu prijať opatrenia, ktoré môžu viesť k zníženiu ekologickej stopy. Rovnako prijatými opatreniami môžu čiastočne ovplyvňovať spotrebiteľské správanie, orientované k znižovaniu spotreby vody, energie, využívaniu zelenej mobility a pod.

5.3. VÝSLEDOK / MONITOROVANIE VPLYVU

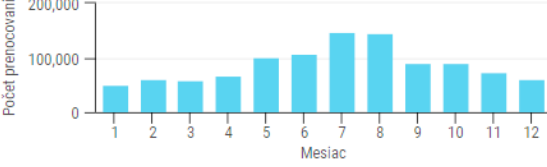
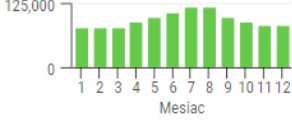

Naplnenie cieľov stratégie rozpracovaných v akčnom pláne je možné v krátkom období využiť len **časť navrhovaných indikátorov**. Vzhľadom na náročnosť zberu údajov, odporúčame zaoberať sa sledovaním prioritne nasledujúcich indikátorov v rámci navrhnutého systému kľúčových indikátorov. S cieľom priblíženia sa očakávaným hodnotám indikátorov uvádzame súčasné hodnoty navrhovaných indikátorov zistených z primárneho prieskumu a dostupných sekundárnych zdrojov.

Čiastkový cieľ 1: Podpora vytvárania produktov ekoturizmu v Košickom kraji

- percentuálny podiel návštevníkov, ktorí sú spokojní s celkovým (ekoturistickým) zážitkom, ktorý im destinácia ponúka,
- počet prenocovaní/mesiac,

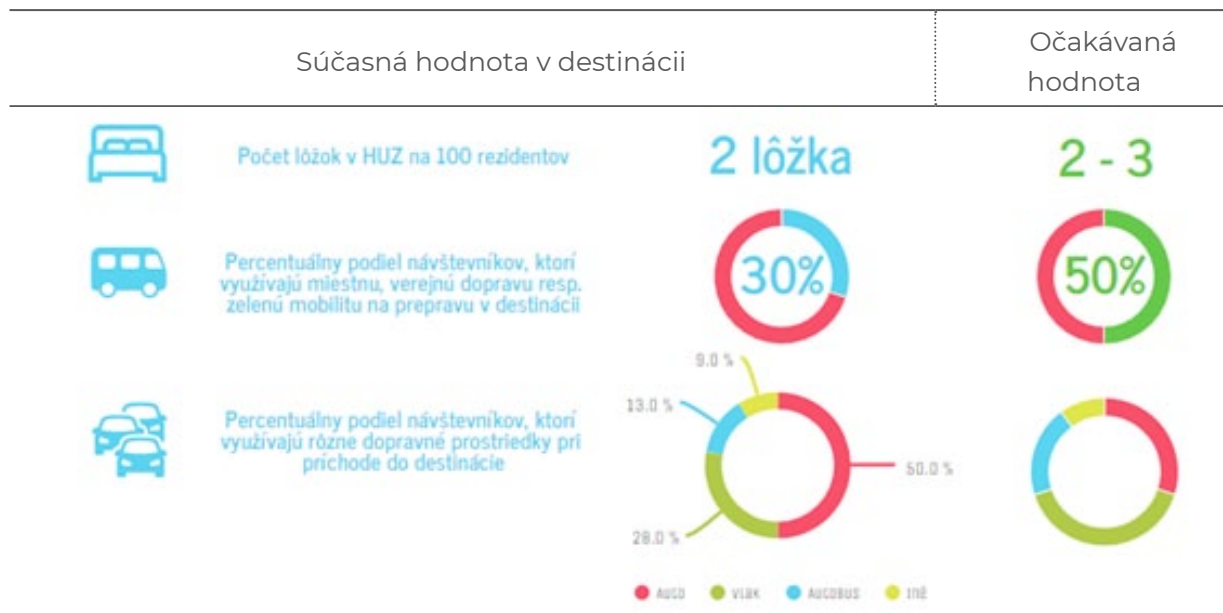

- denný spotrebný výdavok turistu,
- denný spotrebný výdavok výletníka,
- počet návštevníkov na 100 rezidentov
- percentuálny podiel rezidentov (a iných zainteresovaných subjektov), ktorí sú spokojní s rozvojom cestovného ruchu v destinácii,
- percentuálny podiel organizovaných podujatí v destinácii, ktoré sa zameriavajú na tradičnú/lokálnu kultúru a dedičstvo.

Súčasná hodnota v destinácii		Očakávaná hodnota
 <p>Percentuálny podiel návštevníkov, ktorí sú spokojní s celkovým (ekoturistickým) zážitkom, ktorý im destinácia ponúka</p>	 <p>56%</p>	 <p>95%</p>
 <p>Počet prenocovaní</p> <p>Mesiac</p>	 <p>Mesiac</p>	
 <p>Denný spotrebný výdavok turistu</p>	62€	64€
 <p>Denný spotrebný výdavok výletníka</p>	30€	43€
 <p>Počet návštevníkov na 100 rezidentov kraja</p>	40	100 priestorová disperzia
 <p>Percentuálny podiel rezidentov (a iných zainteresovaných subjektov), ktorí sú spokojní s rozvojom CR v destinácii</p>	 <p>68%</p>	 <p>75%</p>
 <p>Percentuálny podiel organizovaných podujatí v destinácii, ktoré sa zameriavajú na tradičnú/lokálnu kultúru a dedičstvo</p>	 <p>75%</p>	 <p>80%</p>

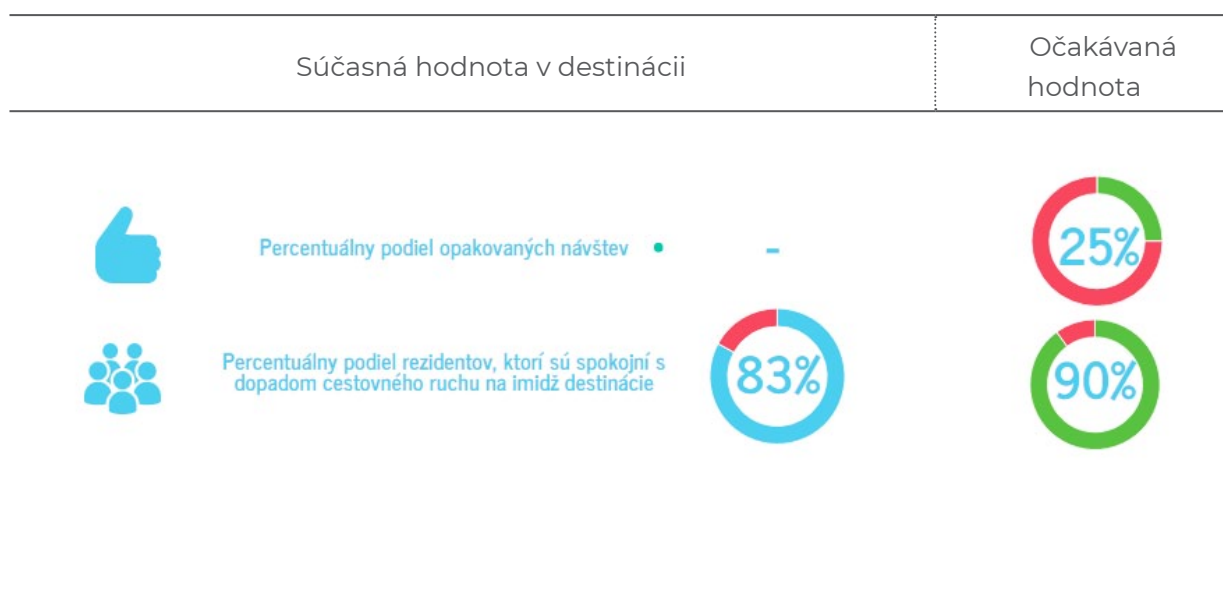
Čiastkový cieľ 2: Dobudovať infraštruktúru a služby vhodné pre rozvoj **ekoturizmu**

- počet lôžok v **hromadných ubytovacích zariadeniach** na 100 rezidentov,
- percentuálny podiel návštevníkov, ktorí využívajú rôzne dopravné prostriedky pri príchode do destinácie,
- percentuálny podiel návštevníkov, ktorí využívajú miestnu, verejnú dopravu resp. zelenú mobilitu na prepravu v destinácii.

Čiastkový cieľ 3: Vykonávať marketingové aktivity vhodné pre podporu **ekoturizmu**

- percentuálny podiel opakovaných návštev
- percentuálny podiel rezidentov, ktorí sú spokojní s dopadom cestovného ruchu na imidž destinácie

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1]
- [2] BEAUMONT, 2011. The Third Criterion of Ecotourism : Are Ecotourists More Concerned about Sustainability than other Tourists? *Journal of Ecotourism* 10, č. 2, s. 135-148.
- [3] Bohinjso. What is from Bohinj? Certified offer. Dostupné na internete: <https://www.bohinj.si/en/from-bohinj/> (2/9/2019)
- [4] BRICKER, K. S. 2015. Trends and Issues for Ecotourism and Sustainable Tourism. Dostupné na internete: <http://videa.ca/wp-content/uploads/2015/08/Trends-and-Issues-for-Ecotourism-and-Sustainable-Tourism.pdf> (22.8.2019)
- [5] CARVAJAL, M. A. 2013. Ecotourists : Profile and Implications for the Marketing Strategy. Université du Québec á Montreal. 2013. 272 s. Dostupné na internete: <https://archipel.uqam.ca/5765/1/M13055.pdf>
- [6] CEBALLOS-LASCURAIN, H. 1987. The Future of „Ecotourism“. In *Mexico Journal*, roč. 1, 1987, s. 13-14.
- [7] CYKLOTRASY V KOŠICKOM KRAJI, 2013. 112 s.
- [8] DRIUS, M. a kol. 2019. Tackling Challenges for Mediterranean Sustainable Coastal Tourism: An Ecosystem Service Perspective. In *Science of the Total Environment*, s. 1302 – 1317.
- [9] Európsky systém ukazovateľov cestovného ruchu. Súbor nástrojov pre udržateľné destinácie (ETIS) .2016. https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/sustainable/indicators_en
- [10] FENNELL, D. A. 2015. Ecotourism. Fourth edition. Routledge. ISBN 978-0-203-38211-0.
- [11] FENNEL, D. A., SMALE, B. J. A. 1992. Ecotourism and natural resources protection: implications of an alternative form of tourism for host nation. *Tourism Recreation Research*, 17 (1), p. 21-32.
- [12] KUČEROVÁ, J., MARÁKOVÁ, V., GAJDOŠÍK, T., GAJDOŠÍKOVÁ, Z., MARCIŠ, M. 2019. Udržateľná konkurencieschopnosť cieľových miest cestovného ruchu. Banská Bystrica: Dali BB, 140 s. ISBN 978-80-8141-221-9.
- [13] KUSLER, J. A. 1991. Ecotourism and Resource Conservation: A Collection of Paper, vol. 1, Madison WI: Omnipress.
- [14] LINDBERG, K. 1991. Policies for Maximising Nature Tourism Ecological and Economic Benefits, Washington, DC: World Resources Institute.
- [15] LIPANJE, N., RADOVIČ, T. 2019. Ljubljana Stands for Sheer Commitment to Green and Smart Tourism. Dostupné na internete <https://www.sustaineurope.com/ljubljana-stands-for-sheer-commitment-to-green-and-smart-tourism-20190425.html> (30. 7. 2019)
- [16] MEDERLY, P. ČERNICKÝ, J. A kol. 2019. Katalóg ekosystémových služieb Slovenska. ŠOP SR, UKF v Nitre, ÚKE SAV, Banská Bystrica, 2019, 215 s. ISBN: 978-80-8184-067-8.
- [17] Ministry of Economic Development and technology, Republic of Slovenia. Strategy for the Sustainable Growth of Slovenian Tourism for 2017-2012.2017.
- [18] MORGAN, D.1999. Ecotourism- fad or future for tourism? Botanic gardens conservation international : The Global network

-
- [19] MOWFORTH, M. 1993. Eco-tourism. Terminology and Definitions. Research Report Series, no. 1, Department of Geographical Sciences, University of Plymouth.
- [20] ŇINAJOVÁ, I. 2007. Ekoturizmus ako nový spôsob trávenia dovolenky. In Trend. Dostupné na internete: <https://www.etrend.sk/ekonomika/ekoturizmus-ako-novy-sposob-travenia-dovolenky.html> roč. (26.7. 2019)
- [21] OLEARNIK, J. BARWICKA, K. 2018. Ecotourism as a Factor Influencing Behaviour of Tourism Market Participation. In: Economic Problems of Tourism, roč. 44, 2018, č. 4, s. 17-24. ISSN 1644-0501.
- [22] PERKINS, H., GRACE, D. A. Ecotourism: Supply of Nature or Tourist Demand? In Journal of Ecotourism. roč. 3, 2009, č. 8. DOI: 10.1080/14724040802534992.
- [23] PUEYO-ROS, J., 2018. The Role of Tourism in the Ecosystem Services Framework. In Land, s. 111 – 121
- [24] RADOMSKA, M., KOLOTYLO, O. 2019. Environmental Directions of the Tourist Potential Development at Urban Agglomerations. In Environmental Problems. vol. 4, no. 3. pp. 109 – 114.
- [25] SAMIA. D. S. M. 2017. Best Practices Toward Sustainable Ecotourism. In Ecotourism 's Promise and Peril, s. 153-172.
- [26] Sustainability Leaders Project. 2019. Podčetrtek. : Interview with Boštjan Misja on Tourism Sustainability Challenges and Successes at the Slovenian-Croatian Border. Dostupné na internete: <https://sustainability-leaders.com/destination-podcetrtek-interview-bostjan-misja/>
- [27] Sustainability Leaders Project. 2019. Soča Valley Destination Strengths, Tourism Trends and Sustainability Challenges: Interview with Janko Humar. Dostupné na internete: <https://sustainability-leaders.com/soca-valley-slovenia-interview-janko-humar/> (2.9. 2019)
- [28] TEEB, 2010. The Economics of Ecosystems & Biodiversity. Geneva : United Nations Development Programme. 39 s.
- [29] The British Ecotourism Market, UNWTO. 2002. Ecotourism and Protected Areas. Dostupné na internete: <http://sdt.unwto.org/content/ecotourism-and-protected-areas> (30.7.2018)
- [30] The International Ecotourism Society. 2015. Ecotourism Definition. Dostupné na internete: <http://www.ecotourism.org/book/ecotourism-definition> (30.7.2018)
- [31] TIES, 1990. Dostupné na internete: <https://ecotourism.org/ties-overview/> (15. 8. 2019)
- [32] WP3 Ecotourism planning, 2019. Guidelines for ESS-based ecotourism strategy, Corvinus University of Budapest. 62 s.

Interreg
Danube Transnational Programme
EcoVeloTour